

Väestöliitto

- Miila Halonen
- Miguel Reyes
- Osmo Kontula

Poikanäkökulma seksuaali- opetukseen -kasvattajan opas

Miila Halonen
Miguel Reyes
Osmo Kontula

Poikanäkökulma seksuaaliopetukseen

– kasvattajan opas

PoikaS

Tutkimus- ja
kehittämishanke

© Kirjoittajat ja Väestöliitto

Väestöliitto

PL 849, 00101 Helsinki

www.vaestoliitto.fi

Helsinki 2014

ISBN 978-952-226-139-7 (nid.)

ISBN 978-952-226-140-3 (pdf)

Sisältö

Tämän kasvattajan oppaan tarkoitus	4
Seksuaalikasvatuksesta yleensä	6
Poikien tiedontarpeista	9
Poikien omat toiveet seksuaaliopetukselle.....	13
Sananen opetusmenetelmistä	18
Opetussuunnitelmasta	21
Terveystiedon oppikirjoista.....	24
Erityiset teemat ja kirjojen näkökulmat.....	25
Aiempi tutkimus terveystiedon oppikirjojen sisällöistä	30
Kirjoista puuttuvia näkökulmia.....	32
Terveystiedon kirjojen kuvamaailmasta.....	34
Opetuksessa käytettävien kuvien tärkeydestä.....	34
Havaintoja oppikirjojen kuvien käytöstä teemoittain.....	35
Puuttuvat kuvat	36
Poikien pohtimat teemat ja kuvien vastaus niihin	37
Mitä huomioida kuvien käytössä seksuaaliopetuksen osana?.....	38
Opettajien oppaiden läpikäynti	40
Verkkosivut seksuaalikasvatuksen välineenä	42
Netin tarjonta seksuaalikasvatukseen	44
Poikien pohdinnat ja Internet	46
Yhteenvetoa verkkosivuista	54
Internetin käyttö koulujen seksuaaliopetuksessa	56
PoikaS-hankkeen opetuksen ja kasvatuksen tueksi tuottamaa materiaalia.....	59
Katse poikien tiedontarpeisiin	61
Lähteet.....	64

Tämän kasvattajan oppaan tarkoitus

Tehoa poikien seksuaaliopetukseen ([PoikaS](#))-hankkeen tutkimusjakso vuosina 2011–2012 tuotti tietoa poikien kaipaamista seksuaalitiedoista ja heitä seurustelussa ja seksuaaliasioissa askarruttavista asioista. Tutkimuksen kohteena olivat erityisesti peruskoulun yläasteikäiset pojat. Tietoja kerättiin haastatteleamalla poikia yksin ja ryhmissä, keräämällä esseekirjoituksia ja analysoimalla poikien Väestöliiton nettisivun Kysy asiantuntijalta – palstalle lähettämiä kysymyksiä ja heidän Poikien puhelimeen soittamiaan puheluita. Tämän lisäksi pojille tehtiin nettikysely. PoikaS-hanketta on tukenut Raha-automaattiyhdistys.

Tietotarpeen lisäksi *'Mitä pojat todella haluavat tietää seksistä'* – raportissa (Kontula toim., 2012) kuvattiin sitä, mitkä asiat poikia seksissä ja seurustelussa askarruttivat ja poikien toiveita yläasteen seksuaaliopetukselle koulussa. Koko hankkeen lähtökohtana oli tutkimusnäyttö siitä, että poikien tiedot seksuaalisuudesta olivat tyttöjä heikommat. Ero tyttöjen ja poikien välillä näkyi selvänä Väestöliiton toteuttamissa “Peruskoulun seksuaalikasvatus ja koululaisten seksuaaliterveystiedot (PESESE)” – tutkimuksissa (1996, 2000 ja 2006) (Kontula ja Meriläinen, 2007). Erityisen paljon pojat jäivät tytöistä jälkeen tiedoissa, jotka koskivat tyttöjen biologista ja seksuaalista kehitystä sekä raskaaksi tulemisen mahdollisuutta.

Sukupuolten ero on näkynyt myös THL:n kouluterveyskyselyssä, jonka perustietoja kartoittavassa osiossa tyttöjen tietotaso on ollut lähes jokaisessa kysymyksessä poikia parempi. Vuoden 2011 kyselyssä pojat kuroivat tyttöjen etumatkan kiinni ainoastaan kysymyksissä, jotka koskivat siemensyöksyn ja isäksitulon yhteyttä sekä HIV:n tartuttavuutta (THL 2011).

Tyttöjen ja poikien eroavaisuuden yhdeksi syyksi on epäilty opetustapojen, -menetelmien ja -sisältöjen tyttöystävällisyyttä. Tyttöjen on koettu olevan enemmän seksuaaliopetuksen tarpeessa kuin poikien. Toisaalta poikien kokemat roolipaineet ja siitä syntyvä tarve esittää kokenutta ja kaikkitietävää voi tehdä heille mahdottomaksi kysyä oppitunnilla lisää ja tuoda esiin oma epävarmuus ja tiedonpuute. Voi toki myös kyseenalaistaa sen, ottavatko pojat kyselytutkimukset yhtä tosissaan kuin tytöt ja ovatko valitut kysymykset olleet sellaisia, että pojat ovat kokeneet niihin vastaamisen mielekkääksi.

Tämä kasvattajanopas on jatkoa Väestöliiton PoikaS-tutkimuksen raporttiosaan (Kontula toim., 2012). Tutkimme tätä opasta varten nykyisiä seksuaalikasvatuksen materiaaleja – niin terveystiedon oppikirjoja ja opettajien oppaita kuin Internetin seksuaalikasvatussivustoja. Tavoitteena oli arvioida sitä, kuinka nykymateriaalit vastaavat poikien tarpeisiin ja miten ne tukevat kasvavan nuoren pojan identiteettiä. Tutkimme myös materiaalien sisältämää arvomaailmaa ja asenteita. Tästä on esimerkkinä se, kuinka ne huomioivat vähemmistöt ja miten niissä puhutaan erilaisuudesta. Analysoimme materiaaleja sekä niiden kirjallisen sisällön että kuvituksen osalta. Internet-sivustojen osalta saimme myös mahdollisuuden kuulla poikien omia ajatuksia haastatteleamalla turkulaista poikaryhmää marraskuussa 2012.

Pyysimme myös tietoa eri puolelta Suomea seksuaaliopetusta antavilta heidän käyttämistään lisämateriaaleista, kuten videoista, jaettavasta kirjallisesta materiaalista ja peleistä. Saimme tähän valitettavasti vain muutamia vastauksia. Niiden pohjalta ei pystynyt luomaan riittävän laajaa käsitystä siitä, mitä materiaaleja Suomessa opetuksen tukena nykyisin käytetään. Näin ollen tässä oppaassa ei käsitellä muita materiaaleja kuin kirjoja ja Internet-sivuja.

Tämän oppaan tavoitteena on auttaa opettajia ja kasvattajia arvioimaan käytössä olevia materiaaleja ja opetusmenetelmiä erityisesti poikien tarpeiden näkökulmasta uudella ja ehkä hieman kriittisemmälläkin tavalla. Emme kuitenkaan lähde varsinaisesti arvottamaan mikä terveystiedon oppikirjasarja olisi toista parempi vaan haluamme nostaa esille joidenkin kirjojen vahvuuksia ja heikkouksia poikien tiedontarpeen kannalta. Toivomme, että näiden kommenttien perusteella opettajien on helpompi valita opetukseen tuki- ja lisämateriaaleja samoin kuin hahmottaa sitä, kuinka hyvin erilaiset materiaalit sopivat seksuaaliopetukseen poikien tarpeiden näkökulmasta. Opetussuunnitelmien ja kirjasarjojen päivittyminen ei vähennä kriittisen arvioinnin tarvetta vaan tarkkaavuutta tarvitaan vuodesta toiseen.

Oppikirjojen arviointi antaa seksuaaliopetuksesta tietenkin vain rajallisen kuvan, sillä käytetäänhän opetuksessa paljon muitakin materiaaleja ja menetelmiä. Jo yksin opettajan persoona ja opetustyyli vaikuttavat opetuksen onnistumiseen. Ajattelemmekin, että oppikirjat edustavat jotain kasvatustyössä omaksuttua yleisnäkemyksiä siitä, miten seksuaalisuudesta saa ja tulee ajassamme puhua. Kirjoissa on kuvattu poikien seksuaalisuuden eräänlainen diskurssi eli jonkinlainen ymmärrys poikien tämän hetken seksuaalisesta todellisuudesta aikuisten tulkitsemasta näkökulmasta.

Oppikirjojen sisällöt ovat tietty hyväksytyt mallit sille, miten seksuaalisuus, sukupuoli ja niiden erilainen ilmeneminen yhteiskunnassa määritellään ja mikä niissä esitetään normatiiviseksi ja oikeaksi, mikä taas ei. Koulu edustaa pojille auktoriteettia ja mallia sille, mitä tulisi olla ja osata. Koulukirja on pojalle osa laajempaa systeemiä, jonka avulla poika rakentaa käsitystään maailmasta ja sen odotuksista itseään kohtaan. Koulukirjojen ja muun opetusmateriaalin arvoa ei ole näistä syistä syytä vähätellä. Niitä täytyy voida tutkia kriittisesti ja arvioida kuinka hyvin niiden sisältö vastaa tämän hetken maailmaa ja varsinkin poikien kasvuympäristöä.

Halusimme, että poikien oma ääni kuuluu läpi tämän oppaan. Olemme siksi lisänneet tekstin joukkoon Väestöliiton Poikien Puhelimen keräämiä autenttisia kommentteja poikasoittajilta. Poikien Puhelimesta kysymisen kynnyks on matala, sillä sinne saa soittaa maksutta ja pysyä halutessaan anonyyminä. Kysymyksiä voi siis olettaa olevan mahdollisimman suodattamattomia ja kuvaavan sangen hyvin sitä maailmaa, jossa pojat elävät. Osa poikien kommentteista voi tuntua lukijasta rujoilta ja hämmentäviltä. Kommentit kuitenkin symboloivat sitä maailmaa, jonka pojat ympärillään näkevät. On tärkeitä tehdä ne aikuisille näkyviksi.

Helsingissä 13.12.2013

Miila Halonen, Miguel Reyes ja Osmo Kontula

Seksuaalikasvatuksesta yleensä

Seksuaalikasvatuksen tarkoituksena on antaa ihmiselle tietoa seksuaalisuudesta ja seksuaaliterveydestä sekä tukea taitojen omaksunnassa ja vaikuttaa myönteisesti arvoihin ja asenteisiin. Nykyisessä informaatioyhteiskunnassa on tietoa saatavilla loputtomasti. Kasvattajan keskeinen tehtävä onkin olla arvokasvattaja ja oikean tiedon ääreen ohjaaja. Seksuaaliopetus voisi olla parhaimmillaan lähimpänä elämäntaito-opetusta: se on opetusta, jossa ihmiset oppivat toisten ja itsen kunnioituksen taitoja.

WHO:n ja BZgA:n julkaisemassa Seksuaalisuuden standardit Euroopassa – materiaalissa (2010) on kuvattu eräitä hyvän seksuaalikasvatuksen piirteitä. Olennaisena pidetään sitä, ettei kasvatus perustu pelotteluun ja keskity esimerkiksi pelkästään seksitautien ennaltaehkäisyyn. Tärkeänä on nähty turvallisuuden ja yksilön rajoja kunnioittavan ilmapiirin luominen opetus-tilanteessa. Opetuksen laatua parantavana piirteenä pidetään oppilaiden mukaan ottamista opetuksen järjestämiseen ja toteuttamiseen mielellään interaktiivisin menetelmin.

Seksuaalikasvatuksen tulee myös olla tilannelähtöistä eli kohderyhmän kokemuksiin ja toiveisiin reagoivaa. Opetuksessa on huomioitava niin oppilaiden kehitysvaihe, ikä, sukupuoli, kuin muutkin henkilökohtaiset valmiudet käsitellä asioita.

Standardit Euroopassa-materiaalissa nähdään tärkeänä myös kasvatuksen mukauttaminen sukupuolen mukaan. Sillä varmistetaan että sukupuolten erilaiset tarpeet ja huolenaiheet otetaan asianmukaisesti huomioon. Näin huomioidaan erilaiset oppimistavat ja erilaisten menetelmien tarve työstettäessä seksuaalisuuteen liittyviä asioita.

Ammattilaisen asenteettomuus työvälineenä

Seksuaaliopetusta antavan opettajan osaaminen on olennaista laadukkaana seksuaalikasvatuksen onnistumisessa. Kyse ei ole vain tietotaitojen hallinnasta vaan mitä suurimmassa määrin motivaatiosta opetustyöhön, asenteettomuudesta sekä teeman ja oppilaiden kunnioituksesta. Opettaja on paitsi tiedonantaja, myös arvokasvattaja ja usein roolimalli. Omien arvojen ja asenteiden läpikäyminen on nähty välttämättömäksi ennen mitä tahansa seksuaalisuusteemaa käsittelevää asiakastyötä, oli kyse sitten seksuaalineuvonnasta lääkärin vastaanotolla tai koulujen seksuaaliopetuksesta. (Aho ym, 2008.)

Ihmisten erilaiset tunteet, arvot, normit, asenteet ja uskomukset muodostuvat lapsuudesta lähtien mm. sosiaalisten suhteiden, kasvatusperiaatteiden, uskontojen, tiedotusvälineiden ja historian vaikutuksesta. Erilaiset kokemukset siitä, mikä on sallittua ja nautinnollista tai ahdistavaa ja kiellettyä vaikuttavat suhtautumiseemme seksuaalisuuteen ja sukupuolisuuteen. Kukin kokee asiat eri tavoin, eikä yhtä oikeaa tapaa ole olemassa.

Usein seksuaalinen moninaisuus haastaa ammattilaisen asenteettomuuden. Lehtosen (2012) kuvaamien Opettaja-lehden haastattelutietojen perusteella kolme neljäsosaa opettajista piti opettajien ja oppilaiden seksuaalista suuntautumista koulumaailman vaiettuna tabuna. Suuri osa opettajista ei pitänyt kouluaan edes turvallisena paikkana “tulla kaapista ulos”.

Kuitenkin vain alle kymmenesosa suhtautui kielteisesti seksuaalivähemmistöihin. Yli kaksi kolmasosaa opettajista hyväksyi homo- ja lesboparien avioliitot.

Oppilaan moraali ja eettisyys voivat poiketa kovasti opettajan omista käsityksistä. Tällöin jokin oppilaan seksuaalisuuden alueelta esiin nostama kysymys voi tuntua häkellyttävältä tai jopa vastenmieliseltä (Aho ym. 2008). Tässä mitataan kasvattajan kykyä kuunnella ja yrittää ymmärtää asiaa oppilaan näkökulmasta. Torjuva suhtautuminen katkaisee väistämättä vuorovaikutuksen ja kasvatustapahtuman.

Itsetutkiskelulla ammattilainen voi oppia tunnistamaan omat henkilökohtaiset sekä ammatilliset rajansa samoin kuin ymmärtämään elämässä vaikuttavat myytit ja tabut. Niin opettajan kuin muunkin ammattikasvattajan on hyvä pysähtyä prosessoimaan näitä asioita esimerkiksi alle kirjattuja kysymyksiä pohtien. Omat kipeätkään kokemukset eivät estä laadukasta opetustyötä, jos opettaja tiedostaa ne, ymmärtää niiden asettamat rajoitukset ja pyrkii ratkaisemaan ongelmat oppilaiden edun nimissä. Työn tavoitteena tulee olla laadukas opetus ja oppilaiden etu.

Jos omat arvot, asenteet tai oman historian kokemukset estävät näin tapahtumasta, on syytä pohtia kuinka opetus olisi parhaiten toteutettavissa. Esimerkiksi työnohjauksen ja lisäkoulutautumisen avulla kasvattajan on mahdollista kohdata haasteet ja ylittää ne turvallisesti. (Aho ym., 2008.)

Pohdi näitä:

- Miten olen oppinut keskustelemaan seksuaalisuudesta ja seksistä työssäni, perheessäni, ystäväpiirissäni?
- Toteutuvatko seksuaalioikeudet elämässäni (suhteessa itseeni, kumppaniini, ystäviini, työtovereihini ja oppilaisiini)?
- Mistä kaikesta seksuaalisuuteen ja seksiin liittyvästä olen saanut keskustella/mistä en ole saanut keskustella?
- Onko ilmapiiri ympärilläni salliva/kieltävä/neutraali? Vaihtelee se ympäristöittäin?
- Tiedostanko omat kykyni, taitoni ja erityisosaamiseni sekä puutteeni seksuaalikasvattajana?
- Onko minulle järjestetty työnohjausta ja onko siellä tilaa keskustella myös seksuaalisuudesta?
- Saanko seksuaalikysymyksiini tarvittaessa ulkopuolista apua niin yksityishenkilönä kuin ammattilaisena?

– Poikanäkökulma seksuaaliopetukseen –

Opettajan ja oppilaan suhde on opetussuhde, yhdenlainen ihmissuhde. Kuten muissakin ihmissuhteissa, voivat eritahtisuus, eritapaisuus ja toisista poikkeava kommunikaatiotapa aiheuttaa ristiriitoja ja väärinymmärryksiä. Kuten muissakin ihmissuhteissa, myös ristiriitojen ratkaisemisessa opetussuhteessa on usein järkevää ottaa mieluummin kuunteleva ote kuin pyrkiä nuijimaan omia kantojaan läpi.

Seksuaaliopetus, joka pyrkii herättelemään oppilaassa monenlaista pohdintaa, ei voi perustua tavanomaiseen (freireläisittäin *tallentavaan kasvatukseen*) tiedon jakamiseen oppitunnilla. Oppilaan antama oikea vastaus ei välttämättä liity mitenkään asian tietämiseen, todelliseen sisäistämiseen ja tuntemiseen. (Freire 2005.) Poikanäkökulmasta tarjoaisi dialogisuuteen perustuva opetustapa paremman mahdollisuuden päästä kiinni poikien omiin kiinnostuksen aiheisiin. Dialogi perustuu kunnioitukseen ja hyväksymiseen. Varsinkin silloin, kun opetettavat teemat koskettavat ihmisyden intiimeintä osaa, seksuaalisuutta, tulisi kasvattajan pysyä kunnioittavana ja avoimen uteliaana oppilaidensa maailmaa kohtaan.

Poikien tapaa puhua seksuaalisuudesta ja käsitellä sitä värittää heidän näkemänsä ja kuulemansa, jonka käsittelyyn heillä ei ole välttämättä vielä keinoja. Provokatorisilla kysymyksillä ja kommentteilla poika testaa millaisen vastakaiun hän saa opettajalta. Provokaation tarkoituksena ei ole tavallisesti saattaa opettajaa hämmennykseen vaan testata tämän luotettavuutta, kykyä käsitellä poikia hämmentävää aihetta ja antaa luonteva vastaus siihen, onko maailma tosiaan niin kummallinen, kuin se erilaisten viestimien ja myyttien kautta vaikuttaisi olevan.

“No eka ainaki suihinotto, sitte tunti panemista molempii reikiin ja lopuksi lastit muijan naamalle.” 12-vuotias poika vastatessaan seksiaiheisen tietopelin kysymykseen “Voidaanko määritellä, mitä on hyvä seksi?” nuorten hiihtolomapahtumassa Helsingissä 21.2.13

“PP: Haloo? Kuka on Jammu setä? Isä aina sanoo että jos en oo kunnolla Jammu panee pyllyyn? Oliko se sairas? Miks kaveri panee pupua pyllyyn. Se kertoo että on kiva panna pupua pyllyyn. Miks se tekee niin? Mistä sen tietää että se on haitallista? Jos ne haluaa?”

Seksuaalisuudesta puhuminen on osalle luontevampaa kuin toisille syistä, joita kuvataan tässä tekstissä myöhemmin. Harjoittelu auttaa kuitenkin tässäkin asiassa. Keskeistä on käyttää itselle luontevalta tuntuva, asiallista kieltä. Esimerkiksi peniksestä puhutaan peniksenä eikä minään muuna. Vain pienen pojan sukupuolielin on pippeli, yläkoululaisen jo penis.

Oikea termi kertoo pojille miehistymisestä ja myös sukupuolielimen arvokkuudesta. Alatyölin ilmauksia pitää välttää. Erektiosta puhuttaessa pitäisi muistaa ainakin sen fysiologinen perusta ja irrottaa se hetkittäin kiihottuneisuuden kontekstista. Neutraali, asiat asioina toteava puhuminen tyyli luo pojille mielikuvan tavallisista, normaaleista jutuista, joita voi kiihkottomasti käsitellä.

Poikien tiedontarpeista

PoikaS-hankkeen tutkimusosion perusteella voidaan todeta, että poikia kiinnostavat eritoten oma sukupuolielin ja sen kehitys, ylipäätään oman murrosiän kulku ja sen normaalius sekä tytöt. Pojat pohtivat peniksensä normaaliutta, kuten sitä, ovatko sen mitat ja toiminta sellaiset kuin kuuluu ja kelpaako se kumppanille. Penikseen tuntuivat konkretisoituvan ne pohdinnat, joita pojat ylipäätään kävivät läpi aikuiseksi mieheksi kasvamisen haasteina. Kenties penis antaa helposti tutkittavana ja mitattavana pojille työkalun, jonka avulla he arvioivat kehityksensä ja kehonsa normaaliutta.

“PP: Yks vinkki sulle et naisen saa vaan silleen et on helvetinmoinen kyrpä”

“PP:Miten saa pidennettyä omaa penistään. Jumalattoman pieni seksiin”

Poikia kiinnostava heidän oman tulevaisuutensa miehen mitta koostuu peniksen pituuden lisäksi oman painon ja pituuden suhteista toisiinsa ja näiden suhteista normaaliimittoihin. Pojat eivät halua jäädä pieneksi ja heikoiksi, aivan kuin ikuisiksi poikasiksi vaan he haluavat kasvaa toimintakykyisiksi miehiksi. Pojat kyselevät tarkkaa mittaakaan sille, milloin penis on valmis toimintaan. Tämän taustalla on pohdinta siitä, milloin he voisivat olla yhdynnässä. Pojat ajattelevat tyypillisesti, että mitä isompi penis heillä on, sitä toimivampi se on. Usko peniksen pieneksi jäämiseen aiheuttaa pojille paljon paineita ja huolia. Peniksen ulkonäön lisäksi poikia on huolettanut myös oikeanlainen sperma ja sen purkautuminen.

Tutkimuksen heteropojat halusivat ymmärtää tyttöjä, löytää tavan saada tyttöystävä ja osata seurustella oikein. He ovat kovin epävarmoja siitä, kuinka voisivat tehdä tytölle aloitteen seurusteluun, ja kuinka tytön kanssa seurustelu voisi sitten onnistua. Useimmat pojat haluavat jonkin varmistuksen tyttöjen mahdollisesta ihastumisesta itseensä ennen kuin rohkenevat paljastaa tytöille jotakin omasta kiinnostuksestaan. Pojat pelkäävät “jäätävänsä”, eli jäävänsä jopa kokonaan sanattomaksi, kun he ovat tytön kanssa kahden. Pojat koettavat siksi ammentaa seurustelemisesta oppia tarkkailemalla miten muut toimivat vastaavissa tilanteissa. Tyttöjen kanssa “hengailu” ja heidän mahdollinen romanttinen huomionsa poikia kohtaan kohottaa monien poikien itsetuntoa ja tuottaa heille suurta tyydytystä. Se todentaa heidän kelpoisuutensa miehenä.

Ensimmäinen (heteroseksuaalinen) yhdyntä on poikien mielissä usein lähes mystinen tapahtuma. Se on pojille suuri miehuuskoe, josta heidän tulisi selvitä kunnialla. Pojan on oltava aloitteellinen ja suoriuduttava kunniallisesti hänelle siinä yhteydessä osoitetusta roolista. Pojat pelkäävät, että heille koituu mahdollisesta epäonnistumisesta häpeällinen seksuaalinen “luuserin” leima. Pojat ahmivat siksi tietoja yhdynnästä kaikista mahdollisista lähteistä, myös pornografiasta. Tiedon tarpeesta kertoo sekin, että hankkeen nettikyselyssä yli puolet pojista oli sitä mieltä, että koulussa ei kerrota heille tarpeeksi hyvin mitä ensimmäisessä yhdynnässä tapahtuu.

Ensimmäinen yhdyntä oli isossa roolissa poikien Väestöliitolle osoittamissa kirjallisissa kysymyksissä ja puheluissa. Pojat kyselivät kuinka yhdyntätilanteessa tulisi käyttäytyä. He kaipaivat myös tietoa siitä, missä asennossa he voisivat parhaiten miellyttää ja tyydyttää

kumppaniaan ja kuinka he saisivat tietää, mikä itse asiassa kiihottaa kumppania. Eniten pojat pelkäsivät tekevänsä yhdyntän aikana jotakin väärin. Pojat kokivat suurta vastuuta yhdyntäkumppanistaan. Homopojat taas miettivät poikaystävän löytämistä ja pohtivat sitä, kuinka toteuttaa omaa seksuaalisuuttaan turvallisesti ja tyydyttävästi.

“PP: “moi. Ollaan sovittu et harrastetaan seksiä tyttöystävän kans ekan kerran seksiä. Miten seksiä harrastaa. Tai miten saisin mahollisimman syvälle.”

Ammattilaisen näkökulmasta PoikaS-tutkimusaineistosta korostuivat myös tunteiden hallintaan ja ongelmallisten tilanteiden ratkaisutaitoihin liittyvät pulmat. Monet pojat olivat ottaneet raskaasti varsinkin seurustelusuhteessa petetyksi tulemisen. Se oli ollut pojille suurimpia kriisin aiheuttajia.

Pettämiseltä tuntui jo kumppanin valehtelu ja hyväilyt ja suudelmat jonkun toisen kanssa. Se saattoi saada pojan pois tolaltaan. Pettämisen lisäksi poikien erotilanteet olivat saattaneet kriisiytyä vakavalla tavalla. Pojilla ei ollut riittävästi valmiuksia käsitellä eron synnyttämiä pettymyksen ja epätoivon tunteita.

Seksuaalisia epäonnistumisia kohdatessaan pojat syyttivät yleensä itseään. Seksuaalinen epäonnistuminen, kuten erektio-ongelmat, nopeat siemensyöksyt ja taitamattomuus tuottaa kumppanille orgasmeja, voivat laukaista pojassa kriisin. Tämä voi tarkoittaa itseinhoa, masennusta, seksuaalisen itsetunnon murtumista tai epäonnistumisen kierrettä vailla ulospääsyä. Huolta pojissa herätti myös se, jos he eivät voineet luottaa käytössä olevaan raskaudenehkäisyyn. Jos ehkäisyyn käyttö oli suhteessa tytön vastuulla, koki osa pojista, ettei tähän voinut riittävästi luottaa.

Myös seksuaaliseen moninaisuuteen liittyvät ennakkoluulot ja itse homonuorten syrjintäkokemukset sekä pelot ovat vahvasti raportista esiinnousseita teemoja, jotka vaativat käsittelyä. Osalla maahanmuuttajanuorista oli raportin mukaan kantasuomalaisia nuoria heikommät tiedot ja myös asenteissa oli eroavaisuuksia. Lähtötasot olivat hyvin vaihtelevat. Kuitenkin kaikkein vähiten tietävilläkin oli voimakas tahto oppia uutta, ja he olivat hyvin vastaanottavaisia kaikelle opetukselle.

“PP: Ja nyt kun miettii niin on ollut viitteitä lapsesta asti. Ja tuntuu et oon homo. Oon herätysliiketaustainen eli ymmärrät varmaan tän ristiriitaisuuden. Mun mielestä homous on väärin.”

Nuorten tiedontarpeita on tutkittu myös Tuija Rinkisen väitöskirjatyössä (2012). Rinkinen analysoi Väestöliiton nuorten Internet-palveluun tulleita kysymyksiä seksuaalisuudesta ja seksuaaliterveydestä. Hän ei eritellyt poikien ja tyttöjen kysymyksiä, eikä kysyjän sukupuoli paljastunutkaan joka neljännessä analysoiduista kysymyksistä. Valtaosa nuorten kysymyksistä liittyi seksuaaliseen toimintaan, mieheksi ja naiseksi kasvamiseen ja raskauteen. Seksuaalinen toiminta – kattokäsitteen alle sisältyivät muun muassa epäilyt seksiongelmistä, seksin tekeminen ja seksiin valmistautuminen. (Rinkinen, 2012). Näiltä osin tulokset olivat hyvin yhdenmukaiset PoikaS-hankkeen tutkimustulosten kanssa.

Yhtenä nousevana tarpeena poikien seksuaalikasvatukselle on muun muassa seksuaalisen kaltoinkohtelun ennaltaehkäisy. Kaltoinkohtelun, väkivallan tai hyväksikäytön tekijä saattaa olla myös seurustelukumppani, ikätoveri, mies tai nainen. Poika seksuaalisen kaltoinkohtelun uhrina on edelleen jossain määrin tabu. Poikauhrin avun hakemista ja toipumista saattavat hidastaa erilaiset miehisyyden myytit (Brusila ym 2009).

Poikien vahvuudet opetuksen lähtökohtana

Pojille suunnattua seksuaalikasvatusta suunniteltaessa kannattaa tutkia murrosikäisen identiteettikehitystä sitä tukevien ja haastavien teemojen kautta niin yksilö- kuin yhteisötasolla. Klassisen nelikentän avulla voidaan tutkia poikien voimavaroja ja heikkouksia eri tasoissa (kuva 1). Ideaalissa seksuaaliopetustilanteessa vahvistetaan pojan jo käytössä olevia vahvuuksia sekä kohdataan ongelmakohtia mahdollisimman kehittävästi.

<p>Poika yksilönä - Vahvuudet</p> <ul style="list-style-type: none">• Leikillisuus• Uteliaisuus• Kilpailullisuus• Oppimisen halu ja ilo• Samaistumisen herkyys• Asenteiden plastisuus - muokkautuvuus	<p>Poika yksilönä - Heikkoudet</p> <ul style="list-style-type: none">• Epäonnistumisen pelko• Pettymyksen ym. negatiivisten kokemusten sietämisen vaikeus esim. seurustelun päätyttyä• Häpeän tunne ja sen sietäminen• Avun hakemisen, toiseen turvautumisen vaikeus• Ennakkoluuloisuus• Suorituspainet• "Sallittujen" reaktiomallien kapeus• Aikuisten miehenmallien kapea-alaisuus
<p>Pojat yhteisönä – Mahdollisuudet</p> <ul style="list-style-type: none">• Positiivinen vertaisvaikutus• Tiedon aktiivinen hakeminen ryhmänä• Arvojen ja asenteiden tutkiminen• Huumori ja leikillisuus• Kilpailullisuus ja toverihenki• Kaverillisuus	<p>Pojat yhteisönä – Uhat</p> <ul style="list-style-type: none">• Roolien jäykkyys• Suvaitsemattomuus• Ennakkoluuloisuus• Häpeällä leimaaminen• Joukkoharha ja -paine, esim. "vasikointi" vs. kiusaamisesta aikuiselle kertominen

Kuva 1. Murrosikäinen poika, voimavarat ja haasteet yksilönä ja yhteisönä (PoikaS-raportin pohjalta) (SWOT-analyysi, Albert S. Humphrey)

PoikaS-raportissa nousi esiin poikien oppimisen ilo ja halu, uteliaisuus ja leikillisuus. Leikillisuus voi johtaa kilpailullisuuteen. Tutkija Anna Anttilan mukaan kisailu paremmuudesta ja etevyydestä on jollain tapaa poikaerityistä. Opetuksessa kannattaisikin hyödyntää enemmän poikien halua testata osaamistaan ja taitojaan. Jokaiselle tulisi tarjota onnistumisen kokemus, eikä kellekään tulisi tuottaa häpeää.

– Poikanäkökulma seksuaaliopetukseen –

Kehittyvä identiteetti hakee samaistumispiintoja kaikkialta – parhaimmillaan opettaja tai muu turvallinen aikuishahmo voi olla sellainen. Samaistumispiintojen puuttuminen lähipiiristä johtaa tarpeeseen löytää niitä muualta. Tällöin julkkiksilla ja muilla mediakuvaston hahmoilla voi olla tärkeä tehtävä. Samaistumiskohde saattaa olla pelkkä kuva tai hahmo elokuvassa, siksi opetustarkoitukseen tuotetut materiaalit olisi hyvä rakentaa kuvakieleltään mahdollisimman moniulotteiseksi.

Nuoruusikäisen maailma on usein mustavalkoinen vailla harmaata spektriä. Siksi arvot ja asenteetkin tuntuvat aikuisesta usein jäykiltä. Asenteissa on kuitenkin joustavuutta eli ne voivat muuttua nopeasti. Tästä on esimerkkinä PoikaS-raportissa Joonas Kekkonen kuvaus poikien asenteiden muuttumisesta myönteiseksi homoseksuaalisuutta kohtaan, kun omassa tuttavapiirissä tapahtuu “kaapistatulo”.

Poikien toivetta saada tietoa niin sanotuilta kokemuskouluttajilta kannattaa tässäkin mielessä kunnioittaa. Vähemmistöön kuuluvan henkilön kohtaaminen voi olla vahva asenteita muokkaava kokemus, ja toisaalta se voi olla osalle oman identiteetin rakentamiseen tarvittava tärkeä hetki.

Tutkija Timo Aho kuvaa Poikas-raportissa *poikien erilaisia roolituksia omassa arjessaan*. Rooleihin liittyy vahvasti pojan tarve tulla nähdyksi pärjäävänä ja osaavana. Epäonnistumisen pelko esimerkiksi otettaessa kontaktia kiinnostuksen kohteeseen tai seksin aikana on huomattava. Koettu epäonnistuminen on lannistava, ja pojalla ei ole välttämättä keinoja sen käsittelyyn. Poikien ahtaat roolimallit pitäisi huomioida seksuaalikasvatuksessa ainakin kahdella tapaa. Opetuksen pitäisi mahdollistaa pojille tiedon saanti ja oppiminen ilman kasvojen menetystä. Toisaalta kaiken opetuksen pitäisi korostaa heikkouden ja epäonnistumisen inhimillisyyttä ja antaa keinoja päästä yli pettymyksestä.

“PP: Mitä pittää tehdä ku tyttö tykkää minusta. Ni mitä jos ei tykkää sinusta. Mitä jos ei tykkää. Mitä jos nollaa itttensä ku ni kyssyy”

Poikien omat toiveet seksuaaliopetukselle

PoikaS-tutkimusraportti toi esiin poikien toiveita ja odotuksia koulun seksuaaliopetukselle. Seksuaalisuuden näytellessä koko ajan suurempaa roolia poikien elämässä ovat myös odotukset koulun seksuaaliopetukselle mittavat. Tuskin montaa muuta opetuksen aihetta odotetaan yhtä innostuneena. Jos opetuksen sisältö ei vastaakaan odotuksia, on nuoren pettymys ymmärrettävä. Ei siis kannata pilata tilaisuutta vaikuttavaan työhön tyytymällä rutiinisuoritukseen.

Raportin perusteella pojille on opetusmenetelmiä tärkeämpää opetushetken ilmapiiri. Turvalliseksi tunnelman luo mahdollisuus jättäytyä haluttaessa melko passiiviseen rooliin taka-alalle tai ottaa aktiivisempi kyselijän rooli. Itsensä suojeleminen mahdolliselta nälvimiseltä ja kasvojen menetykseltä on pojille tärkeää.

Pojilla on ollut tapana vastata seksuaalikasvatustunnilla vain sellaisiin kysymyksiin, joissa vaara heidän itsensä ja myös tunteidensa paljastumisesta on mahdollisimman pieni. Oman kehon ja sukupuolielinten normaaliutta koskevia kysymyksiä ei juuri kehdata esittää, koska riski kiusallisesta leimautumisesta muiden silmissä on liian suuri. Näissä kysymyksissä pojat ovat kääntyneet muun muassa Väestöliiton palveluiden puoleen.

Pojat suhtautuvat epäilevästi sellaisiin opetusmenetelmiin, joissa oma seksuaalinen tietämättömyys, ”epänormaalius” tai kokemattomuus voisi paljastua muille. Pojat toivovat, että joku muu uskaltaisi esittää juuri sen kysymyksen, jota he itse erityisesti miettivät. He välttävät kysymästä varsinkin suoria neuvoja – se paljastaisi muille väistämättä heidän tietämättömyytensä. Poikien mahdollinen passiivisuus oppitunnilla ei siten tarkoita sitä, että käsiteltävä asia ei heitä kiinnostaisi.

Pojat siis joko jättäytyvät tunnin hiljaiseksi seuraajaksi tai sitten niin sanotusti heittävät tilanteen läskiksi. Pelleily voi olla ahdistavassa tilanteessa nuoren suojautumiskeino torjua itseen kohdistuva häpeällinen uhka. Kasvojen menettämisen pelkoa liittyy sekä kysymyksiin väärin vastaamiseen että esimerkiksi kondominlaiton julkiseen harjoitteluun. Jotkut pojat kokivat kondomin rullaamisen harjoittelun luokan edessä itselleen nöyryyttävänä.

Se ei oo mikään kiva juttu, kun koko luokka nauraa, ku yrität siis tunkee kortsuu toisen käteen. (PoikaS-raportti, s. 45)

Opetustilanteessa tapahtuu myös välillistä opetussuunnitelman ulkopuolista oppimista. Pojat kertoivat tutkimuksessa, että tyttöjen läsnäolo oppitunnilla on tärkeää. Pojat tarkkailevat tyttöjä ja päättelevät heidän reaktioistaan ja kommentistaan asioita tyttöjen suhtautumisesta seksuaalisuuteen. Tämän piilossa olevan oppimismenetelmän huono puoli on se, että seksuaaliopetus todennäköisesti jännittää tyttöjä siinä missä poikiakin, eikä tyttöjen reaktioista siten voi ehkä päätellä kovin paljoa.

Osa opetuksesta pitäisi poikien mielestä järjestää poikaryhmän kesken. Poikaporukalla olisi hyvä käsitellä muun muassa itsetyydytystä koskevat asiat samoin erektioon liittyvät kysymykset. Toivetta voisi tulkita niin, että nämä teemat ovat tuossa ikävaiheessa hyvin henkilökohtaisesti koettuja.

Ne tuntuvat jopa liian intiimeiltä sekaryhmässä käsiteltäväksi. Myös joidenkin tunneasioiden käsittely tuntui pojista helpommalta poikaryhmässä. Tyttöjen ollessa läsnä on omista tunteista vaikeampi puhua.

Ehkä myös poikien kysymykset vois esittää niin ettei oo tyttöjä kuulemassa koska eihän muuten kehtaa kysyä jotain tyhmää tytöistä tai esm vaikka peniksen seisomisesta tms tai runkkaamisesta ja sellaista mutta jatkien kesken voi kyllä jos joku aloittaa et sit muutkin kehtaa 😊 (Poikas-raportti, s 86).

“PP: Mullaki seisoo joskus tunnilla ja. Eikö oo noloo ku vaa seisoo ja kaikki kahtoo”

PoikaS-tutkimukseen vastanneet nuoret kokivat tietävänsä monet opettavat asiat jo ennalta ja näkivät yläkoulun terveystiedossa puhuttavat teemat “jankkauksena” ja itsestäänselvyyksien toistamisena. Tällaisia teemoja olivat varsinkin seksitaudit ja raskaus. Poikien kokemus on ymmärrettävä. Heillä on toive kuulla jotain “uutta” ja kihelmöivän kiinnostavaa eikä toistaa jo joskus kuultua. Poikien toive on ristiriidassa opettajien näkemyksen ja varsinkin opetussuunnitelman kanssa. Lisäksi niin seksitauti- kuin teiniraskaustilastotkin kertovat, että joidenkin itsestäänselvyyksien toistaminen on edelleen välttämätöntä. Kompromissi voisi olla, että poikia puuduttavat teemat käsitellään elävämmin ja kiinnostavammin, jos vain opettajan into ja mielikuvitus siihen riittävät.

“PP: Pieni virhe tapahtu ku suojaamatonta seksiä harrastin pari päivää sitten. Millon kannattas mennä testeihin.”

Pojat kokivat, että halusta ja nautinnosta puhuminen unohtui koulujen opetuksessa. Se ikään kuin sivuutettiin kaiken muka olennaisemman tieltä, vaikka teema oli pojille itselleen yksi tärkeimmistä. Pojat kokivat, että seksistä puhuttiin varoittelun ja erilaisten uhkien kautta. Se saattaa saada koko ajatuksen seksistä väritymään huolestuttavana asiana ja heikentää opetuksen uskottavuutta.

Seksin nautinnollisuutta voisi hyvin tuoda esiin oppitunnilla. Lupa nautintoon ja siihen pyrkimiseen on olemassa, oli kyse itsetyydytyksestä tai seksistä toisen kanssa. Ehkäisyasiatkin voi pukea riskeistä puhumisen sijaan nautintonäkökulmaksi – suojaudu paremmin, nautit enemmän.

Opettajan persoonalla, opetustyyllillä ja tavalla olla oppilaille läsnä on iso merkitys pojille. Pojat nimesivät PoikaS-raportissa hyvän opettajan tunnusmerkeiksi nuorekkuuden, luonnollisuuden, aitouden ja avoimuuden. Niuhoittaminen, tiukkapipoisuus ja teennäisyys nimettiin ärsyttäviksi ominaisuuksiksi. Pojat odottavat kunnioitettavaa ja heihin jollain lailla tasavertaisesti suhtautuvaa opettajaa. Ei sellaista, joka väistelee, hermostuu ja torjuu vaan sellaista, joka aidosti pysähtyy kuuntelemaan ja arvostaa oppilaan näkemystä. Pojilla on myös toive, että opettaja jakaisi omia kokemuksiaan seksuaaliopetuksessa. Pojat kenties testaavat

tällä sitä, kuinka tosimelellä opettaja on ja voiko tähän luottaa. Pojat aistivat, että seksuaaliopetus on sellaista, että se vaatii opettajalta aivan erityistä herkkyyttä ja vastaanottavaisuutta.

Vastavuoroisuuden periaatteella pojat odottavat että opettaja tulee heitä vastaan. Aito dialogisuus vaatii molemminpuolista avoimuutta mutta myös toisen yksityisyyden kunnioittamista. Niin opettajalla kuin oppilaallakaan ei ole velvollisuutta kertoa yksityiskohtia henkilökohtaisesta elämästään. Rajaamalla intiimielämän kokemukset pois opetustilanteesta asiallisesti ja nuorelle selittäen opettaja viestii, että kaikilla on oikeus asettaa rajat sille, mitä itsestä haluaa jakaa ja mitä ei. Opettaja voi esimerkiksi näyttää, että trendi jakaa kaikki kaikille tosi-tv:ssä, blogeissa ja muussa mediassa ei ole välttämätön elämäntapa aikuisten kesken.

Pojat toivoivat yksityiskohtaista tietoa siitä, miten seksissä toimitaan. Yhdyntäasenoista ja muista seksitekniikoista haluttiin tietoa. Tarve yksityiskohtaiseen tiedonhankintaan on tullut pojille sekä puhtaasta kiinnostuksesta seksiä kohtaan että koetusta suorituspaineesta. Tämä paine on onnistumisen pakkoa jo heti ensimmäisessä seksikerrassa toisen ihmisen kanssa. Pojat yrittävät “kuivaharjoitella” seksiä ainakin mielikuvien tasolla jo ennen ensimmäistä kertaa, jotta he välttyisivät nolostumiselta ja ikävältä leimautumiselta tositilanteessa.

Olisiko poikia seksitekniikan sijasta opetettava kestämään ajatusta siitä, ettei kukaan voi osata mitään harjoittelematta. Pitäisikö puhua siitä, että ensimmäiset seksikerrat toisen ihmisen kanssa ovat useimmiten kömpelöä harjoittelua, jossa vasta opetellaan sitä, mikä kenestäkin tuntuu hyvältä?

Olisiko mokailusta tehtävä “tavallinen tapaus” ja rinnastettava seksin opettelu uimisen, pyöräilyn tai vaikka lukemisen opetteluun? Eihän kukaan opi uimaan kuvasta ja videosta katsoen. Miten seksin siten oppisi, kun siinä on vielä mukana toinenkin, joka on yleensä yhtä osaamaton?

Perinteisesti on ajateltu, että seksitekniikoista kertominen kuuluu seksuaalineuvontaan eli kahdenkeskiseen keskusteluun neuvojan ja neuvottavan välillä. Tälle on perusteensa. Seksiin liittyvien suorituspainoiden purkamista voisi yrittää tehdä vaikkapa anonyymien kysymysten ja kommenttien avulla. Opettaja voisi esimerkiksi kysyä niin tytöiltä kuin pojilta mitä odotuksia seksiin liittyy, mikä siinä jännittää, mitä siltä toivotaan, uskotaan ja pelätään saatavan. Jos tunnelma luokassa on luottavainen, saatetaan mainitulla menetelmällä saada näkyväksi niin tyttöjä kuin poikia koskettavia huolia ja paineita.

“PP: Miltä tuntuu peppuseksi. Entä miltä suuseksi. Miltä mälli maistuu. Miltä pillu maistuu.”

“PP: Moi. Tota. Mitä se anaaliseksi tarkoittaa. Kaikki puhuu siitä. Joo tota. Saako näitä tyttöjen sinne vaginaan pissata.”

Opettajalle pohdittavaksi, miten teemoja voi luokassa lähestyä:

- Ensimmäiset seksikerrat toisen ihmisen kanssa ovat harjoittelua, jossa vasta opetellaan, mikä kenestäkin tuntuu hyvältä.
- Epäonnistumiset ovat inhimillisiä, myös seksissä.
- Nautintoa tuottavan seksitekniikan voi oppia vain harjoittelemalla toisen ihmisen kanssa.
- Millaisia odotuksia seksiin liittyy, mitä jännitetään, mitä toivotaan?
- Identiteetin muodostumisesta

Identiteetin muodostumisesta

Pojan ja miehen seksuaalisuuden ja seksuaalisen kasvun nähdään usein olevan biologista, viettipohjaista ja siten synnynnäistä. Ikään kuin pojat syntyisivät maailmaan jonkin valmiin ominaisuuden kanssa, jota siten testataan ja koeajetaan läpi elämän. Vanhat sananlaskut, kuten “kyllä luonto tikanpojan puuhun ajaa” kertovat havainnollisesti tästä ajattelusta. Poikien siis oletetaan kasvavan aikuisen identiteetin omaaviksi miehiksi kuin itsestään, ilman vuorovaikutusta tai samaistumisen malleja. Voiko vietillistä olentoa kasvattaa vastuulliseksi? Vaikka seksuaalisuuden perusta onkin biologiassa, vuorovaikutustaidot ihminen oppii kontaktissa toisiin ihmisiin.

Ihmisen identiteetti muokkautuu ja muovautuu koko elämän mitan. Nuoruusiässä kehitys on kuitenkin voimakkainta. Muutaman nuoruusiän vuoden aikana tulisi vanhemmistaan täysin riippuvaisesta lapsesta kasvaa itsenäinen, aikuisen identiteetin haltuun ottanut nuori aikuinen. Siimeksen ja Aalbergin mukaan nuoruusiän kolme keskeistä kasvutehtävää ovat itsenäistyminen, ikäoveriryhmään kiinnittyminen ja seksuaalisen minän vakiinnuttaminen (Aalberg ja Siimes 2007). Seksuaalisuuden osalta ratkaistavaksi tulevat oikealta tuntuvat sukupuoli- ja seksuaali-identiteetit. Ihmisen identiteetti muotoutuu ennen muuta sosiaalisissa kontakteissa. Kaikki saamamme hyvä palaute vahvistaa ja tukee, laiminlyöminen taas rikkoo (Hall 1999).

Nuoruusikäinen poika hakee malleja, sovittelee eri rooleja ja poimii näkemästään kiinnostavia piirteitä, joita hän sitten kokeilee omaan rakentuvaan identiteettiinsä. Nuoruusaika on herkkä. Asiat koetaan ja tunnetaan hyvin henkilökohtaisina. Omien vertaisten löytymisellä on kehitykselle suuri merkitys. Ikäoveriryhmässä pojat rakentavat niin omaa kuin ryhmän identiteettiä ja käyttävät samalla hyväksi toinen toisiaan vipuvartena irti vanhempien määräysvallasta.

Ulkopuolisuuden kokemus on yksi surullisimmista tunteista. Yksinäisyyden tunne voi olla kokonaisvaltainen, jos mistään maailmasta ei kantaudu viestiä, että on muitakin samoja tunteita ja kokemuksia jakaneita. Esimerkiksi vamma tai krooninen sairaus saattavat synnyttää nuoruusiässä erilaisuuden kokemuksia, joilla voi olla vakaviakin psykologisia vaikutuksia.

Skinnari kuvaa kirjassaan *Pedagoginen rakkaus* oppilaiden rakkaudenkaipuuta ja arvostavan katseen nälkää. Murrosikäisillä on pohjaton tarve ihailulle ja arvostukselle. Kokemus on osoittanut, että jos lähiaikuiset eivät näitä anna nuorelle, joutuu nuori etsimään ne muualta, joskus riskejä sisältävällä tavalla. Opettajalla on käsissään keino tehdä näkymättömät oppilaat näkyviksi antamalla heille huomiota sekä arvostavia ja hyväksyviä katseita (Skinnari 2003).

Identifikaatio-käsitteellä voidaan ymmärtää sitä, miten toisen henkilön ominaisuudet ja piirteet sulautuvat itseen. Arvostetulta henkilöltä poimitaan jotain sellaista, jonka koetaan itseltä puuttuvan tai jota toivottaisiin voitavan itsessä vahvistaa. Haave on tulla joskus itse katsotuksi samalla tavoin kuin identifikaation kohde. Toive on saada samanlaisia arvostavia katseita. Kohde voi olla lähiaikainen, kuten opettaja, tai sitten kaukainen idolihaamo, jossa tilanteessa jopa vain kuva. Ulkopuoliseksi itsensä kokeva voi kokea merkitykselliseksi hetken, jossa hän näkee jossakin henkilössä jotain samaistuttavaa ja pystyy identifioitumaan hänen kanssaan.

Sananen opetusmenetelmistä

Pojat hankkivat itselleen monenlaista tietoa seksuaaliasioista jo ennen yläastetta. Ei ollut siksi yllättävää, että PoikaS-hankkeen nettivastaajiksi valikoituneista pojista kaksi kolmasosaa olisi halunnut, että koulun seksuaaliopetus alkaisi jo ennen yläastetta. Tällöin ainakin osa tästä opetuksesta ajoittuisi sellaiseen ikään, jossa pojat joka tapauksessa hankkivat tietojaan muista tietolähteistä.

Pojat sulkevat tunnilla vastaanottimensa, jos opetus saarnaa seksiin liittyvistä riskeistä ja tarpeesta siirtää yhdyntöjen aloittamista johonkin myöhempään ja jollakin tavalla kypsemmäksi määritellyyn elämänvaiheeseen. Tällöin opetusta annetaan pojille ikään kuin ylhäältä alaspäin välittämättä heidän intresseistään ja ymmärtämättä heidän elämänvaihettaan.

Poikien seksuaaliopetuksen avainsanana on poikien kannalta heille todellisten ja ajankohtaisten seurusteluun ja seksiin liittyvien tilanteiden sisällyttäminen mukaan opetukseen.

Haasteena on se, miten tässä onnistutaan ilman, että seksiä halajavat pojat leimataan jotenkin vastuuttomiksi tai jopa lapsellisiksi. Pojat ovat joka tapauksessa halukkaita seksuaalikokemuksiin jo tyttöjä nuorempina, vaikka tyttöjen poikia varhaisemmasta kehityksestä toistuvasti puhutaankin. Pojat myös aloittavat itsetyydytyksensä merkittävästi tyttöjä nuorempina. Tytöt tosin kokevat ensimmäisen yhdyntänsä hieman aikaisemmin kuin pojat, tyttöjen mediaanin ollessa piirun alle 17 vuotta ja pojilla hieman yli 17 vuotta. Tämä johtuu siitä, että tytöt seurustelevat tavallisesti itseään vanhempien poikien kanssa.

Poikas-raportissa pojat nimesivät yksittäisistä menetelmistä suosikikseen mahdollisuuden esittää kysymyksiä anonyymisti. Oman kysymyksen jättäminen pahvilaatikkoon ennen oppituntia vie pois pelkoa, että voisi tulla nolatuksi oman kysymyksen takia. Samanlaisia kysymyksen tai mielipiteen esittämisen tapoja voi keksiä paljonkin. Suljetut lippuäänestykset yms. ovat yksinkertaisia järjestää ja ne antavat äänen kaikille halukkaille.

Toivotuimmiksi opetusmenetelmiksi pojat nimesivät ne, joissa heillä on mahdollista kokea jokin elämys. Tutustumiskäynneillä ja vierailuilla koulun ulkopuolelle näkee varmasti jotain erilaista, tilanteessa on uutuudenviehätystä ja mahdollisuus uudenvaihtoihin kokemuksiin. Kouluille tulevia vierailevia luennoitsijoita tai kokemuskouluttajia toivottiin myös. Esimerkiksi kokemuskouluttajan tarinaan eläytymällä voi oppilas saada kokemuksen, joka voi aukaista aivan uudenvaihtoihin ajattelutavan. Empatian kokeminen voi pehmentää aiempia kovia arvoja ja asenteita. Vierailevaan luennoitsijaan liitetään myös uutuudenviehätystä, ehkä myös pieni jännitysmomentti. Eihän sitä koskaan voi tietää, mitä ja miten itselle aiemmin vieras henkilö puhuu kiehtovasta aiheesta. Tuo jännitys pitää hereillä ja auttaa ottamaan vastaan tietoa. Vierailijoiden sukupuolellakin on merkityksensä, pojille voi olla tärkeä kokemus kuulla miespuolisen vierailijan ajatuksia, jos oma opettaja on nainen ja toki myös toisinpäin.

Elokuvat ja draama voivat olla myös erinomainen väline asettua hetkeksi toisen ihmisen nahkoihin tai tutkia jotain teemaa turvallisen etäisyyden päästä. Kouluissa kiertäviä draamaryhmiä on aika-ajoin liikkeellä useampiakin. Syksyllä 2012 kiertueen aloittanut

ammattinäyttelijävetoinen *Sugar Daddy – produktio* on tämän oppaan kirjoittajien mielestä yksi viime aikojen parhaimmista. Kyseinen produktio koostuu näytelmästä ja sitä seuraavista draamatyöpajoista. Näytelmän teemana on vastikkeellinen seksi ja Internetissä tapahtuva seksuaalinen kaltoinkohtelu. Enemmän tietoa produktiosta ja sen kulloisestakin tilanteesta löytyy [taitelijaryhmän verkkosivuilta](#) .

Uusista näkökulmista ajatuksia herätteleviä elokuvia on kasattu [Koulukino ry:n nettisivuille](#). Poikien aikuistumisteemaa pohtiva elokuva *“Kohta 18”* (Maarit Lalli, Suomi 2012) voi olla yksi kelpo ehdokas katsottavaksi. Elokuva *“500 days of summer”* (Marc Webb, USA 2009) taas kuvaa nuoren miehen parisuhteen päättymisen tuottamaa pettymystä ja hänen yritystään ymmärtää mitä oikein tapahtui.

Poikien leikillisyyttä ja kilpailullisuutta voi hyödyntää pelejä pelaamalla. Väestöliiton alkuvuodesta 2013 julkaisema *“Sitähän sä kysyt”* on tietopeli, jonka rakentamisessa on käytetty hyödyksi muun muassa Poikas-raportin ja Tuija Rinkisen väitöskirjatyön tuloksia sekä monivuotista kliinisen työn kokemusta Väestöliiton nuorten palveluissa. Peli on suunnattu yläkouluikäisille, ja se toimii niin koulujen kuin vaikkapa nuorisotyön seksuaalikasvatuksen tukena.

Pelin kysymykset koskevat muun muassa murrosiän kasvua ja kehitystä, seksiä, raskautta, ehkäisyä, seksuaalisuutta moninaisuuden näkökulmasta, sosiaalisia suhteita, tunteita ja turvataitoja. Kysymyskorttien lisäksi pelissä on 50 Mieti sitä -korttia, joiden toivotaan herättävän nuoria pohtimaan asenteita ja turvallista tunteiden käsittelyä. Pelissä edetäkseen ei aina tarvitse tietää oikeaa vastausta vaan arvaamalla ja hyvällä tuurillakin voi pärjätä. Peliä tulisi pelata ryhmänä toista ryhmää vastaan, jolloin vältetään silmätikuksi joutumiselta tietämättömyyden takia.

Väestöliiton verkkosivut, [Sitähän sä kysyt](#)

Muista uusista peleistä mainittakoon *verkkopeli Superori*, josta tässä oppaassa erikseen myöhemmin. Keväällä 2014 ilmestyy Väestöliitosta myös kaksi muuta seksuaalivalistuspeliä Kumita-hankkeen yhteydessä.

Luokan seiniä kuvittavat teemajulisteet ovat nekin parhaimmillaan keskustelun käynnistäjiä (kuva 2). Pojat voivat kokea julisteet luvan antona kysymiselle ja kommentoinnille. Erilaiset seksuaalioikeuksiin liittyvät kampanjat ovat kaiken kaikkiaan mainioita tilaisuuksia herättää yhteistä pohdintaa.

Kuva 2. Yksi seksuaalioikeusjulistesarjan kuvista. Väestöliitto, 2011

Opetettavat asiat tulisi esittää pojille koulussa sellaisella tavalla, joka on mahdollisimman realistinen ja aito, ja joka voi tapahtua poikien elämässä oikeasti tässä ja nyt. Tunneilla käsiteltävä seksuaalitieto tulisi liittää niihin nuoria koskeviin paikkoihin ja elämäntilanteisiin, joissa heidän seksuaalisuutta koskeva tiedonmuodostuksensa ja kokemuksensa varsinaisesti tapahtuvat. Poikien olisi hyvä kokea, että koulussa käsitelty asia voisi oikeasti tapahtua heidän omassa elämässään.

Opetussuunnitelmasta

Poikien saamaa seksuaaliopetusta rajaa kaikkein eniten koulun opetussuunnitelma. Tätä opasta kirjoitettaessa oli voimassa vuoden 2004 opetussuunnitelma (OPS). Kyseinen OPS otettiin asteittain käyttöön vuoden 2004 ja syksyn 2006 välisenä aikana. Seuraava opetussuunnitelman päivitys tapahtunee vuonna 2016. Opetussuunnitelman perusteet ovat kehys, jonka pohjalta kukin opetuksen järjestävä taho laatii paikallisen opetussuunnitelman (Opetushallitus, 2004). Paikallinen opetussuunnitelma kehittää ja syventää perusteiden tasolla esitettyjä tavoitteita ja sisältöjä.

Opetussuunnitelmassa esitetyt perusopetuksen arvopohja, tehtäväkuvaus sekä toimintatapojen ja -ympäristön kuvaukset sisältävät laadukkaalle seksuaaliopetukselle hyviä elementtejä.

- **Arvopohjana tasa-arvo ja ihmisoikeudet.**
- **Tavoitteena sukupuolten välinen tasa-arvo ja sen edistäminen.**
- **Perusopetus mahdollistaa monipuolisen kasvun, oppimisen ja terveen itsetunnon kehittymisen**
- **Perusopetus kartuttaa tietoisuutta yhteiskunnan arvoista ja toimintatavoista.**
- **Oppiminen riippuu myös motivaatiosta sekä oppimis- ja työskentelytavoista.**
- **Oppiminen tilannesidonnaista, jolloin oppimisympäristön monipuolisuus tulee huomioida.**
- **Opetuksessa tulee käyttää oppiaineelle ominaisia menetelmiä ja monipuolisia työkaluja.**
- **Työtapojen tehtävänä on kehittää mm. oppimista, sosiaalisia taitoja ja aktiivista osallistumista.**
- **Opetusmenetelmissä luovaa toimintaa, elämyksellisyyttä ja leikillisyyttä.**
- **Opetuksessa on mahdollista integroida eri ilmiöiden käsittelyä osaksi useiden eri oppiaineiden kokonaisuuksia.**
- **Integroitavia teemoja ovat esimerkiksi oman kasvun ymmärtäminen, eettinen toiminta, onnistunut yhteistyö ja väkivallaton toiminta.**

Seksuaaliopetuksen näkökulmasta on harmillista, ettei sanoja seksuaalisuus, seksuaaliterveys tai seksuaalinen kehitys mainita lainkaan perusopetuksen arvoja, filosofiaa, toimintaympäristöä ja perustehtäviä kuvaavissa kappaleissa. Se on yllättävää, sillä seksuaalinen kehitys käsitetään kuitenkin yhdeksi yläkouluikäisten nuorten tärkeimmistä kehitystehtävistä. Seksuaalisuus on varmasti läsnä kaikilla oppitunneilla, eikä sitä voi temaattisesti rajata vain yhdessä oppiaineessa käsiteltäväksi. Toki edellä luetelluissa arvoissa ja tehtävissä on paljon rakennusaineita myös seksuaalikehitykselle, mutta vaarana on, että seksuaalisuudesta puhuminen jää ulkokultaiseksi abstraktioiden tasolle tai vain terveystiedon seksuaaliterveyttä

käsittelleville tunneille. Seksuaalisuusteemassa olisi kuitenkin mahdollisuuksia hyvin laaja-alaiseen käsittelyyn integroimalla aihe useisiin oppiaineisiin.

Toinen ongelma liittyy OPS:n rakenteeseen. Opetussuunnitelmassa yleinen arvo- ja periaatteita käsittelevä kappale erottuu selvästi kutakin oppiainetta käsittelevistä kappaleista. Onkin huomattu, että moni opettaja lukee opetussuunnitelmista vain omaa opetusainetta koskevat sivut (Cantell, 2013).

Opetussuunnitelmamanuaali kokonaisuudessaan on pari sataa sivua ja houkuttaa siksi selailuun ja luettavan priorisointiin. Jos tulevaisuudessa todella halutaan integroida yläkouluikäisten seksuaalikasvatusta laajasti eri oppiaineisiin, ei riitä se, että seksuaalisuutta käsitellään opetussuunnitelmassa vain johdannossa vaan teemojen tulisi sisältyä jokaiseen soveltuvaan ainekohtaiseen artikkeliin.

Tasa-arvoisuuden pyrkimisen ei pitäisi tarkoittaa oppilaiden tasapäistämistä. Tämän kasvattajan oppaan taustatutkimus on osoittanut, että pojilla on paljon erityisiä tiedontarpeita ja myös toive saada tyttöryhmästä eriytettyä opetusta. On mahdollista, ellei suorastaan todennäköistä, että tytöillä on samaan tapaan omia tarpeita ja toiveita. Opetussuunnitelma voisi olla tämän suhteen nykyistä joustavampi. Eriytetty opettaminen tai joltain osin jopa eriytetyt opetussuunnitelmat voivat olla seksuaaliopetuksen suhteen perustellut.

Terveystieto on oppiaineena OPS:n mukaan oppilaslähtöistä, toiminnallista ja osallistavaa. Nämä kaikki ovat hyviä elementtejä seksuaaliopetusta ajatellen. Oppiaineelle nimetyt oppimistavoitteet ovat elämänhallintaa lisääviä ja siten myös hyvää seksuaali-terveyttä tukevia.

Seksuaalisuuden osalta keskeisinä sisältöinä mainitaan seksuaalinen kehitys ja seksuaaliterveyden osalta ihmissuhteet, seksuaalisuus, käyttäytyminen sekä arvot ja normit. Jotta oppilas voi saada terveystiedosta arvosanan 8, tulisi hänen tietää raskauden ehkäisyn merkitys ja menetelmiä sekä osata pohtia vastuullista seksuaalikäyttäytymistä. Lisäksi hänen tulisi osata muun muassa ennaltaehkäistä väkivaltatilanteita, tunnistaa ja ilmaista tunteita sekä kuvata ystävyysuhteen ominaispiirteitä ja keskeisiä vuorovaikutustaitoja.

Opetussuunnitelman perusteet ovat kehys tarkemmalle paikalliselle opetussuunnitelmalle. Voitaneen päätellä, että se mikä perusteista puuttuu, puuttunee myös paikallisesta suunnitelmasta. Ainekohtainen opetussuunnitelma on joka tapauksessa iso paketti ja ”ylimääräisten” teemojen lisääminen sinne on aina jostain muusta pois. Samaten oppikirjojen sisällöt on tietenkin rakennettu linjassa opetussuunnitelman kanssa. Näistä syistä olisi toivottavaa, että opetussuunnitelman perusteissakin olisi enemmän seksuaaliopetuksen erityisteemoja.

Poikien omia toiveita ajatellen näyttäisi koulun seksuaaliopetuksesta puuttuvan opetussuunnitelman perusteella muutamia näkökulmia. Ihmissuhdetaitojen opettelussa pitäisi korostaa seurustelun taitoja. Seksistä puhuttaessa ei saisi keskittyä vain sairauksien tai raskauden ehkäisyyn vaan muistaa myös nautinnon näkökulma. Tunnehallinta-tee-

maan pitäisi sisällyttää inhimillisen epäonnistumisen sietämisen taidot. Läpileikkaavana teemana soisi olevan tavallisuuden riittävyys ja luvan anto avunhakemiselle.

Arvoissa tulisi olla auki kirjoitettuna se, että suvaitsevaisuusteema pitää sisällään myös seksuaalisen ja sukupuolisen moninaisuuden. Opetussuunnitelmassa tulisi huomioida nykymedioiden mahdollisuudet ja haasteet myös seksuaalikasvatuksen näkökulmasta. Tavoitteiden tulisi olla riittävän yksityiskohtaisia ja selkeitä, jotta ylenpalttiselta tulkinnanvaraisuudelta ja sisältöjen rajaamisilta vältyttäisiin. Selkeys tavoitteissa parantaisi oppilaiden tasa-arvoisuutta, sillä silloin sisältöjen rakentaminen ei jäisi pelkästään opettajan vastuulle.

Syvämmän pohdinnan paikka on monikulttuurisuus ja sen huomioiminen kouluissa. OPS:n mukaan “suomalainen kulttuuri” on opetuksen perustana. Mitä on suomalainen kulttuuri sellaisissa kouluissa, joissa jopa valtaosa oppilaista on maahanmuuttajataustaisia? Voidaanko suomalaista kulttuuria ylipäätään pitää minään standardina globalisoituvassa maailmassa, jossa ihmiset liikkuvat niin konkreettisesti kuin sähköisten medioitten avulla maasta ja maanosasta toiseen? Muiden kulttuurien ja uskontojen kohtaamisessa avoimuus ja uteliaisuus olisivat mielestämme rakentavampi asenne kuin kaiken vertaaminen suomalaiseen elämäntyyliin. Tähän liittyy myös suomalaisen uskonto- ja tapakulttuurin pitäminen kultaisena standardina, jota vasten kaikkea muuta heijastellaan.

Terveystiedon oppikirjoista

Tätä opasta varten kävimme läpi ja arvioimme seuraavat terveystiedon kirjat niiden seksuaalisuuteen liittyvien osioiden osalta; *Vire* (2011, Otava), *Terveyden portaat* (2010, Otava), *Navigaattori* (2011, Tammi), *Voimaa* (2012, WSOY), *Dynamo* (2011, Tammi), *Syke* (2011, Edita) sekä *Terveydeksi; 1. Kasvun aika* (2003, WSOY).

Kirjasarjat ovat keskenään hyvin erilaisia. Osa kirjoista nähtiin varsin aikuislähtöisinä valittujen sisältöjen ja kerrontatavan ja kuvituksen osalta. Osassa kirjoja oli myös kieli kaukana nuorten maailmasta. Esimerkiksi sana epäsideä ei kuulu nuorten poikien yleiseen sanavarastoon, joten miksi sitä kirjoissa sitten käytetään. Osassa kerronta oli taas hyvin elävää ja teksti poljennoltaan nykyaikaista. Kirjojen kuvitusta käsitellään myöhemmin omassa jaksossaan.

Seksuaaliterveys-käsite kattaa eri näkökulmia monipuolisesti. WHO määrittelee termin nykyisellään näin:

“**Seksuaaliterveys** on seksuaalisuuteen liittyvä fyysisen, emotionaalisen, psyykkisen ja sosiaalisen hyvinvoinnin tila; ei pelkästään sairauden, toimintahäiriön tai raihnaisuuden poissaoloa. Voidaan siis sanoa, että seksuaaliterveys käsittää kaikkea seksuaaliseen kehitykseen, sukupuolielämään ja sukupuolielimiin liittyvää. Hyvä seksuaaliterveys edellyttää positiivista ja kunnioittavaa näkökulmaa seksuaalisuuteen ja seksuaalisiin suhteisiin, samoin kuin halutessaan mahdollisuuden nautinnollisiin ja turvallisiin seksuaalisiin kokemuksiin vapaana pakottamisesta, riistosta ja väkivallasta. Jotta hyvä seksuaaliterveys voidaan saavuttaa ja ylläpitää, kaikkien ihmisten seksuaalioikeuksia tulee kunnioittaa, suojella sekä saattaa ne voimaan.” (WHO 2000)

Seksuaalisuus- käsite on yhtä lailla laaja ja moniulotteinen. WHO:n määrittelemänä:

“**Seksuaalisuus** on ihmisenä olemisen keskeinen ominaisuus koko elämän ajan. Se sisältää seksuaalisen kehityksen, biologisen sukupuolen, sosiaalisen sukupuoli-identiteetin ja sen mukaisen roolin, seksuaalisen suuntautumisen, eroottisen mielenkiinnon, nautinnon ja intiimiyden sekä suvun jatkamisen. Seksuaalisuus koetaan ja voidaan ilmaista eri tavoin: ajatuksin, fantasioin, haluin, uskomuksin, asentein ja arvoin, käyttäytymisessä, rooleissa sekä pari- ja ihmissuhteissa. Vaikka kaikki nämä ulottuvuudet voivat sisältyä seksuaalisuuteen, niitä kaikkia ei aina koeta ja ilmaista. Seksuaalisuuteen ja sen ilmaisuun vaikuttaa biologisten, psykologisten, sosiaalisten, taloudellisten, poliittisten, kulttuuristen, eettisten, oikeudellisten, historiallisten ja uskonnollisten sekä henkisten tekijöiden vuorovaikutus.” (WHO 2004)

On ymmärrettävää, että näin moniulotteisten käsitteiden mahduttaminen pariin kirjankappaleeseen on vaikea, suorastaan mahdoton tehtävä. Yleistyksiä joudutaan väistämättä tekemään ja käsiteltäviin aiheisiin voidaan nostaa vain osa näkökulmista. Vaikka määrittelyt

sallisivat hyvin monipuolisen seksuaaliterveyden tai seksuaalisuuden käsittelyn, on kirjoille tyypillistä keskittyä biologiaan, kehon anatomiaan ja fysiologiaan. Myös seksitaudeille ja raskaudelle annetaan paljon tilaa. Tasapainottelun eri teemojen välillä voidaan ajatella perustuvan varmuuden maksimointiin eli niiden aiheiden korostamiseen, joiden osaamattomuudesta olisi konkreettisia, ikäviä seurauksia. Seksuaaliterveyden tilaa on opittu arvioimaan tutkimalla erilaisia mitattavia indikaattoreita, kuten teiniraskauksien ja seksitautien määriä. Tämä voi osin selittää kirjojen painotuksia.

Kirjojen sisällöllä on merkityksensä. Mikäli virallinen seksuaalikasvatus ei vastaa tai kohtaa poikien maailmaa, hakevat pojat tietonsa muualta. Pojat peilaavat maailmaa isojen poikien ja lähipiirissä olevien miesten ja naisten kautta. Jos vastaukset miehenä olemisen kysymyksiin eivät löydy sieltäkään, jatketaan etsintää vielä toisaalta. Internet ja muu media toimivat yhä enenevässä määrin poikien epävirallisina seksuaalikasvatuskanavina. Tietoa haetaan yleensä jo kauan ennen yläkouluikää.

Pojat myös kasvattavat toinen toistaan omissakin porukoissaan, isot pienempiä. Ryhmissä välittyvä tieto ei ole asenteetonta, eikä todennäköisesti sisällöltään aivan relevanttiakaan. Koulu opettajineen ja materiaaleineen ovat joka pojalle kuitenkin jonkinlainen auktoriteetti. Ei ole lainkaan samantekevää, miten asiat ilmaistaan kirjojen sivuilla teksteissä ja kuvissa. Moralisoiva kirjoitustapa, vähättely tai väistely tulee poikien suunnalta nopeasti huomatuksi ja reaktiot voivat olla oppimisen kannalta negatiivisia.

Erityiset teemat ja kirjojen näkökulmat

Poikien tietotarpeen näkökulmasta on suositettavaa, että opetuksessa keskityttäisiin ja kirjoissa painotettaisiin muutamia erityisaiheita. Seuraavassa pohdimme näitä teemoja, kirjojen tapaa käsitellä niitä ja mielestämme tärkeimpiä oppimistavoitteita kunkin aiheen kannalta. Tässä siis keskitytään pojille erityisen tärkeisiin teemoihin. Tarkoituksena ei ole laittaa käsiteltäviä kirjoja paremmuusjärjestykseen vaan todeta millä tavalla valitut teemat ovat tulleet käsitellyiksi terveystiedon oppikirjoissa.

Penis. Kuten on jo todettu, ainakin jossakin vaiheessa poikien erityisen mielenkiinnon keskipisteenä on penis. Pojat pohtivat, miten ja miksi se toimii niin kuin toimii. Terveystiedon kirjoissa peniksestä puhutaan paikoin merkillisesti. Yhdessä kirjoista käytetään peniksestä sanaa “siitin”, joka on omiaan korostamaan peniksen siittämisroolia ja liittymistä vain (hetero)seksiin. Erikoista on myös rinnastaa naisen rinnat ja miehen penis seksuaalisuuden mittareina, kuten eräs kirja tekee.

Kirjat toteavat yhdessä rintamassa, että peniksen koolla ei ole seksin nautinnollisuuden kannalta merkitystä mutta jättävät sanomatta, millä sitten on. Kirjat eivät ota vakavasti sitä, että peniksen koko on murrosiän kehityksessä juuri se poikia useimmiten askarruttava asia. Tästä on paljon tutkimustietoa PoikaS- raportissa.

Miksi penis on sitten pojille niin tärkeä siihen mielikuvissa liitetyn seksuaalisen suorituskyvyn lisäksi? Yksi syy on se, että penis on yleensä se ruumiin osa, joka ensimmäisenä kasvaa täyteen pituuteensa. Penis voi erektiossa olla myös suhteettoman suuri verrattuna joskus suorastaan langanlaihaan ja vasta myöhemmin muuta pituutta kasvavaan murkkupoikaan. Kun tähän vielä lisää hallitsemattomat erektiot ja siemensyöksyt on luonnollista, että penis hämmentää poikia heidän herkässä iässään. Penis ei siis ole pojille pelkästään “myyttinen” juttu vaan todella hämmentävä asia. Siitä tulee myyttinen, jos pojat eivät saa siitä oikeaa tietoa poikien kielellä.

Erektio herättää pojissa niin ylpeyttä kuin hämmennystä. Eritoten poikia häiritsee “väärissä” tilanteissa tulevat erektiot tai erektion pehmeneminen “väärässä” kohdassa eli erektion hallitsemattomuus.

Kirjat eivät mielestämme riittävästi avaa erektion mekaniikkaa. Pojan tulisi tietää, että erektio perustuu veren pakkautumiseen paisuvaiskudoksessa. Erektion aiheuttava tilanne on yksilöllinen. Terveystiedon kirjoissa erektio yhdistetään usein vain seksuaaliseen haluun tai kiihottumiseen. Yleensä omat kiihottavat ajatukset riittävätkin erektion syntyyn, mutta sen voi saada aikaan myös jännitys tai pelästymisen. Joskus erektio voi tapahtua ilman syytä.

Iän myötä poika tai mies alkaa tunnistaa oman kehonsa tapaa toimia ja hallita erektiota esimerkiksi suuntaamalla ajatuksen pois sellaisesta, mikä ylläpitää erektiota. Terveystiedon tunnilla voi hyvin neuvoa poikia kuinka hankalassa tilanteessa tulevaa erektiota voi hallita eli ajattelemalla jotakin täysin muuta kuin seksiä. Jos penikseen liittyy terveydellisiä huolia, kuten kipua yhdynnässä tai kireyttä esinahassa, on lääkäri oikea paikka selvittää asiaa.

Erektion satunnainen lerpahdus seksin aikana pitäisi normalisoida sekin, kyse ei ole silloin erektiohäiriöstä. Erektion häviämiseen voi olla erilaisia tilannekohtaisia syitä. Pojat eivät ole mitään erektiokoneita. Tämän perustiedon puuttuminen osasta terveystiedon kirjoja on mielestämme poikanäkökulmasta huomattava puute.

Tunteiden hallinta. Tunteista puhuminen ja varsinkin niistä vaikeimpien hallinta on osalle pojista ja miehistä haastava tehtävä. Se on kuitenkin opeteltavissa oleva asia ja harjaannutettavissa suoranaiseksi taidoksi. Terveystiedon kirjoissa tunteiden hallintaa käsitellään mielestämme pintapuolisesti, eivätkä esimerkit tai neuvot tule konkretian tasolle, nuoren pojan kokemukselliseen maailmaan.

Olisi tärkeää kertoa pojalle, että kuten muutkin tunteet, myös vihan tai aggression tunteet menevät itsestään ohi. Tunne ei satuta, mutta tunnekuohussa tehdyt teot tai sanonut sanat voivat olla vahingollisia. Mitään ei saisi mennä rikki ja kehenkään ei saa sattua. Poikien erokuojuissa tai uskottomuuden vuoksi tekemät epätoivoiset teot ovat tunnettuja. Jopa viimeaikaisten koulusurmien yhtenä taustatekijänä on epäilty olleen eroon liittyvä hallitsematon tunnekuohu (Miksi nuori surmaa, 2012). Aggressiokasvatukseen löytyy hyvää materiaalia, kuten Väestöliiton ja Opetushallituksen Aggression portaati – malli (Cacciatore 2008).

Heikko aggression hallinta – esimerkki koululuokassa käsiteltäväksi

Zinédine Zidanen pusku Marco Materazzin rintaan jalkapallon MM-kisoissa vuonna 2006 on poikiin menevä esimerkki huonosta aggression purusta. Mitä Zidanelle tapahtui? Hän kertoi reagoineensa väkivaltaisesti, koska Materazzi oli puhunut paha Zidanen sisaresta ja äidistä. Mihin tilanne johti (ulosajoon kentältä)? Miten tilanteen olisi voinut ratkaista toisin? Miten kohtaus vaikutti Zidanen maineeseen? Mitä Materazzille kävi? Mitä ajattelette Zidanen julkisesta anteeksipyyntöstä? Video Zidanesta ja Materazzista löytyy YouTubesta.

“Haluan pyytää anteeksiantoa kaikilta lapsilta, jotka katsoivat sitä. *Teolleni ei ollut mitään oikeutusta. Haluan olla avoin asiasta, koska kaksi tai kolme miljardia ihmistä näki sen televisioista ja katsojien joukossa oli miljoonia ja miljoonia lapsia.*” (Zidane ottelun jälkeen)

Porno. Tutkimukset kertovat, että lähestulkoon kaikki yläkouluikäiset ovat nähneet pornoa joko tahallisesti tai tahtomattaan. Ensikohtaaminen pornon kanssa tapahtuu jo varhain alakouluikässä. (EU Kids Online 2010). Pornoa katsotaan älypuhelimista sekä pienistä kannettavista tietokoneista ja tableteista. Porno voi siten katsoa ilman, että kukaan aikuinen siitä tietää. Pojat (ja suuri joukko tyttöjäkin) katsovat pornoa ja siksi siitä on puhuttava koulussa. Terveystiedon kirjojen tapa lähestyä pornoteemaa on kapea ja mustavalkoinen. Porno on kirjojen mukaan aikuisten satua, joka aiheuttaa suorituspaineita. Osassa kirjoja porno rinnastetaan ihmiskauppaan ja rikollisuuteen, mistä vain harvoin on kyse. Kaikki porno ei myöskään ole alistamista tai väkivaltaa, kuten kirjoissa väitetään.

Hämmentävää on myös kirjojen ristiriitainen viesti pojalle. *Rakastelussa on sata muutakin juttua ja temppuja tuhansittain* – lauseen tarkoitus Dynamo-kirjassa lienee vähentää yhdyntäkeskeisyyttä poikien ajattelussa. Samalla annetaan kuitenkin viesti, että seksi on tuhansittain temppuja. Jos tempuista ei kerrota enempää, on selvää, että poika hakee tiedon muualta – osa pornosta.

Pornon katsomista moralisoidaan ja pidetään kirjojen rivienväleistä tulkittuna vähintäänkin tuomittavana asiana. Poikien näkökulmasta porno ei kuitenkaan ole näin mustavalkoista. Pornon katsomisen motiivit ovat erilaisia ja myös pornon herättämät tunnekokemukset vaihtelevat. Tyttö tutkimuksen osalta tiedetään, että pornon katsominen voi yhtä hyvin kiihottaa ja kiinnostaa kuin ällöttää ja ahdistaa (Rinkinen ym 2012). Tilanne on todennäköisesti samansuuntainen myös poikien osalta.

Pojat haluavat jo etukäteen selvittää naisen kehon ja seksin tekemisen yksityiskohtia. Monet vain haluavat ihailia kauniita naisia. Porno on pojille osin opiskelumateriaalia. Osin pojat selvittävät pornon avulla sitä, miltä alaston naisen keho ja sukupuolielimet näyttävät. Porno on myös kiihottavaa materiaalia itsetyydytystä varten. Pornoa katsotaan myös sosiaalisissa konteksteissa, siis poikaporukalla yhteisenä hauskanpidon muotona. Pornon katsomisen erilaiset taustat ja motiivit pitäisi siis ymmärtää.

Miten sitten luokassa voisi poikien kanssa puhua pornosta? Seuraava kuvaus perustuu Väestöliiton Poikien Puhelimen kokemuksiin toimivasta tavasta käsitellä pornografiaa ja sen katsomista.

Pornosta voi puhua pojille vaikka näin: Porno on näyteltyä seksiä, jota tuotetaan erityisesti kiihottamistarkoituksessa. Se on suurimmaksi osaksi teollisesti isolla rahalla tuotettua, aivan kuten elokuvat. Se on jonkun käsikirjoittamaa ja kuvaamaa. Siinä käytetään ammattinäyttelijöitä. Porno on äänekästä, jotta se kiihottaisi katsojaa. Kukaan ei voi kuitenkaan sanoa, nauttivatko näyttelijät pornoelokuvissa oikeasti.

Nautinto kahden ihmisen kanssakäymisessä tosielämässä on aivan eri asia kuin se mitä, tapahtuu pornossa. Pornosta ei voi oppia ja kokea läheisyyttä eikä tunteita. Pornosta puuttuvat toisen ihmisen läheisyys ja tuoksut. Pornosta ei voi opetella seurustelemaan, ja siitä ammennettuja malleja ei voi tuoda omaan seurusteluun oikeastaan lainkaan. Porno on lähes aina niin sanottua runkkumateriaalia, eli virikettä itsetyydytykseen – sukupuoleen tai seksuaaliseen suuntautumiseen katsomatta. Porno on aina jonkun toisen ihmisen fantasiaa ja kuvitelmaa, jonkun toisen henkilön käsitys siitä, mikä on kiihottavaa. Aivan kuten draamaelokuvat ovat ohjaajan näkemys alkuperäiskirjan hahmoista.

Jokainen jonkun kirjan lukenut muodostaa omanlaisensa näkemyksen sen henkilöistä, ja se voi olla heillä aivan erilainen, kuten elokuvien hahmot. Aivan samasta on kyse pornossa. Kukaan ei voi tietää, mikä asento tai millainen ähinä ja puhina tuottavat kiihottumista ja nautintoa toiselle ihmiselle. Jokaisen pitää löytää itse se, mistä nauttii. Toisen ihmisen nautinnosta ei voi tietää tutustumatta häneen löytöretkeilijän tavoin ja kysymällä. Se vaatii tietysti rohkeutta. Tätä ei opi pornosta. Pornossa myöskään seksitaudit eivät tartu eikä kukaan tule raskaaksi. Pornoelokuvissa näkyy melko harvoin käytettävän kondomia.

Porno voi myös koukuttaa, siitä voi tulla riippuvaiseksi. Mitä aikaisemmin pornoa näkee, sen suurempi riski jonkinlaiseen riippuvuuteen syntyy. Suuri joukko pornoa katsovista ei kuitenkaan jää mihinkään koukkuun, eikä koe pornosta mitään ongelmia. Voi kuitenkin olla mahdollista, että pornon ruokkimat mielikuvat ovat niin vahvoja, että ne vaikuttavat jossakin vaiheessa esimerkiksi parisuhteessa seksiin ja sen laatuun tai aiheuttavat siinä vaikeuksia.

Pornossa saattaa nähdä myös asioita, jotka ovat suorastaan sairaita tai ilmentävät sellaisia fantasioita, joita vain elämäkokemukseltaan aikuiset kykenevät erottamaan oikeasta elämästä. Pornossa voidaan esimerkiksi tunkea peräaukkoon sellaisia esineitä, jotka eivät sinne kuulu ja jotka voivat rikkoa herkkiä kudoksia. Samaten raiskaus ja sammuneen henkilön hyväksikäyttö – videot voivat hämärtää oikean ja väärän toiminnan rajapintaa.

Porno yleistää asioita, jotka tosimaailmassa kuuluvat marginaaliin. Esimerkiksi anaaliyhdyntä esitetään pornossa kaikille nautintoa tuottavana ja yleisenä mieltymyksenä. Kuitenkaan kaikki eivät anaaliyhdyntää suhteissaan harrasta, eikä toista ihmistä myöskään saa missään tilanteessa painostaa tai pakottaa sellaiseen seksiin, jota hän ei halua.

“PP : Onko laillista kattoa pornoa. Sattuko se kun ne ähkyy. Voiko jäädä koukkuun. Mä oon kattellut semmosia kun on ollut 3 miestä ja yksi nainen miten jos ne tulee ne miehet ni tuleeeko monta lasta. Mistä tietää kuka on ollut isä. Tuleeko suihin otosta seksitauti”

“PP: Moi onko normaalia jos siemenestettä viis litraa. Ni eikö porno oo feikkiä. Ni siitä puutuu rakkaus ja tutustumisvaihe.”

“PP: Mulla on niin terska niin pullee. Miten sais pulleemmaksi. Enkö voi treenata? Entä pidentää? Redtubessa oli mainos että saa 10cm pidemmäksi.

“PP: Vittu älä selitä siellä on teinipornookin. Mikskähön ne lopettaa panemisen, ne roiskii sen aina naisen päälle? Pornosta. Se on very good asia. Kiva panna kolmee naista. Kuvittelen itteni sinne? Tuottaa mielihyvää. Ku halutaan kattoo pornoo mut tytöt ei halua.”

Tavallisuuden kunnioittaminen. Suurin osa ihmisistä on aivan tavallisia ja he tulevat elämään niin koko loppuelämänsä. Kaikista ei voi tulla supersankareita eikä teemuselänteitä, eikä tarvitsekaan. Maailma tarvitsee tavallisia ihmisiä, jotka tekevät tavallisia töitä ja näyttävät ihan tavallisilta. Tavallisuus – teemaan liittyvät myös poikien roolipaineet. Pojan tulisi olla sankari, supertähti ja menestyjä tyttöjen kanssa ja seksiasioissa. Näitä paineita pojille luovat eritoten toiset pojat ja kritiikitön median tulkinta. Mutta pojille asetetaan paljon odotuksia myös aikuisten taholta. Pojalta odotetaan erilaista käytöstä kuin tytöltä: hallittua, tunnevakaata, reipasta ja tehokasta.

Yksi poikien kokemista roolipaineista liittyy kumppanin saamiseen ja seurusteluun. Pojan käsitys voi olla, että mikään tavallinen ei riitä vaan pitäisi olla paljon enemmän. Harmi kyllä, terveystiedon kirjat eivät nekään alleviivaa tavallisuuden riittävyttä. Sitä korostavat muun muassa kuvavalinnat, joissa esiintyy pääasiassa erityisen komeita henkilöitä. Kumppanin saamiseen tai seurusteluun ei niihinkään anneta sellaisia arkisia vinkkejä, jotka saisivat pojat uskomaan omiin kykyihinsä. Hymyily, ystävällisyys ja kohteliaisuus kun jo auttaisivat pitkälle, samoin puhdas iho ja hiukset sekä siistit vaatteet.

Sankaruutta ei ole vain yhdenlaista. Arjessakin on paljon sankareita ja sankaruutta. Sitä on esimerkiksi vanhuksen kauppakassien kantaminen, läksyjen tekeminen ajallaan, astioiden laitto pesukoneeseen ja vaikka vanhempien auttaminen ruuanlaitossa. Muutokset mediakulttuurissa, muun muassa tosi-TV-ohjelmien suosio ja helppojen reittien avautuminen julkisuuteen sen myötä, ovat tehneet julkikkudesta “suosikkiammatin” (Sillanpää 2010). Terveystiedon tunti voisi olla pojille paikka nähdä ja kuulla, että TV-maailman röyhkeydellä ja isottelulla ei ole oikeasti tilausta edes tyttöjen keskuudessa.

Monikulttuurisuus. Vuonna 2013 Helsingissä kävi peruskoulua 4 000 maahanmuuttajataustaista lasta ja opetettavia äidinkieliä oli 40 (Helsingin kaupunki, 2013). Paikoin voi pääkaupunkiseudun koulujen oppilaista useampi kymmenen prosenttia olla maahanmuuttajataustaisia. Seksuaalikasvatuksella on nähty olevan tärkeä rooli maahanmuuttajan kotoutumisen tukemisessa. Koulujen seksuaaliopetuksessa ei nähdä mielekkääksi eriyttää maahanmuuttajataustaisia kantasuomalaisista vaan tavoitteena on tarjota sama tieto kaikille. Turvataitokasvatus eli seksuaalisen kaltoinkohtelun ja väkivallan ennaltaehkäisy on nähty yhdeksi keskeisen tärkeäksi tehtäväksi kouluissa perustiedon antamisen rinnalla. (Apter 2009).

Käsitteet maahanmuuttajuus ja monikulttuurisuus ovat monitulkintaisia. Kuka on maahanmuuttaja ja kuka kantasuomalainen? Mitä tarkoitetaan monikulttuurisuudella? Terveystiedon kirjojen lähestymistapa on määritellä kaikki, mikä ei ole perisuomalaista ja luterilaista perintöä, monikulttuuriseksi. Vertailukohta on aina suomalainen kulttuuri, joka kirjoista välittyvän viestin näkökulmasta on parempaa ja kehittyneempää kuin muut kulttuurit. Kulttuurien välisessä vertailussa kirjat hakevat mielellään eroavaisuuksia, mitä kärjekkäämpiä, sitä parempi. Samankaltaisuuksia, saati toisissa kulttuureissa olevia edistyksellisiä näkökulmia ei juuri tuoda esiin. Muut kulttuurit ja toiset uskonnot kuvataan kärjekkäin rinnastuksin, joita vielä kuvituskuvat vahvistavat. Tyypillistä kirjoille on, että “muu-uskonto” tai “muu-kulttuuri” on yhtä kuin islam ja muslimikulttuuri (Honkasalo 2013).

Suomi kuvataan kirjoissa varsin homogeenisena kulttuurimassana, eikä niissä huomioida omia uskonnollisia vähemmistöryhmiä, kuten lestadiolaisia. Samoin kulttuureista puhuttaessa sivuutetaan esimerkiksi Suomen romanit tai muut kiinteästi suomalaiseen yhteiskuntaan kuuluvat ryhmät (Suomen juutalaiset, tataarit jne.). Muut kulttuurit ovat siis joko näkymättömiä tai jokin muualta tullut ja hieman epäilyttävä lisäke äitikulttuurin vieressä.

Muut uskonnot ja kulttuurit siis huomioidaan myös seksuaalisuudesta puhuttaessa, mutta marginalisoiden ja hyvin rajatusta näkökulmasta. Epäilemme, että maahanmuuttajapoika ei löydä kirjojen kuvauksista itseään eikä mitään sellaista, josta voisi poimia kehittyvään identiteettiinsä aineksia. Nuori lukija saattaa tulkita lukemaansa eriyttävänä tai jopa piilo-rasistisena.

Lähtökohtaisesti parempi tapa lähestyä monikulttuurisuutta olisi tuoda tasapuolisesti kaikista kulttuureista ja uskonnoista esiin seksuaalisuutta arvostavia ja kunnioittavia puolia. Eroavaisuuksia ajattelu- ja toimintatavoissa voisi tutkia korostamatta jonkin kulttuurin paremmuutta toisiin nähden – kohtelias uteliaisuus ja erilaisuuden kunnioitus olisivat rakentava tapa.

Aiempi tutkimus terveystiedon oppikirjojen sisällöistä

Honkasalo (2013) on tutkinut yläkoulujen ja lukioiden terveystiedon oppikirjoja ja erityisesti kirjojen ne luvut, jotka keskittyvät seksuaalikasvatukseen ja seksuaalisuuden käsittelyyn. Seksuaalikasvatukseen on omistettu noin 30 sivua kirjaa kohden.

Honkasalo hyödyntää työnsä yhtenä viitekehyksenä Yesilovan (2000) tutkimusta suomalaisista seksuaalivalistusoppaista, joissa poikien murrosikä ja siihen liittyvä ruumiillisuus on kuvattu ennen kaikkea fysiologisena muutoksena. Poikien ei tule pohtia sitä kriittisesti, sillä miesruumis on (tytöistä poiketen) seksuaalisena ennen kaikkea “kiihottaviin ärsykeisiin reagoiva”. Oppaissa luodaan siis kuvaa seksuaalisesti kovin erilaisista pojista ja tytöistä. Honkasalon mukaan nainen esitetään oppikirjoissa seksissä passiiviseksi ja mies aktiiviseksi osapuoleksi. Kulttuuriin liittyvissä esimerkeissä nainen ja tyttö ovat kulttuurinsa uhreja ja miehet toteuttavat kulttuuriaan alistaessaan naisia.

Kaikki oppikirjat nostavat Honkasalon tutkimuksessa esille pornografian, mainonnan, median ja Internetin alueina, jotka vaikuttavat seksuaalisuuteen ja nuorten seksuaaliseen kasvuun kielteisesti. Ne ikään kuin uhkaavat suomalaista kulttuuria ulkoapäin.

Internetin merkitys nähdään yllättävän kielteisenä, ja pedofilia mainitaan useimmiten Internetin vaaratekijänä. Palstatilaa ei sen sijaan anneta sille, millä tavoin Internet voisi toimia nuorille positiivisena vertaistuen välineenä.

Jurva (2012) on tutkinut kolmea terveystiedon oppikirjasarjaa ja opetuksen tueksi tarkoitettua Opetushallituksen verkkomateriaalia. Hänen mukaansa oppimateriaalit ilmoittavat, että nuoren ei kannata kiirehtiä hankkimaan seksikokemuksia. Liian aikaiset seksikokemukset voisivat olla hänelle vahingollisia. Tätä väitettä ei perustella. Tämä oppimateriaalin perustendenssi ohittaa kokonaan poikien ilmaiset murrosikään liittyvät intressit ja kyseenalaistaa heidän kannaltaan materiaalin uskottavuuden.

Jurvan mukaan yhdynnästä on tehty oppikirjoissa keskeinen seksikäytäntö, kun taas suuseksi ja hyväilyseksi jäävät niissä vain vihjailujen varaan. Lisäksi myös poikia kovasti askarruttava klitoriksen merkitys jätetään yhdyntää kuvailtaessa naisen nautinnossa toissijaiseksi asiaksi. Sukupuolten rooliasetelmat toistuvat oppikirjoissa kovin perinteisinä. Pojan oletetaan olevan aloitteellinen ja tytön vastustavan pojan aloitteita. Poikien seksuaalisen halun, toisin kuin tyttöjen, esitetään olevan irrallaan hänen muista tunteistaan ja emotionaalisista pyrkimyksistään.

Oppikirjojen elävän elämän tarinoissa pojan halusta suljetaan oudolla tavalla pois empatia ja vuorovaikutus seksikumppanin kanssa. Tytön halusta ei puolestaan puhuta juuri mitään.

Jurva toteaa, että kaikissa oppikirjoissa impotenssi mainitaan tupakointiin ja alkoholin käyttöön liittyvänä terveyshaittana, mutta potenssi-ongelmia ja niiden taustoja ei liitetä pojan kiihottumiseen. Erektio-ongelmat yhdistetään vain fysiologisiin tekijöihin, kuten verenkierron ja verisuonten toiminnan muutoksiin. Näkymättömiin jäävät sen sijaan emotionaaliset ja sosiaaliset tekijät, kuten miehen kokema jännitys, epävarmuus, suorituspaineeet ja suhde seksikumppaniin. Joissakin kirjoissa erektiohäiriötä ei edes mainita hakusanana teoksen hakemistossa.

Salminen (2012) on tutkinut sitä, kuinka hyvin monikulttuurisuus on huomioitu yläkoulun terveystiedon oppikirjoissa. Kokoavana havaintona oli, että asiasta oli yleensä tyydytty mainitsemaan hyvin lyhyesti ilman, että oli paneuduttu asiaan kovinkaan syvästi. Parhaiten monikulttuurisuutta käsittelevät eri kirjasarjoista Navigaattori ja Syke. Kaikissa kirjoissa oli kuitenkin jotakin seurustelusuhteista toisen kulttuurin edustajien kanssa ja kunniaväkivallasta. Erilaisten termien ymmärrettävyys todettiin hyvin haasteelliseksi varsinkin puutteellisen kielitaidon omaaville oppilaille. Lisäksi kirjoihin kaivattiin monikulttuurisuuteen liittyvää kuvitusta.

Kirjoista puuttuvia näkökulmia

Terveystiedon kirjoissa käsitellään seksuaalisen kaltoinkohtelun, hyväksikäytön tai väkivallan teemoja. Valitettavan useissa kirjoissa on keskitytty nimenomaan väkivaltaan (raiskaus) unohtaen esimerkiksi Internetissä tapahtuva kaltoinkohtelu. Uhria esittää teeman kappaleiden kuvituksessa tyttö, ja muutenkin kirjoissa korostetaan aivan liian harvoin, että uhri voi olla myös poika. Miehisyyden myytteihin liittyy se, että poika ei voi olla uhri vaan hänellä on (sisäsyntyinen?) taito selvitä uhkaavista tilanteista puolustautumalla tarvittaessa vaikka väkivallalla. Poikauhrille ei myöskään suoda samaa lupaa olla herkkä ja haavoittuva kuin tytöille. Pojan myös oletetaan selviytyvän teoista ilman apua ja tukea. (Brusila ym 2009).

Pojan toipumisen kannalta on ongelmallista myös se, jos pojalla on ollut teon hetkellä erektio. Erektion syntyminen pelästymisestä tai jännittämisestä pitäisi avata kirjoissa tai viimeistään muussa opetuksessa tästäkin syystä.

Terveystiedon opetuksessa täytyy puhua kaltoinkohtelusta potentiaalisesti molempia sukupuoliä koskettavana, vakavana ilmiönä, johon tulee hakea apua. Apua kaltoinkohteluteeman käsittelyyn saa muun muassa Pirkko Brusilan ja kumppaneiden kirjasta “Eikö se kuulu kenellekään – rohkene kohdata kaltoin kohdeltu nuori” (Brusila ym 2009).

Kun seksuaalisesta kaltoinkohtelusta puhutaan luokkatilanteessa, on keskityttävä siihen, ettei niin uhrien kuin tekijöidenkään osalta lähdetä tuttujen stereotyyppien viettäviksi. On tärkeää sanoa ääneen, että seksuaalirikoksen tekijä voi olla nainen ja uhri poika. Tekijän sukupuolella ja uhrin seksuaalisella suuntautumisella ei ole välttämättä mitään yhteistä. Heteropoikaa voi hyväksikäyttää toinen mies, eikä se muuta pojan seksuaalista suuntautumista. Tekijä ja uhri voivat olla myös saman ikäisiä tai tekijä voi olla uhria nuorempi. Näin asiaa sanoittamalla laajenee nuorten ymmärrys siitä, miten seksuaalista hyväksikäyttöä tai kaltoinkohtelua määritellään. Pojalle voi ensi kertaa syntyä oivallus siitä, ettei häntäkään saa kohdella kaltoin, ja että hänellä on oikeus tilanteen tullen kokea itsensä uhriksi ja saada apua.

“PP: “Miten voi estää raiskauksen? Mikä on raiskaus? Voiks naiset raiskata?”

Yhtä lailla tulisi terveystiedon opetuksessa seksuaalirikosten ennaltaehkäisyssä muistuttaa ihmisoikeuksista ja niiden osana seksuaalioikeuksista. Seurusteluun ja seksiin liittyen pitää korostaa, ettei ketään voi pakottaa seksuaalisiin tekoihin. Ketään ei saa myöskään painostaa tai kiristää mihinkään, mitä kyseinen henkilö ei halua, eikä kenestäkään voi olettaa asioita kysymättä. Esimerkiksi seksikkästä pukeutumisesta tai flirttailevasta käytöksestä ei voi päätellä ihmisen seksuaalisen halun määrää tai valmiutta seksiin. Myöskään seurustelu ei velvoita ketään seksin harrastamiseen. Voimakasta seksuaalista halua ei pureta toiseen, ellei toinen ihminen tai kumppani sitä halua.

Näihin teemoihin liittyy oleellisesti lain määrittämä suojaikäraja. Nuorille termi on tuttu, mutta sen sisältö välttämättä ei. Nuoret tietävät 16-vuoden ikärajan oleva “sakko-liharaja”, mutta lain tarkemmat yksityiskohdat tunnetaan harvoin. Seksuaalinen teko – käsite, joka lain mukaan alle 16-vuotiaalle tehtynä on rikos, on kieltämättä monille

aikuisillekin epämääräinen. Lisäksi voi vallita vääriä käsityksiä siitä, että laki estäisi alle 16-vuotiaiden välisen seurustelun ja seksin.

Jottei seksuaalisista loukkauksista keskusteleminen sukupuolittuisi, on huolehdittava molempien sukupuolten yhtäläisestä oikeudesta suojautua häirinnältä. Koulun tiloissa on tärkeää puuttua tasavertaisesti myös poikiin kohdistuvaan kiusantekoon ja seksuaaliseen häirintään. Niin tyttöjen kuin poikienkaan kehoon ei kajota, syliin ei istuta, ei lääpitä tai heitä ei puristella ilman lupaa.

Terveystiedon kirjoista loistavat poissaolollaan myös huumori ja hauskuus. Pojille huumori on luontainen tapa lähestyä uusia asioita. Se pehmentää kohtaamisia, sujuvoittaa sosiaalista kanssakäymistä ja antaa hieman turvallista etäisyyttä jännittäviin asioihin ennen niihin tarkempaa tutustumista. Vakavuus on myös ristiriidassa sen viestin kanssa, että seksin kuuluisi olla itse asiassa hauska asia. Kaikkea ei voi tietenkään verhota huumoriin ja kaikesta ei tarvitse eikä saa tehdä hauskuutta. Kepeys ja huumori raskaiden asioiden rinnalla on kuitenkin hyvä keino tavoittaa poikien huomio ja kiinnostus.

Terveystiedon kirjojen kuvamaailmasta

Oppikirjojen sisältämiä visuaalisia viestejä tarkasteltiin PoikaS-hankkeessa käymällä läpi joukko tuoreimpia terveystiedon oppikirjoja (Dynamo, Syke, Vire ja Voimaa). Terveystiedon oppikirjat käyttävät kuvituksessaan paljon kansainvälisiä kuvapankkikuvia (esim. Corbis), jonkin verran järjestöjen kuvamateriaalia (esim. SPR, erilaiset potilasjärjestöt) ja niukasti muita lähteitä (Lehtikuva, yksityishenkilöt).

Kansainvälisten kuvapankkikuvien ongelma on kuvailmaisun valikoituneisuus ja sitä seuraava latteus. Kuvat suodatetaan seulan lävitse, jolla pyritään rajaamaan kuvamateriaali mahdollisimman laaja-alaisen kuluttajakunnan tarpeisiin. Kuvien tulee olla sopivasti hajuttomia ja mauttomia sekä mahdollisimman vähän kulttuurisia tulkintoja herättäviä. Kuvat kirjaan tai lehteen poimiva tekee oman ratkaisunsa siitä, mikä kuva edustaisi tekstin teemaa ja puhuttelisi katsojaa.

Opetuksessa käytettävien kuvien tärkeydestä

Kuten tuttu sanonta kuuluu, kertoo yksi kuva enemmän kuin tuhat sanaa. Valokuva on voimakas viesti, jota katsoja tulkitsee osin tietoisesti, osin myös tiedostamattoman tasolla. Katsomme jokainen samaakin kuvaa eri tavoin, kahdella katsojalla on aina kaksi erilaista tulkintaa. Kun ärsykkeitten määrä on rajallinen, rakentaa ihminen selitystä näkemälleen omasta kokemusmaailmastaan.

Elämme kuvatulvan keskellä. Kuvalla on keskeinen merkitys mediassa, eritoten mainonnassa. Myös kamerakännykät ja digikamera-aika ovat mullistaneet ihmisten suhteen valokuvaukseen. Vaikka kuvia tuntuu sinkoavan silmille joka puolelta, ja ihmisten suhde kuvaan tuntuu aiempaa rennommalta, on kuvien sisällöissä vallalla edelleen tietyt lainalaisuudet.

Tampereen yliopiston visuaalisen journalismin professori Janne Seppänen käyttää termiä “visuaalinen järjestys” kirjassaan *Katseen voima* (Jyväskylä 2002). Tällä hän tarkoittaa inhimillisen toiminnan tuloksena syntyneitä rakenteita ja järjestyksiä, jotka suodattavat ja kapeuttavat kuvamaailmaa. Järjestykset ovat vahvasti sidoksissa vakiintuneisiin kulttuurisiin ja historiallisiin merkityksiin, josta johtuen eri kulttuureissa voi myös kuvasto olla keskenään erilainen.

Visuaaliset järjestykset liittyvät vahvasti vallankäyttöön. Ydinajatus vallankäytön taustalla lienee seuraava: Se mikä ei ole näkyvillä, ei ole olemassa. Toisin sanoen tärkeät ja merkitykselliset asiat saavat tilaa ja näkyvyyttä, arvottomaksi tai häpeällisiksi koetut asiat eivät.

Visuaaliset järjestykset näyttävät kapean kuvan todellisuudesta ja ovat omiaan rakentamaan stereotypioita. Jos visuaalinen järjestys suodattaa pois katsojan oman kuvan, voi tilanne tuntua vaikealta. Näkymättömyys voidaan kokea symbolisena viestinä arvottomuudesta. Kansanedustaja Jani Toivola on kertonut nuoruusiässä etsineensä mediakuvastosta hahmoa,

jossa olisi hänelle jotain samaistumispintaa, jotain tutuksi koettua. Kuvasto ei sitä vielä 1980–1990-luvuilla tarjonnut nuorelle, ihonväriltään erilaiselle, homoseksuaalille pojalle. Tunnistettava kuva olisi tuntunut tärkeältä, se olisi ollut metaforinen viesti sille, että “olen olemassa, minulla on lupa olla, on olemassa muitakin samanlaisia kuin minä”.

Havaintoja oppikirjojen kuvien käytöstä teemoittain

Monikulttuurisuus

Monikulttuurisuus kuvataan kirjojen kuvissa vastakkainasetteluina. Esimerkiksi Dynamo sijoittaa kulttuurisia normeja käsittelevässä kappaleessa vierekkäin tytöt stringit farkkujen alta vilkahtaen ja musliminaisen burkassaan. Kappaleessa, jonka teemana on kulttuurin vaikutus seksuaalisuuteen, on kuvituksena tiukasti rajattu kuva ortodoksijuutalaisesta miehestä. Jos monikulttuurisuusteemaa tuodaan esiin, on se tyypillistä sijoittaa omaan kappaleeseensa. Ilmiö siis tunnustetaan olevaksi, mutta se sijoitetaan omaan karsinaansa. Yhdessä poikkeavana erottuvassa Voimaa-kirjan kuvassa tumma poika on kuvituskuvana terveydestä huolehtimisen yhteydessä. Hän on esimerkki itsestään huolta pitävästä nuoresta miehestä, eikä esimerkki tummaihoisesta nuoresta miehestä.

Kirjat huomioivat tämän aihepiirin, mutta marginalisoivat sen herkästi. Kirjat pyrkivät olemaan erilaisen edessä suvaitsevia. Koko käsitettä “suvaitsevaisuus” ei kuitenkaan tarvittaisi, jos ihmisillä olisi mahdollisuus nähdä toinen henkilö itsessään. Se on mahdotonta niin pitkään kuin ulkonäöltään tai kulttuuriltaan omasta itsestä poikkeavat ihmiset on sijoitettu omiin lokeroihinsa, yhteisöihinsä ja myös sivuun hallitsevasta mediakuvastosta.

Sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöt sekä sukupuolten erilaiset roolit

Leena-Maija Rossi toteaa kirjassaan Heterotehdas (Helsinki 2003), että ihmisiä esittävä mainonta on usein heteroseksuaalisuuden mainontaa. Mainosmaailma tyypillisesti normittaa tiettyjä sukupuolten esittämistapoja oikeiksi, haluttaviksi ja kauniiksi. Oppikirjat näyttäisivät oppikirjojen kuvien erittelyn perusteella toteuttavan tällaista normittamista.

Kirjojen välillä oli huomattavia eroja siinä, miten seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjä esiteltiin. Niukimmillaan seksuaalivähemmistöt kuvattiin yksinkertaisin sukupuolta esittävin symbolein tai silhuettikuvalla, josta saattoi päätellä kuvan esittävän kahta poikaa. Monipuolisin oli Voimaa-kirjan kuvitus, jossa aikuinen homopari liitettiin samaan yhteyteen muiden pariskuntia esittävien kuvien kanssa. Kahdessa kirjassa oli kuva Gay Pride – tapahtumasta. Karnevaalihenkkiset kuvat yksinään saattavat tehdä koko seksuaalisuuden moninaisuudesta irrallisen ja vetää sen erilleen arkisesta kontekstista. Onko homous kuvien mukaan yhtä kuin karnevaali? Kirjat eivät tarjoa samaistumispintaa nuorelle homolle tai lesbolle. Kirjat joko eivät näytä kuvia ollenkaan tai sitten ne karnevalisoivat aiheen yksittäisiä poikkeuksia lukuun ottamatta.

Sukupuolivähemmistöjä esittäviä kuvia oli vielä vähemmän. Ainoa jossain määrin teemaan viittaava kuva esitti transsukupuolista henkilöä (tai transvestiittia). Kuvateksti “Meitä on moneksi” herätti hämmennystä ja assosiaatio sanontaan “Meitä on moneen junaan” oli välitön.

Pojille ja tytöille kirjojen kuvituksissa tarjotut roolit olivat erilaiset. Yhteiskuvissa pojan tehtävä oli olla lohduttaja, tukija, kannattelijä, johon tyttö sai tukeutua. Kuvissa poika on usein sijoitettu taaemmaksi, jolloin työstä tulee katseenkiinnittäjä ja kuvan fokus. Surua, pettymystä, petetyksi tulemista, loukattua henkilöä esitti – yhtä poikkeusta lukuun ottamatta – aina tyttö. Kuvat, joissa nuori tukeutui vanhempaansa tai oli riidoissa tämän kanssa, esittivät äiti–tytär-kuvia.

Tytöille oli myös annettu mahdollisuus leikillisiin rooleihin. Myös tyttökavereita keskenään näyttävät kuvat ilmaisevat laajempaa tunnekirjoa kuin kaveripojat. Tyttöjen pukeutumisessa ja tyyleissä oli myös kirjoa poikia enemmän. Tytöt saivat kuvissa olla myös provokatiivisia, mieltään osoittavia ja oikeuksiaan ajavia. Pojat olivat kuvissa valtavirran tyylin mukaisesti pukeutuneita, rentoja ja tyylikkäitä.

Parissa kuvassa näytettiin poika herkkien tunteiden vallassa – kuvatekstien mukaan “epävarmana ja ahdistuneena” sekä “ihastuneena”. Kuvissa pojat olivat yksin ja katse pois kamerasta. Herkkyyttä on alleviivattu muun muassa kukkakedolla makaamisella. Toisella pojalla oli kuvassaan valtavirrasta poikkeavat vaatteet. Kummankaan pojan tunnemaailmaan samaistuminen ei ole helppoa ehkä juuri tietynlaisen alleviivaavuuden takia.

Vastuu ehkäisystä jakautuu kirjojen kuvituksen mukaan joko tytölle tai molemmille yhdessä. Monissa kuvissa tyttö esiintyi yksinään ehkäisytablettien käytön tai kieran kanssa. Osassa kuvia tyttö esitettiin yksin ilmeisen apeana raskaustestiä tuijottaen tai alavatsaansa hieroen. Muutamissa kuvissa tyttö ja poika leikkivät kondomeilla tai katsoivat raskaustestin vastausta yhdessä.

Puuttuvat kuvat

Visuaalisten järjestysten vallankäyttö perustuu näkymisen ja näkymättömyyden merkityksiin. Näkymättömyyden katsotaan tarkoittavan merkityksettömyyttä ja arvottomuutta tai sitä, että koko asiaa ei ylipäätään ole edes olemassa.

Terveystiedon kirjoissa ei näkynyt poikia, jotka olivat itse tukea tarvitsevia, erityisesti vanhemman tuen tarpeessa olevia. Tämä on surullista varsinkin kun PoikaS-hankkeen tutkimusraportista nousi kuva poikien vaikeudesta saada tukea sitä tarvitessaan. Samaten ovat poikien kokemukset pettymyksen ja muiden vaikeiden tunteiden heikosta hallitsemisesta huolestuttavia. Kirjojen kuvamaailma ei anna mallia nuorelle siitä, että poikakin olisi oikeutettu vanhemman tai muun aikuisen tukeen tai että hän ylipäätään olisi oikeutettu tuntemaan surua, pettymystä tai vihaa.

“PP: Mun tyttöystävä jätti mut. Tänää! Et tuota. Ettei halua mun kaa. Emmä pystynyt. Lähin vaa pois itkien. Oon niin heikko. Eihän jätkät itke. Niin! Sano mua heikoksi.”

“PP: Ku meen parisuhteeseen ja sitte ku edelliset suhteet, vaikka en haluu vähätellä ni aika rankat ekat uhteet. Ja epäonnee ja molemmat päättyny silleen et mut jätetty. Ja saanu semmosen hylkäämisen suhteen. Ni sitten ku tulee uutta hylkäämistä. Ni just sais vahvistettua itsetuntoa.”

Pojille annetut roolit olivat tyttöihin verrattuna rajoittuneita. Kuvista puuttuivat leikkiliset, ilottelevat pojat, jotka uskaltaisivat rikkoa perinteisiä sukupuoliroolien rajoja ja ilmaisuja.

Kuvissa ei ollut seksuaalivähemmistöjä edustavia arkisia ihmisiä arkisissa puuhissa. Vähemmistöt oli marginalisoitu kirjoissa tai jätetty huomiotta. Kuvattujen homoseksuaalien roolit olivat mahdollisimman rajatut. Homoja tai lesboja ei esimerkiksi esitetty vanhempina, ammattilaisina tai tavallisina koti-ihmisinä.

Monikulttuurisuus-teemassa tuotiin eri taustoista olevat ihmiset esiin siis kärjistysten ja vastakkainasettelujen kautta. Kuvastosta puuttuivat täysin niin sanotut kotoperäiset kulttuurivähemmistöt, kuten Suomen romanit tai uskonnollisista vähemmistöistä lestadiolaiset, joilla kaikilla on paljonkin seksuaalisuuteen liittyviä erityispiirteitä.

Kirjojen kuvamaailmassa esiintyivät valtaviirran ja länsimaisen kauneushanteen mukaiset hahmot. Kuvia ei ollut muun muassa vammaisista, fyysisiltä raameiltaan erikokoisista, sairaista jne. nuorista. Juuri tällainen kuvakirjo toisi mahdollisuuden samaistumiseen nuorelle, joka tuskailee identiteettikehityksensä kanssa ja hakee jotain tuttuutta ja tunnistettavuutta ympäröivästä maailmastaan.

Poikien pohtimat teemat ja kuvien vastaus niihin

PoikaS-hankkeen tutkimusosion yhteenvedossa nostettiin esiin poikien tärkeimpiä seksuaalisuuteen liittyviä pohdintoja. Penis nousi keskeiseksi poikia askarruttavaksi aiheeksi, erityisesti sen koon, toiminnan ja kehityksen normaalius. Pieneksi jäävä penis koettiin hyvin vaikeana asiana. Myös muu fyysinen kehitys herätti paljon ajatuksia pojissa, huolena oli muun muassa muita pienikokoisemmaksi jääminen. Kaikista kirjoista löytyi piirroskuvia peniksestä. Joka toisessa kirjassa peniksen kuvaaminen oli ratkaistu esittämällä pituussuunnassa halkileikkauskuvia, joissa esiteltiin siemenjohtimet, eturauhanen, kivekset jne. Osassa kuvia penis esitettiin erektiossa. Vire oli kirjoista ainoa, jossa oli laitettu rinnan erikokoisia ja – mallisia peniksiä.

Naisten sukuelimiä kuvattaessa oli useassa kirjassa myös päädytty halkileikkauskuviin ja/tai kuvaan ulkoisista synnyttinelistä. Naisista ei esitetty vastaavanlaista kuvakokoelmaa erimallisista sukupuolielimistä. Kaikissa kirjoissa ei kuvien muodossa tuotu esiin tietoa, että peniksiä voi olla monen mallisia. Fyysisiltä ominaisuuksiltaan kuvien pojat olivat ylipäättään myös hyvin samasta puusta veistettyjä, normaalipainoisia ja raamikkaita.

Tutkimuksen pojat miettivät paljon tyttöjä ja halusivat ymmärtää heitä paremmin. Tunteiden näyttäminen ja kontaktin saaminen vastapuoleen koettiin isoksi haasteeksi. Pojilla vaikutti olevan suunnaton epäonnistumisen pelko ja suorittamisen tarve suhteessa seurusteluun, seksiin ja tyttöystävään. Kirjojen kuvituksessa tähän pohdintaan ei löytynyt auttavia työkaluja.

Seurustelua kuvattiin kirjoissa yhteen nojautumisena, käsi kädessä kulkemisena ja silmiin katsomisena. Tytöistä kirjan kautta piirtyvä kuva oli suhteellisen sekava: tyttö oli seurustelussa tuettava henkilö, joka odotti lohduttamista. Toisaalta ehkäisyyttä liittyvät asiat olivat yhteisiä.

Homoseksuaalisuus herättää teemana paljon hämmennystä ja tunteita poikien keskuudessa. Homoutta pelätään ja vierastetaan eikä ymmärretä, miten siihen suhtautua. Homopojat itse pelkäävät, miten ympäristö, ennen muuta kaverit ja vanhemmat reagoisivat, jos tietäisivät heidän suuntautumisensa. Homopojien tilanteeseen liittyy suurta epätoivoa.

Kuten jo todettiin, kirjoissa homot kuvataan yksioikoisesti, jos ollenkaan. Kuvastosta puuttuu tavallinen ”arkihomo”. Sen tilalla on karnevalisoituja hahmoja tai epämääräisiä varjokuvia. Kirjat eivät anna tukea homopojien identiteettikehitykselle. Kirjat eivät yritäkään normalisoida seksuaalista monimuotoisuutta. Ne eivät anna katsojalle mahdollisuutta tunnistaa erilaisesta hahmosta itselle jotain tuttua ja tunnistettavaa inhimillistä puolta.

Ensimmäinen yhdyntä ja seksi ylipäättään ovat paljon poikien mielissä. Ensimmäinen yhdyntä on heille miehuuskoe, myyttinen tapahtuma. Yhdynnästä mietitään hyvin konkreettisia asioita, kuten asentoja ja kiihotustekniikoita. Epäonnistumisen pelko on suuri. Terveystiedon kirjoissa seksi ja yhdyntä kuvattiin jonakin toimintana, joka tapahtuu peiton alla makuuhuoneessa. Seksi oli kuvattu peiton alta pilkottavin varpain tai vierekkäisille tyyhyille painautuneina päinä. Seksin tekemiseen eivät kuvat antaneet mitään ohjeita, eivätkä ne vastanneet poikien pohdintoihin yhdyntäteknika.

Osalla maahanmuuttajapojista asenteet erosivat niin kutsutuista kantasuomalaisista pojista ja tietotaso oli osalla heikompi. Suomalaiset seurustelutavat olivat osalle heistä vieraita, parisuhteessa oleminen ja käyttäytyminen aiheuttivat pohtimista. Maahanmuuttajat saivat ehkä vielä homopojikiakin vähemmän samaistumispintaa kirjojen kuvituksista. Kuvituksessa ”tavallisina” nuorina kuvattiin pääosin vain vaaleihoisia nuoria. Kantasuomalaisista ulkoisesti erottuvat henkilöt olivat kuvituskuvin uskontoa tai kulttuurieroja käsittelevissä kappaleissa. Kuvat eivät siis antaneet ainakaan mallia sille, miten seurustelu Suomessa tapahtuu. Täysin näkymättömissä olivat kuvat maahanmuuttajatyöistä – aivan kuin heitä ei olisikaan.

Mitä huomioida kuvien käytössä seksuaaliopetuksen osana?

Kuten edellä on todettu, on kuvien sisällöllä suurempi merkitys kuin monesti tulee ajatelluksi. Ei ole lainkaan samantekevää, millaisin kuvin kirjat ja muut opetusmateriaalit on kuvitettu. Parhaimmillaan kuvat tukevat opetuksen sisältöjä ja vahvistavat sen arvoja ja asenteita. Pahimmillaan kuvat ovat ristiriidassa muun sisällön kanssa ja vahvistavat ei-toivottuja stereotyyppioita tai muita rajaavia asenteita. Ne myös loukkaavat, vähättelevät ja marginalisoivat.

Jos opettaja mielii opetukseen mukaan kuvia, niitä kannattaa tutkia rauhassa irrallaan muusta kontekstista. Mitä mielikuvia kuva herättää katsojassa? Jos mahdollista, kannattaa kysyä myös jonkun toisen henkilön mielipide, sillä kuvan tulkinta riippuu katsojasta. Miellyttääkö tietty kuva vain siksi, että sen aihe on henkilökohtaisesti koskettava? Valikoituiko kuva muiden joukosta jollain tavalla? Toteutettiin valinnassa jotain visuaalisen järjestyksen kaavaa?

Oppikirjojen kuville opettaja ei voi mitään. Kuvamaailmaa voi kuitenkin laajentaa oppitunnilla niin, että muun opetuksen kuvat täydentävät mahdollisimman hyvin kokonaisuutta. Muun opetusmateriaalin kuviin kannattaa valita mahdollisimman moniulotteisesti kuvia erilaisista ihmisistä. Eri-ikäiset,

eriväriset, erikokoiset, vammaiset ja sukupuoltaan ja seksuaalisuuttaan eri tavoin toteuttavat ihmiset tuovat oppilaiden eteen maailman sellaisena kuin se oikeasti on, monenkirjavana ja kaikille kuuluvana.

Kuvien ympärille saa kohtuullisella vaivalla rakennettua harjoituksia (ks. laatikko).

- Median mieskuva. Yhdestä aikakauslehdestä leikataan irti jokainen kuva. Tutkitaan, millaisia miehiä ja poikia kuvat esittävät. Onko kuvissa tapahtunut valikoitumista? Onko kuvissa edustettuna laaja joukko erilaisia miehiä? Mitä puuttuu? Tavoitteena on tunnistaa visuaaliset järjestykset ja vallankäyttö.
- Median naiskuva. Onko miehillä ja naisilla kuvissa erilainen roolitus? Tavoitteena on tunnistaa mediassa esiintyvät sukupuoliroolit.
- Moninainen maailma. Tutkikaa yhden päivän sanomalehtiä ja leikatkaa niistä irti jokainen kuva. Edustaako kuvakirjo hyvin yhteiskuntaamme? Ovatko edustettuina kaikenlaiset ihmiset? Jos ei, mistä luulette sen johtuvan? Tavoitteena on huomata kuvien mahdollinen valikoituneisuus.
- Aikakauslehden kuvat vs. kotialbumikuvat. Miten esimerkiksi miesten lifestyle-lehdissä esitetyt henkilöt eroavat tavallista kotialbumikuvista? Tavoitteena on tunnistaa kuvien manipulointi ja vahvistaa medialukutaitoa.
- Erilaiset pariskunnat. Tutkikaan yhden päivän sanomalehden kuvat erilaisista pariskunnista. Millaisia pareja esitetään? Millaiset jäävät näyttämättä?
- tarinat kuvien takana. Etukäteen valitusta kuvasta kehitetään ryhmissä tarinoita. Mitä on tapahtunut ennen kuvan ottamista ja mitä tapahtuu sen jälkeen. Tavoitteena on ruokkia empatiakykyä ja eläytyä toisen ihmisen kokemukseen.
- Kuva tarinan tueksi. Kukin oppilas voi pohtia jotain annettua abstraktia tehtävää (kuten hyvä seurustelu, ideaali kumppani, rakkaus, ystävyys jne.) Syntyneelle ajatukselle etsitään vastaava kuva. Kuvia voidaan liimata yhteiseen kollaasiin. Tavoite on konkretisoida tunnepitoinen asia ja kyetä mahdollisesti jakamaan se toisten kanssa.

Opettajien oppaiden läpikäynti

Tätä opasta varten kävimme myös läpi viiden eri kirjasarjan opettajien oppaat. Nämä oppaat sisältävät materiaaleja, kuten piirtoheitin- tai powerpointkalvoja, harjoituksia ja pelejä opitunteja varten sekä tuntirungot ja lisätietoa opettajille kulloinkin käsiteltävistä teemoista. Näiden oppaiden läpikäyminen nähtiin tärkeänä, sillä oppilaiden kirjat ovat vain osa sitä todellisuutta, joka muodostaa terveystiedon oppiainekokonaisuuden.

Osa oppaista on painettuina kirjoina, osa sähköisinä tulostettavina materiaalipankkeina. Selasimme oppaat läpi tutkien niitä poikaperspektiivistä. Katsoimme, löytyvätkö poikia kiinnostavat teemat jollain lailla esitettyinä. Yhteenvetona oppaista voidaan todeta se, että jos oppilaan oppikirja oli laadukas niin sisällöltään kuin asenteiltaan, olivat asiat näin myös opettajan oppaissa. Sama toistui myös toisin päin eli heikoimpien kirjasarjojen oppaat jäivät muista jälkeen aivan kuten oppikirjatkin.

Oppaita ei voi pitää millään tapaa sukupuolisensitiivisinä. Ne tasapäistävät oppilaat sukupuolen suhteen, vaikka tiedon tarpeet voisivatkin olla tytöillä ja pojilla osaksi erilaiset. Oppaista löytyvät harjoitukset, pelit ja leikit olivat tasapuolisesti suunnatut sekä tytöille että pojille. Oppaista ei löytynyt käytännössä yhtään tehtävää, jossa olisi pohdittu nimenomaan poikien kokemusmaailmaa.

Oppaista löytyi myös merkillisen vähän penistä käsitteleviä tuntisisältöjä ja tehtäviä. Peniksen kehitys sisällytettiin osaksi koko kehon muutosten sarjaa murrosiässä. Peniksestä puhuminen rajautui opettajan oppaissakin anatomian esittelyyn. Erektiokin kuvattiin vain mekaanisena tapahtumana.

Seurustelukumppanin löytämistä ja seurustelemista käsiteltiin kaikissa kirjoissa. Teemasta oli myös paljon harjoituksia. Seksin käsittelyssä oli paljon variaatiota niin asialle annetun palstatilan kuin asenteidenkin osalta. Seksistä puhuttaessa korostui painotuksena turvallisuusnäkökulma eli ehkäisy tai turvataidot.

Nautinnosta puhuttiin huomattavasti vähemmän. Osassa kirjoista seksi oli ”mekanisoiu”. Esimerkiksi yhdyntä oli pilkottu joukoksi termejä (tasannevaihe, palautumisvaihe). Osa kirjoista hahmotti seksin laajana joukkona seksuaalista mielihyvää tuottavia asioita.

Seksin mekanisointi ei ole poikanäkökulmasta toivottavaa. Poikien kokemat suorituspaikset seksissä onnistumisessa tuskin vähenevät, jos he tulkitsevat yhdyntään ”oikeaoppisen toteuttamisen” sisältävän erilaisia kummalliselta kuulostavia vaiheita. Yhdessäkään oppaassa ei annettu lupaa seksissä leikittelyyn, kokeiluun, mokailuun ja nautinnollisen rakastelutavan löytämiseen yhdessä kumppanin kanssa. Oppaiden viesti nuorelle voisi painottua enemmän löytämisen riemuun kuin seksin mekaaniseen suorittamiseen.

Pettymyksen ja muiden vaikeiden tunteiden hallintaa käsitellään opettajien oppaissa sangan paljon. Seurustelusuhteen päättymiseen liittyvän surun käsittelyyn annetaan monia harjoituksia. Vielä enemmän voitaisiin kaivata vinkkejä keskusteluavun piiriin ohjaamisesta eli normalisoitaisiin avun hakeminen. Poikas-tutkimuksen raporttiosan mukaan poikien kynnys keskustella heitä huolettavista asioista on turhan korkea.

Huomattavin eroavaisuus opettajien oppaiden välillä syntyi niiden asenne-eroista. Suurimmat erot oli todettavissa seksuaalisuuden ja sukupuolen moninaisuuden käsittelyssä. Navigaattorissa homoseksuaalisuus oli itsestään selvä osa tekstiä ja harjoituksia. Esimerkiksi penis–emätin-yhdyntästä puhuttaessa kerrottiin sen olevan “heteroseksuaalinen yhdyntä” – eli oli olemassa muunkinlaisia yhdyntöjä. Tästä päinvastaisena esimerkkinä oli opas, jossa samaan kappaleeseen oli nivottu niin seksuaalinen suuntautuminen kuin pedofilia ja insesti. Erään kirjan harjoitustehtävänä oli laittaa oppilaat piirtämään vastakkaisen sukupuolen alaston keho. Tehtävän mielekkyyttä voi arvostella ylipäätään, mutta sen sisältämä hetero-olettama oli jopa vastenmielinen.

Pojat toivovat suorapuheisuutta ja vastauksia juuri tässä heidän elämänsä hetkessä pohdittaviin kysymyksiin. Kaikki oppaat eivät tähän toiveeseen vastanneet vaan ennemminkin kiertelivät ja kaartelivat poikia polttavasti kiinnostavien teemojen ympärillä. Niin hienoa kuin runous onkin, ei se liene paras tapa lähestyä seksin tekemistä poikanäkökulmasta, kuten yhdessä läpikäydyssä opaskirjassa tehtiin. Pornon olemassa olo huomioitiin useissa kirjoista. Lähestymistapa oli mustavalkoinen ja erilaisia pornon vaaroja ja negatiivisia puolia painottava. Poikanäkökulmasta olisi merkityksellistä luoda ymmärrystä poikien halulle nähdä pornoa sekä useista motivaatioista sen takana. Ei riitä, että oppaissa todetaan pornon olevan kaukana oikeasta elämästä. Tarvittaisiin myös tarkennus, mitä tällä tarkoitetaan. Mikä siis on erilaista ja miksi pornosta on vaikeaa oppia seksin tekemistä.

Oppaiden sisältämät leikit, pelit ja erilaiset tehtävät olivat parhaimmillaan hauskoja, jopa humoristisia. Pahimmillaan ne olivat vaivaannuttavia ja johtivat herkästi kasvojen menetykseen. Tämä on yksi poikien pahimpia pelkoja seksuaaliopetustilanteessa.

Opettajat ja välillisesti siis myös oppilaat näyttäisivät olevan eriarvoisessa asemassa sen mukaan, mikä kirjasarja heidän kouluunsa on valittu. Aktiivinen, seksuaaliopetuksen tärkeyden ymmärtävä opettaja joutuu väistämättä tekemään paljon työtä oikaistessaan opetusmateriaaliin sisäankirjoitettuja negatiivisia asenteita ja arvoja. Koska kirjasarjoissa on poikanäkökulmasta katsottuna puutteita, olemme halunneet tässä opaskirjassa esittää joitakin vaihtoehtoisia tehtäviä ja harjoituksia koulutunneille. Toivottavasti niistä on apua tunteja suunniteltaessa.

Verkkosivut seksuaalikasvatuksen välineenä

Netissä on ollut jo hyvän aikaa tarjolla melko paljon sivustoja, jotka sisältävät seksuaalikasvatukseen soveltuvaa tietoa ja materiaaleja. Näistä sivuista ja niiden käytöstä ei ole toistaiseksi vielä paljoa käyttökelpoista tutkimustietoa. Döringin (2009) mukaan aihepiirin tutkimus on keskittynyt paljolti Internetin käyttöön mahdollisesti liittyviin kielteisiin tai ongelmallisiin näkökohtiin. Jonkin verran on tutkittu netissä tarjolla olevan tiedon laatua ja sitä, miten Internetin avulla voitaisiin lisätä tietoja ja muokata asenteita myös netin välityksellä toteutettavassa terapiassa.

Simon ja Daneback (2013) ovat koonneet kirjallisuuskatsauksen siitä, miten nuorten netinkäyttöä seksuaalikasvatuksen apuvälineenä on tutkittu. Tutkimusten intressialueina olivat olleet HIV/AIDS (8 kpl), raskaaksi tuleminen ja synnytys (8 kpl), seksuaalinen käyttäytyminen (7 kpl), ehkäisyn käyttö (7 kpl), tiedot kehosta (6 kpl), suhdeasiat (5 kpl) ja seksuaalinen identiteetti (3 kpl). Tutkimusten intressit ovat olleet usein sangen erilaisia kuin nuorten omat intressit tiedon hakemiseen netistä.

Simon ja Danebackin katsauksessa tarkasteltiin myös nuorille suunnattujen netin tietolähteiden laadusta tehtyjä tutkimuksia. Nettisivujen sisällössä korostuivat usein seksiin liitetyt kielteiset tai kapeat näkökulmat, joissa seksi näyttäytyi enemmänkin ”rangaistuksena” kuin jonain positiivisena asiana. Käyttäjiä palvelevat positiiviset näkökulmat seksuaaliasioidiin puuttuivat paljolti. Netin käyttäjät luottivat yleensä tunnettuihin ja hyvämaineisiin sivustoihin, joiden tiedoille saattoi vielä löytää vahvistusta joiltakin muilta sivustoilta. Nuoret olivat usein turhautuneita netin sisältämään ristiriitaiseen tietoon. Tiedon luotettavuuden varmistamiseen tuhlautui siksi turhan paljon aikaa. Tietoa arvostettiin erityisesti silloin, kun se sopi hyvin nuorten omiin intresseihin.

Kirjallisuuskatsauksen perusteella oli netin käytön tutkimuksessa vielä paljon aukkoja. Tutkimustieto puuttui muun muassa siitä millaisia laadullisia kokemuksia nuorilla on ollut seksuaaliasioidiin liittyvistä netin tietolähteistä, mitkä ovat olleet heidän alkuperäiset tiedonintressinsä, ja mitkä ovat olleet löydetyn tiedon mahdolliset vaikutukset heidän elämäänsä. Keskeinen kysymys oli se, mikä on nuorten motiivi hakea seksiin liittyviä tietoja netistä. Lisäksi olisi tärkeätä tietää, miten saatuja tietoja mahdollisesti hyödynnetään arkielämässä.

Daneback ja Löfberg (2011) ovat todenneet omassa tutkimuksessaan, että nuoret ihmiset käyttävät Internetiä saadakseen tietoa kehoistaan ja seksuaalisesta identiteetistä. He haluavat esimerkiksi tietää, miten heidän kehonsa toimii, ovatko he normaaleja ikätovereihinsa verrattuina, miten he voisivat ajella sukuelinkarvoituksensa ja millaista on eläminen homoseksuaalina. Nuoret ovat olleet kiinnostuneita myös seksuaalisuuteen liittyvistä teknisistä kysymyksistä kuten siitä, miten toteuttaa käytännössä erilaisia seksuaalisia aktiviteetteja. Näistä olivat esimerkkejä suuseksi, anaaliseksi ja seksilelujen käyttö. Monet katsoivat lisäksi pornoa saadakseen tietoa seksistä ja varsinkin erilaisista seksuaalitavoista.

Daneback kumppaneineen (2012) on tutkinut myös aikuisten netin käyttöä seksuaalietien lähteenä. Aikuisetkin hakeutuivat nettiin saadakseen tietoja kehoistaan ja erilaisista seksitavoista. Kolmantena keskeisenä motivaationa oli seksiin kohdistunut yleinen uteliaisuus.

Keski-ikäisillä ja sitä vanhemmilla naisilla oli uteliaisuus seksiä kohtaan tärkein motiivi, ja seuraavina tiedonhakusyynä olivat tietojen saaminen erilaisista seksitavoista ja omasta kehosta. Tätä nuoremmilla naisilla olivat tiedot omasta kehosta tärkein hakumotiivi. Miehillä oli yleinen uteliaisuus tärkein hakumotiivi iästä riippumatta, ja seuraavaksi tärkeimpänä motiivina oli tietojen saaminen erilaisista seksitavoista.

Eurooppalaistutkimuksen mukaan suomalaisnuoret ovat hyvin aktiivisia netinkäyttäjiä. Yhä nuoremmat ovat Internetin päivittäisiä käyttäjiä. Murrosikäisistä yli puolet on päivittäin netissä ja lähes kaikki ainakin viikoittain (EU Kids Online 2011). Nuorille käyttäjille Internet on reaali maailman jatke. Kavereiden kanssa keskustelu ja yhteydenpito tuttaviiin ovat nuorille tärkeimpiä netinkäytön syitä. Lisäksi suurin osa hakee Internetistä myös tietoa, tukea läksyjen tekoon tai harrastuksiin.

Eritoten lasten ja nuorten netinkäyttö näyttää siirtyvän mobiililaitteisiin, kännyköihin ja pelikoneisiin eli siis kauemmaksi kodin pöytäkoneista ja ”läppäreistä”. Tämä mahdollistaa nuorelle esimerkiksi tiedonhaun ja kontaktinpidon toisiinsa juuri silloin, kun sitä tarvitaan, mutta se vaikeuttaa netinkäytön valvontaa aikuisten näkökulmasta.

Internetillä on ominaisuuksia, jotka tekevät siitä toimivan välineen myös poikien seksuaalikasvatuksessa. Pojat arvostavat anonymiteettia ja ympärivuorokautista saavutettavuutta. Varsinkin seksuaalisuuteen liittyvissä intiimeissä teemoissa on tärkeää saada mahdollisuus tutustua asioihin omassa rauhassa ja ilman pelkoa kasvojen menettämisestä. PoikaS-raportissa pojat ilmoittivat Internetin ylivoimaisesti mieleisimmäksi tiedonsaantireitiksi seksiin ja seurusteluun liittyvissä asioissa (48 %). Toiseksi suosituin vaihtoehto oli hyvä ystävä (41 %).

Verkossa on tunnetusti loputtomasti seksuaalisuusaiheisia sivuja, niin tekstejä, kuvia kuin videoitaakin. Poikien seksuaaliterveyden tukemisen näkökulmasta ydinkysymys lienee, miten pojat saataisiin hakeutumaan hyödyllisimmän tiedon pariin. Relevantin ja vastuullisesti kirjoitetun tiedon löytäminen voi olla vaikeaa ja aikaa vievää. Asiallinen sivusto voi olla poikien näkökulmasta vaikeasti lähestyttävä, jos siitä puuttuvat heidän huomionsa kiinnittävät elementit, kuten oikeanlainen värimaailma, kuvat ja helppo selattavuus.

Hyvät seksuaalikasvatussivut paitsi jakavat tietoa myös tukevat poikien asennekasvatusta. Kun tekstit ja kuvat on tarkkaan pohdittu muun muassa sukupuoliroolien ja seksuaalisen ja sukupuolisen moninaisuuden näkökulmista, välittävät ne positiivisen suhtautumisen ja asennoitumisen viestiä kuin itsestään. Tämä voidaan nähdä yhtenä keskeisimmistä tehtävistä nuorille suunnatuilla seksuaalikasvatussivustoilla.

Tarkastelimme seksuaalikasvatusta tarjoavia Internet-sivustoja poikanäkökulmasta käsin eli nostaen sivujen arvioinnin keskeisimmäksi näkökulmaksi poikien kysymykset ja huolet. Lisäksi selvitimme, löytyykö sivustoilta ohjeita erilaisten vaikeiden tilanteiden ja tunteiden hallintaan (mokailu, pettymykset) ja miten seksuaalista moninaisuutta käsitellään. Yritimme myös arvioida, oliko sivustoissa huomioitu poikatyyppillisiä asioita, kuten kilpailullisuus ja leikillisuus. Ne todennäköisesti lisäisivät sivujen kiinnostavuutta poikien silmissä. Huomiota kiinnitettiin myös poikien toiveeseen saada tietoa ”omaan elämäntilanteeseen” sekä suoraa puhetta aiheesta. Nettisivujen arviointi tapahtui syksyn 2012 ja kevään 2013 välisenä aikana ja perustui sivujen senhetkiseen sisältöön. Sivulla tapahtuu luonnollisesti päivittämistä ja muutoksia verrattuna tässä tehtyyn arvioon.

Netin tarjonta seksuaalikasvatukseen

Whiteley kumppaneineen (2012) on tehnyt arvion tärkeimmistä nuorten seksuaalivalistukseen tarkoitetuista kansainvälisistä englanninkielisistä nettisivustoista. He löysivät 29 sivustoa, jotka täyttivät heidän asettamansa relevantit kokonaiskriteerit. Riittävän ja soveltuvan kasvatuksellisen sisällön lisäksi arvioinnin keskeisinä kriteereinä olivat sivuston käytettävyys, uskottavuus ja interaktiivisuus.

Useimmilla sivustoilla seksuaalinen sisältö välitettiin käyttäjille melko staattisesti teksteinä ja liikkumattomana grafiikkana. Kaksi kolmasosaa sivuista sisälsi mahdollisuuden sosiaaliseen verkottumiseen. Vain kaksi sivustoista oli vahvasti interaktiivisia ja myös vain kahdella sivustolla oli mahdollistettu mobiilikäyttö. Interaktiivisuudeksi laskettiin video- ja ääniklipit, sähköiset onnitteluviestit, animaatiot, videopelit, tietotestit, äänestykset, mahdollisuus kysyä asiantuntijalta, tukipalvelut ja keskustelupalstat. Interaktiivisuuden, kuten pelien, on todettu olevan tehokasta terveyteen liittyvien asenteiden ja käyttäytymisen muuttamisessa.

Valittujen kriteerien perusteella Whiteley ja kumppanit valitsivat parhaaksi englanninkieliseksi kansainväliseksi seksuaalikasvatussivustoksi kansainvälisen perhesuunnittelujärjestön (Planned Parenthood) sivuston www.plannedparenthood.org ja seuraavaksi parhaaksi yksityisen www.Scarleteen.com ja kansainvälisen HIV ja AIDS hyväntekeväisyysjärjestön www.avert.org.

Suomessa nuorille seksuaalikasvatukseen ja seksuaaliterveystiedon jakamiseen puhtaasti keskittyneitä sivustoja on vain muutamia (esimerkiksi Väestöliiton nuorten sivut ja HIV-tukisäätiön JustWearIt). Yleisempää on, että seksuaalisuutta käsitellään osana nuoruusikään liittyvää tietokokonaisuutta (esimerkiksi MLL:n Nuortennetti, joidenkin kaupunkien sivustot nuorille, Pulmakulma, Folkhälsan).

Kotimaisia sivustoja vaivaa tietynlainen kotikutoisuus. Sivuja tuotetaan vähin resurssein ja päivitykset tapahtuvat harvakseltaan. Niukat taloudelliset resurssit näkyvät tekstipainotteisuutena, vähäisinä kuvina, videoina ja 'vimpaimina'. Nuoria osallistavat kisat, pelit ja muu interaktiivinen toiminta on kallista toteuttaa.

Henkilöresurssien puute voi ajaa siihen, että sivustolla ylläpidetään ahkerammin vain yhtä palvelua muiden jäädessä vähemmälle huomiolle. Ajan ja tekniikan kulku on armoston. Sivut vanhenevat myös teknisessä mielessä nopeasti, eivätkä kaikki ole esimerkiksi älypuhelimesta luettavia. Mobiililaitteilla ei myöskään saa välttämättä avatuksi kaikkia vanhanaikaisia toimintoja.

Osassa sivustoja tieto on pirstoutunut monille alasivuille. Yläotsikot eivät välttämättä avaa sitä, mitä sen alta löytyy. Haettu tieto voi olla monien klikkausten takana. Nopeaan tiedonsaantiin tottuneet pojat voivat kokea tällaisen sivurakenteen hankalana eivätkä jaksa siihen perehtyä.

Ruotsinkielistä Suomessa tuotettua Internet-materiaalia löytyy heikosti. Folkhälsanin sivut lienevät ainoat ruotsinkieliset seksuaalikasvatusta sisältävät sivut, joskaan ne eivät ole vain nuorille suunnatut. Onneksi Ruotsissa on hyviä sivustoja, kuten RFSU:n monipuoliset sivut.

Selkokielistä materiaalia löytyy myös heikosti. Selkokielelle käännetyt sivut helpottaisivat maahanmuuttajataustaisten tai kehitysvammaisten nuorten oppimista. Käytännössä ainoat keväällä 2013 löydetty selkokielimateriaalit olivat erilaisia opinnäytetöitä, jotka vaikuttivat hieman hankalilta nuoren pojan itsenäiseen lähestymiseen, vaikka niitä luokkatilanteessa voitaisiinkin onnistuneesti käyttää.

Yksikään seksuaalikasvatukseen pyrkivä sivusto ei tunnustaudu ajavan jommankumman sukupuolen asiaa. Silti ulkoasulla, värivalinnoilla ja kuvituksella luodaan osassa sivustoja vaikutelma, että tytöt ovat kuitenkin se varsinaisesti haettu käyttäjäryhmä (kuva 3). Rajaus saattaa olla täysin tiedostamatonta. Ulkoasulla on merkitystä, mutta aivan eritoten niin on sivun toimivuudella. Tiedon pitäisi olla nopeasti löydettävissä, esimerkiksi etsi-toiminnon tulee tehdä tehtävänsä. Tieto ei myöskään saisi olla hukutettuna pitkiin kappaleisiin vaan sen tulisi olla löydettävissä vaivatta nopeasti silmäillen.

Kuva 3. www.mll.fi/nuortennetti

Ulkomaisista seksuaalikasvatussivustoista edukseen erottuvat ovat yleensä ne, joiden rahoitus ei ole ollut toteutuksen esteenä. Parhaimmat ovat monipuolisesti nuorten kysymyksiin vastaavia ja rakenteeltaan selkeitä sivustoja. Niissä on monipuolinen kuvitus, laaja videokirjasto, sekä erilaisia interaktiivisia palveluita, kuten mahdollisuus keskusteluun ammattilaisen kanssa.

Tutkija Anna Anttila haastatteli PoikaS-hankkeessa yläkouluikäisten poikien ryhmää Turussa marraskuussa 2012. Haastattelun tarkoituksena oli selvittää nuorten nettikäyttämistä ja pyytää heiltä arviota muutamasta ennalta valitusta seksuaalikasvatussivustosta.

Pojat nimesivät suosikkisivustoihinsa Facebookin, You Tuben ja Iltalehden verkkosivut. Nuoret kertoivat Anna Anttilalle Googlen olevan sivu, josta lähdetään liikkeelle, kun tarvitaan tietoa tai selitystä jollekin ilmiölle. Haimme siksi muutamia sanoja Googlen kautta ja katsoimme, mitkä olivat ensimmäiset osumat.

– Poikanäkökulma seksuaaliopetukseen –

Penis= Wikipedia, avatv, IS, suomi24, plaza

Muna= wikipedia, city-lehti, hikipedia, makupasta, laitilamuna

Seksi= wikipedia, IS, ellit, menaiset, IL, Väestöliitto

Yhdyntä= Wikipedia, vauv.fi, Väestöliitto, terveystieto

Nussia= vauva.fi, IL, kaksplus, stara, sanakirja.org

Naida = vauva.fi, ellit, vitsi, suomi24

Tästä voitane päätellä, että varsinkin “katukielen” sanoilla aika harva asiallista tietoa tarjoava sivusto nousee kärkeen. Seksuaalikasvatusta tarjoavien sivujen yksi tärkeä tavoite tulisikin olla mahdollisimman hakukonemyönteisiä, eli päästä osuvalistalla mahdollisimman korkealle myös nuorten itsensä käyttämällä hakusanoilla. Opettajan, kuten muidenkin aikuisten, on hyvä tietää, millaisilla sivuilla pojat saattavat tietoa ongelmiinsa hakea hakukoneosumien perusteella. On perusteltua vinkata nuoria asiallisen tiedon ääreen esimerkiksi tuomalla koululuokkaan flyereita tai julisteita esimerkiksi Väestöliiton tai HIV-tukikeskuksen Internetsivuista.

Poikien pohdinnat ja Internet

Penistietoutta on kohtuullisesti saatavilla Internetin seksuaalikasvatussivuilla. Muun muassa Väestöliiton nuorten sivuilta ja MLL:n Nuorten netistä löytyy perustietoa peniksestä, siemensyöksystä, siemennesteestä ja kuvauksia tavallisimmista huolista. Myös poikia askaruttavaan peniksen pituuteen otetaan kantaa. Sen sijaan suomalaisilta sivuilta puuttuvat kuvat erilaisista peniksistä. Ulkomaisista sivuista Planned Parenthoodin nuorisosivuilla (Info-for-teens) löytyvät erittäin hyvät piirroskuvat peniksistä. Peniksestä puhumisen sävy on monilla sivuilla positiivinen, jopa leikillinen ja ilotteleva. Teksteissä pyritään normalisoimaan peniksen ulkonäön ja mittojen variaatio ja kannustetaan hyväksymään oma keho sellaisenaan.

Penis on kaikilla omannäköisensä, ja on aivan normaalia, että se on epäsymmetrinen. Peniksen koko ja käyryys saattavat huolestuttaa, mutta ne eivät vaikuta peniksen toimivuuteen. (MLL, Nuortennetti, Pojasta mieheksi)

Penis on hieno peli. Se paitsi helpottaa virtsaamista ulkona arktisessa ilmastossa, on myös mainio apuväline lisääntymisessä ja loistava nautintovälinen rakkauden tekemisessä! (Väestöliitto, Nuorten sivut, Pojan sukupuolielimet)

Murrosiän kehitys kuvataan usein listana tapahtumia tai kuten asia monesti ilmaistaan “murrosiän muutoksia”. Lukijaa rauhoitellaan uskomaan, että eritahtisuus on normaalia ja kehitys on yhtä hämmentävää kaikille. Muutoksia kuvataan jossain “hallitsemattomina, kiusallisina ja pelottavina”, joskin osa sivuista antaa luvan niitä myös juhliä. Luultavaa on, että poika, joka on huolestunut oman kehityksensä eritahtisuudesta muiden kanssa, ei koe helpotusta hyvää tarkoittavista vakuutteluista. Kuvat voisivat olla yksi tapa vahvistaa tekstiä ja luoda pojan silmissä uskottavuutta sanomalle. Monelta sivulta puuttuu myös ohjaus keskustella ammattilaisen kanssa, jos oman kehityksen kulku huolestaa.

Kehojen erilaisuuden hyväksymisen avuksi löytyy raikas video (*Planned Parenthood*) ”*Different is normal – Changing bodies and genitals*”, jossa mm sukuelinten erilaisuudesta tehdään normaali juttu. Video löytyy YouTubesta hakusanoilla ”*different is normal*” Planned Parenthoodin kanavalta (tilanne 3/2013). Myös Anna Anttilan haastattelemat pojat pitivät videosta. Mainittu video on englanniksi.

Kumppanin löytämiseen, tutustumiseen ja seurustelemiseen annetaan neuvoja ainakin *Väestöliiton* ja *MLL:n* sivuilla. Vinkkilistoja aloitteen tekoon ja myös erosta selviämiseen löytyy. Vinkit ovat lempeitä, mutta konkreettisia. Ulkomaisista sivuista Planned Parenthoodilla on oma sivunsa seurustelulle ja siinä esiin nouseville kysymyksille (kuva 4).

All About Relationships

Facebook Tweet Email ShareThis

 Dating, hooking up, going out — whatever you call it, intimate relationships can be complicated. Getting close to someone emotionally and physically has its risks and rewards. And knowing the keys to a healthy relationship — respect, honesty, trust, fairness, equality, and good communication — helps make everything go more smoothly.

EXPAND ALL

- » How can I tell if the person I have a crush on likes me back? +
- » How do I know if I'm in a good relationship? +
- » How do I know if I love someone? +
- » Can two people have a good relationship without having sex? +

Kuva 4. Rajaus kuvakaappauksesta www.plannedparenthood.org/info-for-teens (5.3.13)

Seksin kuvauksessa on sivustoille yhteistä seksi-käsitteen laaja-alainen hahmottaminen ja vastuunäkökulman vahva esiintuonti. Seksi on muutakin kuin yhdyntää, on muun muassa Väestöliiton ja MLL:n viesti. Itsetyydytys nähdään hyvänä asiana ja siihen suorastaan kannustetaan. Seksiin liittyvä vastuullisuus nostetaan useimmilla sivuilla kärkiteemaksi. Väestöliitto korostaa muun muassa seksuaalioikeuksia sekä suojaikärajaa ja Justwearit taudilta suojautumista. Painotuksissa näkyy eri järjestöjen suuntautuneisuus erikoisteemoihin. Nuorelle lukijalle annetaan myös lupa nauttia seksistä ja tuodaan seksi esiin onnellisuutta ja mielihyvää parhaimmillaan tuottavana asiana.

Seksi on toimintaa, joka tuottaa nautintoa. Seksistä voi nauttia yksin, jolloin se on esimerkiksi haaveilua, fantasiaita tai itsetyydytystä. Seksistä voi nauttia myös yhdessä toisen ihmisen kanssa esimerkiksi hyväilemällä tai rakastelemalla. Seksi on hyvin yksityinen ja hieno asia,[...]. (Väestöliitto, Nuorten sivut, Seksuaalisuus)

Sex betyder allt från kramar, kyssar, smekningar, närhet och samlag. Alla människor kan ha sex men det betyder inte samma sak för alla. Det är ingen skillnad om det är frågan om människor av samma kön, gamla människor, handikappade eller tonåringar. Sex är något man skall njuta av men inte känna sig tvingad till. (Folkhälsan, Frågor, Första gången)

Seksin vastuusiin liittyy ehkäisyn käyttö. Kuten aiemmassa on todettu, poikia eivät ehkäisyyn liittyvät kysymykset erityisesti kiinnostaneet vaan ne koettiin vanhan “jankkauksena”. Väestöliiton sivuston alla toimiva Kondomikioski.fi on erilainen tapa lähestyä tätä ankeaksi koettua teemaa. Sivun pyrkii kääntämään kondomeihin liittyvät negatiiviset asenteet huumorin ja suorien vastausten avulla. Sivulla on katsottavissa viisi kondominkäyttöön liittyvää videota, jotka on pyritty toteuttamaan hauskasti ja siten, ettei niiden katsominen vaikkapa luokkatilanteessa aiheuttaisi häpeää tai nolostumista kellekään. Lisäksi sivusto antaa kondomitietoutta ja oikoo ennakkoluuloja. Sivulta voi myös ostaa kondomeita, mutta se ei ole vain kaupallinen sivu vaan sillä on vankat valistukselliset tarkoitukset.

Eka kerta mietityttää poikia ja ilahduttavan moni sivusto antaa myös tälle teemalle tilaa. Kysymykseen ’milloin on oikea aika harrastaa seksiä’ haetaan vastauksia vastuun kokemisen, halun, rohkeuden kasvun ja kumppanin kunnioittamisen näkökulmista. Poikien ennakkokäsitykset, pelot ja paineet tulevat huomioiduiksi useilla sivuilla.

Ennen ensimmäistä seksikokemusta toisen kanssa, mielessä liikkuu paljon ajatuksia ja ennako-oletuksia seksistä ja siihen liittyvistä tunteista, joita on ehkä luonut katsoessaan esimerkiksi elokuvia ja keskustellessaan kavereiden kanssa. Kavereiden puheissa ja median kautta tulviva tieto saattaa olla hyvin harhaanjohtavaa ja aiheuttaa hämmennystä. (Justwearit, Milloin on oikea harrastaa seksiä?)

Jos penis ei suostu seisomaan, se ei merkitse maailman loppua. Myöhemmin on mahdollista yrittää uudelleen. Todennäköisin syy siihen, että ei seiso, on jännittäminen. Seurustelua kannattaa siis jatkaa entiseen malliin ja tutustua lisää kumppaniin. Ajan kuluessa jännitys yleensä kaikkooa. [] Seksi on oikeasti tuhat muuta tempua kuin se tunnetuin seksitemppu, jossa penis liikkuu edestakaisin emättimessä. (Väestöliitto, Eka kerta herättää uusia tunteita)

Ensimmäinen yhdyntä on harvoin odotusten täyttymys. Ensimmäisellä kerralla voi tuntea kipua ja tytöiltä voi jälkeenpäin tulla pientä vuotoa emättimestä, mikä on ihan normaalia. Liukuvoide voi helpottaa ensimmäisen yhdynnän sujumista. (Just wear it, Vinkkejä ennen ensimmäistä yhdyntää)

Seksitekniikoita ei suomalaisilla sivuilla opeteta. Sen sijaan kuvataan, mitä esimerkiksi suu- tai anaaliseksi tarkoittavat. Suorasukaisimpia ohjeita seksin tekemiseen antavat Sexpo-säätiön sivut. Ulkomaiset sivut eivät myöskään anna teini-ikäisille seksineuvoja –

termit avataan ja tekstissä annetaan lupa nauttia erilaisista asioista yksin tai yhdessä kumppanin kanssa. Kuvien puute saattaa selittää osin sen, että pojat hakevat konkreettiset vinkit pornosta. Näin varsinkin jos heidän uskonsa ei riitä siihen, että seksiä saa ja voi opetella kumppanin kanssa kaikessa rauhassa ilman paineita siitä, että kaikki pitäisi osata jo ennalta.

Seksuaalinen ja sukupuolinen monimuotoisuus huomioidaan kaikilla sivuilla. Sanaselitykset eli termien avaaminen ovat yksi sivustojen käyttämä tapa lähestyä monimuotoisuus teemaa. Kaikilla sivuilla korostetaan monimuotoisuuden olevan OK. *Setan ja MLL:n* sivuilta löytyvät ohjeet “kaapista ulos tulevalle” nuorelle. Nuorten omat tarinat ja kuvat toisivat teeman henkilökohtaisemmalle tasolle, mikä helpottaisi samaistumista.

Vaikka monimuotoisuus huomioidaan omissa kappaleissaan, saattaa sivustojen teksti muutoin olla hyvin heteronormatiivista. Pois hetero-olettamasta voitaisiin päästä muun muassa valitsemalla tarkoin, mitä sanoja kulloinkin käytetään. Esimerkiksi Väestöliitto pyrkii tähän tekstin sanavalinnoilla käyttämällä tyttö/poikaystävä- sanan sijaan sanaa kumppani ja jättämällä harkitusti mainitsematta sukupuolen esimerkiksi erilaisissa seksin tekemiseen liittyvissä kuvauksissa.

Yhdyntä on yksi seksuaalinen tapa osoittaa ja jakaa kiintymystä sekä rakkauden tunteita kumppanin kanssa. [...] Parhaimmillaan ensimmäistä yhdyntää on suunniteltu ja molemmat ovat valmistautuneet rakasteluun, myös ehkäisystä on huolehdittu. (Väestöliitto, Nuorten sivut, Mitä seksi on?)

Käyttämällä termejä kumppani, rakas, kulta jne. neutralisoidaan sisältö kaikille sopivaksi. JustWearIt on myös esimerkki sivustosta, jossa kuvituksella ja sanavalinnoilla luodaan kaikki huomioiva ja hyväksyvä ilmapiiri (kuva 5.)

Kuva 5. www.justwearit.fi

– Poikanäkökulma seksuaaliopetukseen –

Ahtaat rooli-dotukset ja niiden purkaminen ovat teemana haastavia, eikä näitä kysymyksiä pohtiva poika saa Internetistä kovinkaan monipuolisia vastauksia. Moni sivusto tarttuu tehtävään käymällä seksuaalioikeuksien avulla läpi nuoren lupaa toimia hänestä itsestään oikealta tuntuvalla tavalla. Se ei välttämättä tavoita nuorta poikaa, jolla on suuri pelko epäonnistumisesta miehenä, rakastajana ja kumppanina olemisessa. Rooli-dotuksiin ja kapean maskuliinisen mallin havaitsemiseen, saati haastamiseen, ei moneltakaan sivulta saa tukea, mutta yritystä siihen suuntaan onneksi on.

Myös kaveripiirissä voi kokea painostusta. Monet luulevat, että kaikki muut ovat huomattavasti kokeneempia kuin mitä itse on. Vääristynyttä kuvitelmaa ruokkivat seksiasioilla rehentely ja totuuden vääristely: annetaan toisten olettaa, että itse on koettu enemmän, kuin mitä todellisuudessa onkaan. (MLL, Nuorten netti)

Esimerkiksi pojat yrittävät toisinaan todistaa erinäisillä teoilla kelvollisuuttaan turvatakseen paikkansa kaveriporukassaan. Joskus on myös tapana liioitella seksuaalisilla kokemuksillaan kaveripiirissä. Aina ei tule kuitenkaan ajatelleeksi, että tämä saattaa aiheuttaa jollekin toiselle turhaa ahdistusta ja painetta. (JustWearIt, Kuulunko joukkoon?)

Pahan mielen ja pettymyksen käsittelyyn neuvoja antavat mm. Väestöliitto, MLL ja JustWearIt -sivut.

Kaikkia tunteita ei välttämättä pysty täysin hallitsemaan, mutta niitä voi opetella ymmärtämään ja tunnistamaan. Kun tunteita ymmärtää, niitä voi kohdistaa tavalla, joka ei vahingoita ketään. Jokaisella on oma tapansa purkaa pettymyksen tunteita. Purkaminen voi olla esimerkiksi kirjoittaminen, jutteleminen, juoksu-lenkki tai piirtäminen. (Väestöliitto, Nuorten sivut, Pettymyksestä pääsee yli)

Tutkija Anna Anttila keräsi palautetta erilaisista seksuaalikasvatus-nettisivuista turkulaiselta poikaryhmältä. Pojat tarkastelivat muutamaa ennalta valittua sivustoa ja arvioivat omasta näkökulmastaan mikä niissä toimi tai ei toiminut. Palveluista pojat pitivät eniten anonyymistä kysymyspalstasta. He myös arvostivat mahdollisuutta lukea muiden nuorten jättämiä kysymyksiä ja ammattilaisten niihin antamia vastauksia.

Poikien arvostamia anonyymeja kysymyspalveluita on tarjolla useilla sivustoilla. Pitkäikäisin niistä on vuonna 2001 perustettu Väestöliiton nuorten sivujen Kysy asiantuntijalta – palvelu (kuva 6). Palstalla on selattavissa reilusti yli tuhat kysymys–vastaus-paria ja määrä kasvaa vuosittain useilla sadoilla. Tarvittaessa esitettyä kysymystä muunnetaan ennen julkaisua siten, ettei kysyjä tule tekstissä tunnistetuksi. Pareja poistetaan vanhemmasta päästä muutaman vuoden välein, näin viimeksi loppuvuodesta 2012. Näin vältetään mahdollisesti vanhentuneen tiedon jakaminen. Väestöliiton palvelu on kaikkien luettavissa, eikä lukemiseen vaadita rekisteröitymistä. Väestöliitto lupaa vastata kysymyksiin parin viikon sisällä.

Vuonna 2012 kysymyksen jättäneistä 35 % ilmoitti olevansa poika. Yli viidennes kysyjistä ei kertonut sukupuoltaan. (Väestöliitto /Anne Pelander, suullinen tiedonanto). Palstan vastaukset lähestyivät monipuolisesti kysyttyä aihetta, se näkyy muun muassa pitkinä vastauksina. Vastaajina palstalla ovat koulutetut seksuaaliterveyden ammattilaiset, ja laadunvarmistussyistä kunkin vastauksen käy läpi kaksi henkilöä ennen sen julkaisua.

Kysymyksen numero	1614472
Asiasanat	Keho, kehittyminen ja kehon toiminnot
Kysytty	15.4.2012 klo 22:32:31
moi! mulla on ollut tällöinen ongelma kun mulla ei penis kasva yhtään... oon 17,5 vuotias ja koko on vielä lastenmitoissa.. kaikki muu on kyllä kehittynyt, äänenmurros tullu jo vuos sitte ja kainalokarvatki kasvanu jo jotenki ja alapäänkarvat jo kehittynyt kunnolla. mua kiusattiin koko ylä-aste siitä asiasta. :(
Vastattu	24.4.2012 klo 13:34
Hei,	
Todella ikävää, että olet tullut kiusatuksi asiasta, jolle et voi itse mitään.	
Kuvaillet kehitystäsi ja olet huolissasi siitä, että penis on ainut "osa" kehossasi, joka ei ole kasvanut. Perusperiaate on se, että kehon kehitys tapahtuu n. 20 -ikävuoteen mennessä. Toisaalta muut kehon muutokset ovat jo tapahtuneet ja lähestyt 18 -ikävuotta. Peniksiä on erikokoisia, kuten me ihmiset muutenkin olemme. (Suurimmalla osalla miehistä penis on lepotilassa 5-16 cm. Nämä ovat siis aikuisten miesten penisten mittoja.)	
Koska en tiedä peniksesi todellista kokoa, enkä täältä käsin voi tehdä lisäkysymyksiä taikka tutkia sinua tarkemmin, ohjaisin sinut lääkärille esim. kouluterkkarin tai terveysaseman kautta. Jos ei ole rahasta	

Kuva 6. Rajattu kuvakaappaus Väestöliiton nuorten Kysy asiantuntija-palstalta 4.3.13.

Myös Justwearit-sivustolla on kysymyspalsta. Luettavien kysymys-vastaus-parien määrä on Väestöliittoa niukempi, mutta hakutoiminnolla löytyy muun muassa muutama penisaiheinen pojan kysymys.

Verkkoterkkarit-toiminta on eri Internet-palveluissa vieraileva toimija, joka vastaa nuorten terveysaiheisiin kysymyksiin chat-keskusteluissa mm. Facebookissa ja IRC-galleriassa. Pulmakulmassa Verkkoterkkarit vastaavat hyvinvointiaiheisiin kysymyksiin (kuva 7). Kysymyksiä ja vastauksia voivat lukea kaikki halukkaat. Seksuaalisuuteen liittyvät kysymykset ovat kaikkein yleisimpiä ja poikien kysymyksiä oli palstalla paljon alkuvuodesta 2013.

Tämä palsta on tarkoitettu

Espoon, Helsingin, Hyvinkään, Järvenpään, Kauniaisten, Keravan, Kirkkonummen, Mäntsälän, Pornaisten, Tuusulan, Vantaan ja Vihdin 12-25-vuotiaiden nuorten kysymyksille ja pulmille.

Vastaajina toimivat kuntien nuorisopalveluiden nuorisotyöntekijät.

Pulmakulmassa voit lukea myös muiden nuorten kysymyksiä ja vastauksia sekä vastata toisten nuorten jättämiin kysymyksiin.

Takaisin kysymysalueisiin

HYVINVOINTI

Punainen läikkä terskassa

03.03.2013 11:49:07

Yksi poika vain

Mulla on tuommoinen punainen läikkä tuossa terskassa, on ollut jo niin kauan kuin muistan. Ei todennäköisesti ole jäänyt minkään väliin. Ei ole kipua eikä kutinaa. Ei voi olla mikään seksitautia, koska en ole harrastanut ilman kortsua.

Ei varmaankaan ole vaarallinen, mutta harmillisen näköinen. Mikähän olisi diagnoosi ja onko mitään hoitoa?

Kiitos jo etukäteen, arvokasta työtä teette.

Kuva 7. Kuvakaappaus 4.3.13 www.pulmakulma.fi

Pojat toivoivat Anna Anttilan haastattelussa pääsyä asiallisille sivuille, jossa henkilökohtaisesti pohdituttaviin teemoihin voisi rauhassa löytää vastauksia joutumatta pilanteon tai häirinnän kohteeksi.

PoikaS-hankkeen tulosten näkökulmasta vastaa moni nykyisistä Internet-sivuista jo nuorten tarpeisiin, mutta ei ehkä ideaalisella tavalla. Kehittämisenäkökulmasta katsottuna ihanteellinen sivusto olisi sellainen, josta tieto löytyy vaivatta ja nopeasti, ja se on sisällöltään asiallinen ja nuorta kunnioittava.

Seksuaaliopetuksessa käytettävältä sivustolta vaaditaan turvallisuutta, jolloin sivustoa voidaan käyttää oppitunnilla opetusvälineenä niin, ettei kukaan ahdistu, kiusaannu tai menetä kasvojaan. Sivuston tulisi olla myös niin houkutteleva ja kiinnostava, että se saisi pojat myös vapaa-ajallaan käyttämään aikaansa sen sisältöön tutustumiseen. Poikien huumoria ja leikillisyyttä ruokkivat erilaiset pelit ja visat. Erinomaista olisi, jos pojat innostuisivat levittämään sivustolta löytämiään hauskoja videoita tai esimerkiksi meemejä – huumorin ja jakamisen kautta myös itse asia jää hyvin mieleen. Kondomikioski.fi:n videot voivat toimia tässä tarkoituksessa.

Asenteen osalta toistaisi ihanteellinen Internet-sivu hyvän oppikirjan kvaliteetteja. Kuvituksessa tulisi käyttää kuvia kaikenlaisista ihmisistä. Niin kuvissa kuin teksteissä pitää luopua ihmisryhmien marginalisoinnista. Monikulttuurisuuden, seksuaalisen ja sukupuolisen moninaisuuden ja vammaisuuden täytyy kulkea itsestään selvänä osana tekstin ja kuvituksen mukana. Sivujen ylläpitäjien tulee jatkuvasti haastaa itseään pohtimaan, toteuttaako sivusto asenteettomuuden tavoitetta.

Marginalisointia voi välttää yksinkertaisesti kiinnittämällä huomiota kuvien lisäksi käytettyyn kieleen. Kuten aiemmassa on todettu, jo yksittäisillä sanoilla voi olla merkittävä voima. Jos tyttöystävän sijaan puhuttaisiin kumppanista, tavoitaisi lauseen viesti nekin pojat, jotka eivät etsi tyttöpuolista ystävää. Suomenkieli on täynnä hauskoja sukupuolineutraaleja ilmaisuja seurustelukumppanille: heila, mielitietty, rakastettu, heili, muru, ihastus. Näiden viljelemisen soisi laajenevan yleiseen kielenkäyttöön.

Nuorten oma ääni kuuluu eri sivustoilla vaihdellen. MLL:n sivuilla nuoret tuottavat osan materiaaleista. Nuorten mukaan ottaminen voisi olla laajempaa. Yhdysvaltalainen sexetc.org on osin nuorten tuottama sivusto jossa käsitellyt teemat, kysymykset, artikkelit ja uutiset ovat heidän itsensä tekemiä. Sivusto tavoittaa aivan erityisellä tavalla nuorten maailman, eikä se perustu vain aikuisten tärkeiksi määrittelemiin näkökulmiin.

Yhteenvedoa verkkosivuista

Seuraavassa taulukossa on tiivistetty muutamien seksuaalikasvatusta ja seksuaaliterveystietoa tarjoavien sivustojen hyviä ja heikkoja puolia. Hyviä sivustoja on varmasti muitakin niin Suomessa kuin ulkomailla. Arviot ovat peräisin Väestöliitossa toimineilta asiantuntijoilta, sekä Anna Anttilan haastattelemalta poikaryhmältä.

Sivusto	Hyvää	Heikkoa
Väestöliiton nuorten sivut 'vaestoliitto.fi/nuoret'	<ul style="list-style-type: none"> • Asiallinen, luotettava vaikutelma. • Laajat tietopankit • Kysymys–vastaus-palsta. Mahdollisuus selata muiden jättämiä kysymyksiä. • Nettivastaanotto / Puhelinneuvonta • Selkeä ohjaus erilaisiin palveluihin 	<ul style="list-style-type: none"> • Niukka kuvitus, ei videoita • Tumma väritys • Tekstit pitkiä, voi vaikeuttaa mobiililaitteella sivun lukemista
Kondomikioski.fi	<ul style="list-style-type: none"> • Videot kondomin käytöstä • Perustietoa kondomeista ja yleisimpiin kysymyksiin vastauksia • Mahdollisuus osallistua gallupiin ja nähdä, miten muut ovat kysymykseen vastanneet 	<ul style="list-style-type: none"> • Kaupallisuus saattaa häiritä osaa kävijöistä
MLL – Nuorten Netti 'mll.fi/nuortennetti'	<ul style="list-style-type: none"> • Hyvää erilaiset osallistavat testit, kisat ja mahdollisuus tuottaa omaa materiaalia • Chat-mahdollisuus ammattilaisen kanssa kahden päivittäin ilta-aikaan • Vinkit elämänhallintaan ja huoli puheeksi –lomake 	<ul style="list-style-type: none"> • Kuvat tyttövaltaisia • Tietopankit ylimalkaisia, eivät vastaa poikien tiedontarpeeseen • Ei kuvia sukupuolielimistä • Kirjepalstan tekstejä ei nähtävissä • Keskustelufoorumilla moderoinnin puutetta paikoin
JustWearIt.fi (HIV Tukikeskus)	<ul style="list-style-type: none"> • Värikkäät, selkeät sivut • Ei hetero-olettamusta • Kisa-visat houkuttelevat • Kysymys-vastausparit luettavissa • Kondominäytepakkauksien jakelu (syksy 2012) • Käytetty kieli nuorta puhuttelevaa 	<ul style="list-style-type: none"> • Kuvakieli yksipuolista, pääosin kauniita, nuoria ihmisiä • Tietopankit hyvin laajat, kunnianhimoiset, sisältököyhät paikoin • Ei poikien haluamaa tietoa peniksen koosta tai seksin tekemisen yksityiskohdista
Sexpo.fi	<ul style="list-style-type: none"> • Monipuolisesti teemoja kysymys-vastauspalstalla • Asiallista suorapuheisuutta • Linkkivalikoima laaja 	<ul style="list-style-type: none"> • Kuvituksen niukkuus • Pääasiassa aikuisille suunnattu sivu • Ei tietopankkeja, osallistavuutta niukasti
Seta.fi	<ul style="list-style-type: none"> • Perustietoa saatavissa lukutoukille • Konkreettisia vinkkejä "kaapista ulostulijalle" ja tämän vanhemmille 	<ul style="list-style-type: none"> • Visuaalisesti sekavat sivut • Tiedon löytäminen vaatii ponnistelua, sivut toimivat, jos tietää mitä hakee ja mistä • Ei osallistavia komponentteja

Sivusto	Hyvää	Heikkoa
sexetc.org	<ul style="list-style-type: none"> • Sivustoa ylläpitävät nuoret itse • Teemat ovat monipuolisia, ja niiden käsittely erittäin monipuolista ja moniäänistä • Videoarkisto • Visuaalisesti pirteä, hyvännäköinen sivusto • Vanhemmat ja ammattilaiset huomioitu 	<ul style="list-style-type: none"> • Materiaalia hyvin paljon ja tiedon löytämiseen voi kulua aikaa • Kuvia mm. sukuelimistä ei ole • Hiukan tyttöpainotteinen sisältö (raskausteemat korostettuina)
plannedparenthood.org/info-for-teens	<ul style="list-style-type: none"> • Tietopankkien tieto perustuu nuorten omiin huolenaiheisiin ja kysymyksiin • Selkeä rakenne helpottaa tiedon löytämistä • Asiallinen, mutta ei lainkaan kuivakka lähestymistapa • Piirroskuvat sukupuolielimistä, myös oma peniskappale • Seksistä sopivan yksityiskohtaista tietoa lukijan kehitystaso huomioiden • Videopankki, eritoten video "Different is normal" 	
scarleteen.com	<ul style="list-style-type: none"> • Valtavasti tietoa, säännöllisesti päivittyvä sivusto • Penistietoa runsaasti • Moninaisuus rakenteessa mukana 	<ul style="list-style-type: none"> • Sekava rakenne vaikeuttaa tiedon löytymistä • Kuvien ja videoiden käyttö vähäistä
rfsu.se	<ul style="list-style-type: none"> • Runsaat sivut, paljon informaatiota • Nuoruusikäisten omat rinnakkaiset sivut • Penistietoa kuvituksineen kiitettävästi tarjolla • Kuvitus runsasta, myös muita kuin valkoihoisia, kauniita ihmisiä • Ei hetero-olettamusta • Opettajien materiaali runsasta • Kysymys-vastaus-palvelu, helppo jättää kysymys tai etsiä jo vastatuista tietoa. 	<ul style="list-style-type: none"> • Haetun tiedon äärelle voi olla vaikeaa löytää, tietoa jopa liikaakin? • Pelit ja visat puuttuvat

Internetin käyttö koulujen seksuaaliopetuksessa

Internet ja seksuaalikasvatus ovat toimiva pari, kunhan aikuinen ohjaa nuorta laajasta sivuvalikoimasta käyttökelpoisimmille ja luotettavimmille. Koulun rooli voisi hyvinkin olla se, jonka tutkija Joonas Kekkonen kuvaa PoikaS-raportissa: koulu antaa perustiedot sisältävän rungon, jonka tueksi pojille (ja tytöillekin) koulut osoittavat tukevaa ja täydentävää materiaalia itsenäiseen tutustumiseen. Pojat viettävät päivästänsä aikaa Internetissä jo muutenkin, joten on luontevaa ohjata heitä hakemaan myös seksuaalisuuteen liittyvää lisätietoa netistä. Myös luokkatilanteessa nettiä voi käyttää monipuolisesti. Jos suurimmalla osalla luokasta on käytössään älypuhelin ja vanhempien lupa käyttää liittymää kouluopetuksessa, ei opetuksen toteuttamiseen tarvita tietokonehuonetta tai muuta raskasta kalustoa.

Suomalaisten seksuaalikasvatussivujen sisällöissä on paljon yhdenmukaisuutta terveystiedon kirjojen kanssa. Konkreettisin ero syntyy netin moniäänisyydestä, kun kertojia ja näkökulmia on useita. Netti mahdollistaa uuden oppimisen pelien, visojen, videoiden ja muun visuaalisen materiaalin kautta. Interaktiivisuus mahdollistaa nuoren osallistumisen toisin kuin staattiset tietokirjat. Internet-materiaali elää myös kirjoja vahvemmin hetkessä, se päivittyy ja voi tarttua nopeastikin ajankohtaisiin ilmiöihin.

Luotettaviksi arvioituilla sivuilla kannattaa siis käydä jo oppitunnilla tutustumassa. Kiinnostava sivu saa toivottavasti pojat uudelleen vieraaksi vapaa-ajallakin. Tuttavuutta voi rakentaa esimerkiksi leikin tai kilpailun kautta. (Tehtävät perustuvat tietoihin sivujen sisällöistä oppaan kirjoitushetkellä. Sisällöt ovat voineet muuttua oppaan julkaisun jälkeen.)

Hakuleikit, joissa etsitään faktatietoa määrätyltä sivulta – nopein ryhmä voittaa pisteen. (Asiallisen sivun tutuksi tuleminen, tiedon hakemisen opettaminen, osaamisen vahvistuminen, kilpailullisuus)

- **Esimerkkejä:** Mitä MLL:n Nuorten netti kertoo poikien pituuskasvusta murrosiässä? Mihin ikään asti pojat sivun mukaan voivat kasvaa? Selvitä, onko Väestöliiton Kysy asiantuntijalta - palstalla kukaan hakenut tietoa peniksen koosta. Etsi kondomin käytöstä opetusvideo Väestöliiton nettisivuilta ja ratkaise seuraavat tehtävät; miten kondomipaketti pitää avata, millaista liukuvoidetta voi käyttää. Mitä tarkoittaa suojaikäraja?

Tietokilpailut – ryhmissä toinen toista vastaan pelaamista. Pelejä on ainakin JustWearIt:n, MLL:n sivuilla. Muita terveyskasvatuspelejä löytyy Ehyt ry:n sivujen kautta. PoikaS hankkeen tuottama peli on *Superori*. Siitä lisää myöhemmin.

Nuoren kysymyksen pohtiminen (Toisen henkilön tilanteeseen eläytyminen, empatisuus). Opettaja hakee etukäteen (esimerkiksi MLL:n Nuortennetistä useimmin kysytyistä kysymyksistä tai Väestöliiton Kysy asiantuntijalta –palstalta) pojan tekemän kysymyksen, kuten huolen peniksen koosta, miten ottaa kontaktia ihastuksen kohteeseen, miten erota seurustelusuhteesta ja antaa oppilaiden pohtia kysymystä yhdessä tai yksin. Miten he vastaisivat, minkä neuvon antaisivat? Lopuksi katsotaan, miten ammattilainen vastasi kysymykseen. Löytyikö ammattilaisen vastauksesta uutta ajateltavaa? Pojasta voi myös olla kiinnostavaa pohtia tytön esittämää kysymystä.

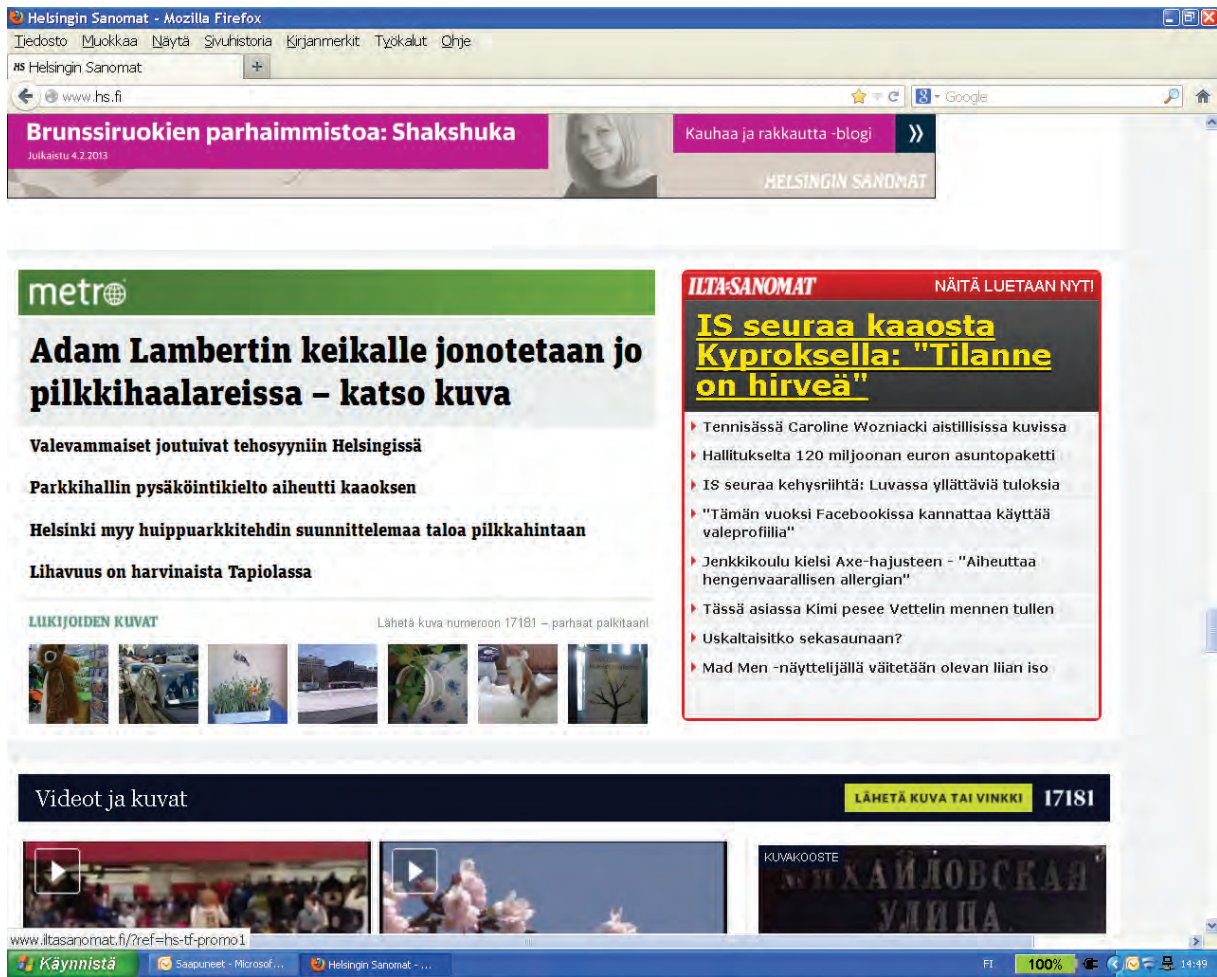
Nettiturvallisuudesta löytyy erinomaista materiaalia mm. [Pelastakaa Lapset –järjestön](#) sivuilta. Netissä osin tapahtuvan opetuksen voisikin hyvin aloittaa verkkoturvallisuuden pikakurssilla ja vasta sen jälkeen siirtyä itse tiedonhakuun ja surffailuun. Internetissä tapahtuvat ylilyönnit ja suoranainen seksuaalinen kaltoinkohtelu ovat valitettavan yleisiä ilmiöitä.

Nuorten tiedot nettietiketistä pitää päivittää ja muistuttaa, että Internetissä pätevät samat lait kuin muussakin elämässä. Myös netin globaalista ja anonyymistä luonteesta pitää puhua, niin hyvine kuin huonoine puolineen. Neuvoja keskusteluun tarjoaa mm. järjestö- ja viranomaisyhteistyönä tehty erinomainen materiaali “Suojele minua kaikelta” (2011). Materiaali löytyy mm. Pelastakaa Lapset – järjestön nettisivuilta.

- Katsokaa Pelastakaa Lapset ry:n sivuilta (tai YouTubesta) löytyvät mediakasvatusvideot **Anssi ja / tai Kiehnäys**. Molemmat käsittelevät Internetin kautta tapahtuvaa nuoren seksuaalista kaltoinkohtelua. Pohtikaa Anssi-videon kohdalla, mitä laki sanoo tapahtumien luovallisuudesta, mikä on nettihenkilön tekojen tarkoituksena tai aikomuksen, mitä Anssi ja isä voivat tilanteessa tehdä, mitä olisi voinut tapahtua, jos Anssi ei olisi pyytänyt isää apuun, jne. Kiehnäys- videon kohdalla pohdittavia asioita voivat olla mm. rikoslain näkökulma, videolla esiintyvän tytön näkökulma, pojan motiivit toimia noin, kavereiden motiivit katsoa videota jne.

Internet on oiva lähdemateriaali, kun halutaan opetella **mediakriittistä lukutapaa**, esimerkiksi tunnistaa median taipumus stereotyyppiin ja normittamiseen. Poikaryhmä oli maininnut tutkija Anna Anttilalle Iltalehden yhdeksi suosikkisivuistaan. Pojista voikin olla kiinnostavaa, että juuri iltapäivälehtiä käytettäisiin opetuksessa tutkiskelun kohteena.

- Yhdessä poikaryhmän kanssa voisi pohtia, miksi iltapäivälehdet nostavat verkkolöppöpeihin **seksiaiheista sisältöä** ja miksi niitä aktiivisesti myös luetaan. Eritoten lööppilehdistössä on muista erottuva tapa käsitellä sukupuolta ja normittaa omintakeisesti seksistä puhumista.
- Mistä kertoo esimerkkikuva (Kuva 9 seuraavalla sivulla)? IS:n otsikoista (21.3.13) kolmasosa osa oli kuvanottohetkellä seksuaaliviritteisiä. Poikien kanssa voi pohtia, vaikuttaako jatkuva seksuaalisältöisten viestien vastaanottaminen siihen, miten ihminen suhtautuu seksiin. Lisääkö se kiinnostusta ja uteliaisuutta, voiko siihen kylästyä ja muuttaako se omaa käsitystä seksistä ja siitä puhumista johonkin suuntaan?
- Myös **sukupuolen etsittämistapaa** kannattaa mediatunneilla tutkia uteliaasti. Esitetäänkö miehet ja naiset verkkomediassa eri tavoin, annetaanko heille erilaisia rooleja? (Mistä kertovat Iltasanomista poimutut otsikot (22.3.13) “Nainen ei luopunut laukustaan rosvolle – raahautui hangessa metri kaupalla” ja “Mies istui vankilassa 20 vuotta rabbin murhasta, vapautettiin syyttömänä”). Miksi sukupuolen ilmoittaminen uutisotsikossa on nähty tärkeäksi? Muuttuisiko uutisen henki merkittävästi, jos sukupuolet olisivatkin käänteiset tai jätettäisiin kokonaan ilmoittamatta? Olisivatko ne enää uutisoinnin arvoisia?

Kuva 9. Rajaus kuvakaappauksesta Iltasanomat 21.3.13

PoikaS-hankkeen opetuksen ja kasvatuksen tueksi tuottamaa materiaalia

PoikaS-hanke on tutkimus- ja kehittämishanke. Sen tavoitteena on tuottaa monipuolista tutkittua tietoa, jota voidaan soveltaa käytäntöön poikien seksuaalikasvatuksessa. Tämä kasvattajan opas on osa tätä tiedon käytäntöön soveltamista. Opas on saatavilla sekä painettuna versiona että verkkoversiona Väestöliiton sivulla. Verkkoversio löytyy ammattilaisille tarkoitettusta osoitteesta:

<http://www.vaestoliitto.fi/seksuaalisuus/tietoa-seksuaalisuudesta/ammattilaiset/>

Kasvatus- ja opetusalan ammattilaisille tarjotaan poikien seksuaalikasvatuksen tueksi tämän oppaan lisäksi myös niin kutsuttuja **videoklippejä**, jotka ovat lyhyitä videoita tietyistä valituista teemoista. Teemoja valittaessa on huomioitu PoikaS-hankkeen tutkimusvaiheessa kootut tiedot siitä, mitkä seksuaaliasioihin ja seurusteluun liittyvät teemat poikia eniten askarruttavat. Nämä tiedot ja niihin liittyvät videoklipit soveltuvat sängen hyvin myös tyttöjen seksuaalikasvatuksen tueksi. Videoita ja teemoja on käytettävissä useita kymmeniä.

Videoklipit on toteutettu niin, että niissä kussakin vastataan tiettyyn esitettyyn kysymykseen. Videoissa esiintyy useita Väestöliiton asiantuntijoita. Kuhunkin videoon on liitetty kysymykseen vastaajan tiedot ja lyhyt yhteenvetoteksti sen keskeisestä sisällöstä. Videot on aluksi sijoitettu You Tubeen, josta ne on linkitetty Väestöliiton sivulle. Suuri osa niistä on tarkoitettu vinkeiksi kasvattajille. Ne löytyvät samalta ammattilaisille tarkoitettulta Väestöliiton sivulta kuin kasvattajan opas:

<http://www.vaestoliitto.fi/seksuaalisuus/tietoa-seksuaalisuudesta/ammattilaiset/seksuaalikasvatusvideot>

Tämän lisäksi suuri osa tuotetuista videoklippeistä soveltuvat hyvin poikien ja miksei myös tyttöjen tietolähteiksi. Ne on siksi sijoitettu Väestöliitossa nuorten omille sivuille:

<http://www.vaestoliitto.fi/nuoret/>

Kasvattajien oppaan ja videoklippien lisäksi PoikaS-hankkeen keräämiä tutkimustietoja on hyödynnetty erityisesti pojille itselleen tarkoitettussa *Superori-pelissä*, joka julkistettiin syyskuussa 2013. Pelin keskeinen idea on motivoida pojat – mutta miksei myös tytöt – kilpailemaan sekä itsensä että muiden kanssa siitä, kuinka hyvin he osaavat vastata pelin kysymyksiin.

Kysymyksiä on yhteensä 240 ja niistä useimmissa on neljä vaihtoehtoa, joista vain yksi on oikein. Vastaus täytyy antaa määrääjän kuluessa. Oikeasta vastauksesta saa pisteitä. Kysymykset tulevat kymmenen jaksoissa, jonka jälkeen peliä voi aina jatkaa. Vääriin vastausvaihtoehtoihin on sisällytetty pojille sopivaa kieltä ja huumoria. Pelissä voi edetä kolmen tason kautta Superioriksi, jonka jälkeen voi vielä tavoitella paikkaa viikon kymmenen parhaan pelaajan joukkoon. Omat pisteet voi jakaa muiden tietoon esimerkiksi Facebookissa. Pelaajat vastaanottavat pelin aikana saavutuksistaan erilaisia virtuaalisia palkintoja.

– Poikanäkökulma seksuaaliopetukseen –

Superori-peliä voi pelata joko tietokoneen ruudulla, tableteissa tai kännyköissä. Peli on mitoitettu kooltaan kännyköihin sopivaksi. Se on pelattavissa jo neljällä kielellä: suomeksi, ruotsiksi, englanniksi ja espanjaksi. Peli on saanut käyttäjiltä hyvää palautetta. Sen voi käynnistää linkistä:

www.superori.fi

Kukin pelaa Superoria yksin, mutta se soveltuu myös opetuksen tueksi. Tunnilla voi esimerkiksi käydä läpi pelin kysymyksiä ja niiden oikeita vastauksia. Jotkut pelaajat kaipaavat lisätietoja siitä, miksi tietty vastaus on tietyssä kysymyksessä oikein. Luokalla voi järjestää myös kilpailua siitä, ketkä saavat pelissä parhaita pisteitä. Pelaamalla Superori-peliä nuoret väistämättä oppivat ja saavat tärkeitä asioita evääksi omaa elämäänsä varten.

Katse poikien tiedontarpeisiin

Suomalainen seksuaalikasvatus on kansainvälisessä vertailussa kärkiluokkaa. Suomi on myös maailman maista ainoa, jossa on tehty valtakunnalliset seurantatutkimukset koulun seksuaalikasvatuksen kehityksestä ja koululaisten seksuaaliterveystiedoista (Kontula, 2010). THL:n kouluterveystutkimukset tuottavat jatkuvaa ajantasaista tietoa monista nuorten seksuaaliterveysasioista. Suomalaisella seksuaalikasvatuksella on siis vahva selkänoja. Isona haasteena on kuitenkin se, kuinka murrosikäiset pojat voisivat saada riittävästi kaipaamiaan seksitietoja.

PoikaS-hanke sai alkunsa tarpeesta etsiä syitä poikien tyttöjä heikompaan tietotasoon seksuaaliterveysasioissa ja halusta hakea ratkaisuja tämän eron pienentämiseen. Tutkimuksessa pyrittiin selvittämään myös sitä, miten pojat kokivat koulun seksuaaliopetuksen sisällöt ja menetelmät. Haluttiin tutkia, löytyisikö sieltä selitys sille, miksi pojat eivät pärjää tytöille esimerkiksi terveystietokisoissa. Mielenkiinnon puutteesta se ei ainakaan johtunut, sillä pojat ovat tavallisesti kiinnostuneet seksistä tyttöjä nuorempina, ja he olisivat halunneet seksuaaliopetuksen alkavan jo ala-asteella.

Tutkimusraportti avasikin ansiokkaasti ongelman ydintä: poikien omien tiedontarpeiden ja virallisen opetussuunnitelman sisältö tangeeraavat vain satunnaisesti. Myöskään kaikki opetusmenetelmät eivät saaneet poikien varauksetonta kannatusta. Pojat olisivat toivoneet suurempia vastauksia juuri senhetkisiin kysymyksiinsä, rehellisesti ja kiertelemättä. Tuntui kuin pojat olisivat läpi tutkimusraportin huutaneet: Vastatkaa nyt – onko tämä todella näin! Kun opetuksen sisältö tai opetustapa eivät kohtaa pojan odotuksia, vastaanottavaisuus opetukselle heikkenee ja tietovisoissa menestymiseen vaadittava kognitiivinen nippelitieto ei painu mieleen.

Poikien omat toiveet ja tarpeet olivat osin ihan muuta kuin terveystieto oppiaineena oli heille antamassa. Osa poikien tiedontarpeista oli konkreettisia, kuten penikseen liittyvät pohdinnat, mutta osa varsin abstrakteja miehenä ja kumppanina olemisen ydinkysymyksiä, joihin vastaamiseen eivät minkään oppiaineen tuntimäärät riitä. Varsin haasteellista on se, että pojat haluaisivat saada kasvattajilta uskonvahvistusta myös siihen, että he kasvavat seksuaalisesti kyvykkäiksi ja myös teknisesti taitaviksi miehiksi.

Kyynikko voisi kysyä, onko koulun tehtävä ylipäänsä opastaa nuoria löytämään seurustelukumppani tai selviytymään pettymyksestä. Realisti voisi vastata, että kyllä on, mutta toki vastuu ei voi olla yhdellä oppiaineella ja sen opettajalla vaan teemojen tulisi kulkea osana kaikkia aineita ja kaikkea koulun arkea. Esimerkiksi pettymyksen sietämistä voisi harjoitella liikuntatunnilla, omien tunteiden tunnistamista ja hallintaa äidinkielen draamaharjoituksissa tai ainekirjoituksissa, kohteliasta ja huomioivaa käytöstä ruoka- ja välitunneilla ja niin edelleen.

Poikas-raportti kuvasi ennen näkemättömällä tavalla nykypoikien suunnistamista roolien viidakossa. Ulkoapäin asetetut paineet on nähty tavallisimmin teinityttöjen ongelmana. PoikaS-raportti tekee näkyväksi sen, että murrosikäisten poikien maailma on ehkä vieläkin armottomampi. Pojat ovat kuin näyttelijöitä näyttämöllä vaihtaen rivakasti

roolista toiseen sosiaalisesta kontekstista riippuen. Pojat joutuvat myös vaihtamaan kieltä ja puhetapoja puhuessaan samoista asioista poikien tai tyttöjen kanssa – tätä kielenvaihdosta tyttöjen ei tarvitse tehdä.

Pojat tunnistavat erilaisia vetoja ja vaateita monesta ilmansuunnasta ja yrittävät sopeutua niihin aina uuden roolin päälle vetämällä. Vaateita asettavat niin kaverit, koulu ja perhe, kuin media, kulttuuri, tunnistetut arvot ja myytitkin. Poikien arki on kuin hengästyttävää tasapainoilua keskellä erilaisia odotuksia. Kaiken sen keskellä pojassa tapahtuvat ikiaikaiset murrosiän mullistukset, jotka herättävän kehossa uusia aistimuksia ja tunteita, joille myös pitäisi saada selityksensä.

Murrosikä ja nuoruusikäisen seksuaalinen herääminen ovat biologisina tosiasioina oleet olemassa aina, mutta niiden näkymistä ulospäin ovat rajoittaneet kulloisetkin normit, lait, uskonnot ja kulttuurit. Teini-ikä nykymuotoisena käsitteenä on sekin varsin nuori, vasta muutamia vuosikymmeniä vanha. Nuoruusikäisen seksuaalisuudesta vallitsee kuskakin ajassa oma diskurssinsa eli puhumisen ja käsittelyn tapansa. Diskurssi muotoutuu historiallisena prosessina. Se on yhdenlainen abstraktien asioiden jäsentämistapa, joka luo järjestystä niin käsittelemäänsä teemaan kuin koko yhteiskuntaankin. (Seppänen ja Väliiveronon 2012). Diskursseja voi muuttaa haastamalla niiden sisältöä, mutta mitä hallitsevampi (hegemoninen) diskurssi yhteiskunnassa on, sitä hitaampaa sen sääntöjen muuttuminenkin on (Foucault 1980).

Nykyhetken tapa ymmärtää nuoruusikäisen seksuaalisuus hahmottuu vieläkin jonakin suojelua ja varjelua vaativana, riskinäkökulmaan keskittyvänä ja tasapainostavana. Puhe on usein huolen sävyttämää ja varoittlevaa, varsinkaan nautinnolle ei tahdo löytyä sijaa. Puhessa kuuluvat yhä ikiaikaiset sukupuolille jaetut roolit, jossa tytölle annetaan kannettavaksi vastuu ja uhrin osa, ja poika nähdään villinä ja vapaana mutta samalla hyväksikäyttäjänä.

Myöskään seksuaalisuuden, saati sukupuolisuuden, moninaisuus ei sisälly yleiseen tapaan käsitellä nuoren seksuaalisuutta. On kuin se ei siihen kuuluisikaan tai se olisi jokin sellainen asia, joka tulee itsestään ratkaistavaksi vasta aikuisiällä. Nuorten seksuaaliterveyden tilaa arvioidaan lähinnä vain lisääntymisterveyteen liittyvien indikaattoreiden kautta. Nautinnolle ja omaan seksuaalisuuden toteuttamisen tyydyttävyydelle ei ole olemassa seurannassa olevia mittareita.

Terveystiedon opetussuunnitelmalla ja oppikirjoilla ei ole oikein muita mahdollisuuksia kuin toteuttaa sen hetkisen diskurssin tapaa hahmottaa kutakin aihetta. Vaikka opetussuunnitelmia päivitetään siinä missä kirjasarjojakin, tulevat ne aina viiveellä mukaan niihin muutoksiin, joita nuorten omissa kulttuureissa tapahtuu. Nuorten oma tapa hahmottaa seksuaalisuus voi olla ristiriidassa yleisen käsityksen kanssa tai sitten oikeaksi totuudeksi nimetty ei ainakaan enää sovellu vastaamaan niihin tärkeimpiin kysymyksiin, joita nuorissa herää.

Virallisen opetussuunnitelman rinnalla voi kulkea tietoisia tai tiedostamattomia piilo-opetussuunnitelmia, joista ovat vastuussa muun muassa oppikirjojen kuvittajat ja jossain määrin myös opettaja. Opettaja voi korostaa painoituksia tai rajauksia asettamalla joidenkin asioiden tärkeyttä toisten edelle, sivuuttaa halutessaan joitain teemoja tai jättää nuorten kysymykset huomiotta.

Mikä aiheuttaa poikien tiedontarpeen ja opetussuunnitelmien sisällön ristiriidan? Yksi selitys voisi olla erilaiset epäviralliset opetussuunnitelmat, joiden keskellä pojat elävät. Pojat näkevät ja kuulevat viestejä, jotka ovat omiaan johtamaan heidät hämmennyksen tilaan. Isommat kaverit, media, sosiaalinen media ja porno tuottavat informaatiotulvan, jonka jäsentämiseen pojilla ei voi olla kykyä. Tarvittaisiin paikka, jossa kysymyksiin vastataan suoraan ja oikaistaan mahdolliset väärinkäsitykset. Jos koulu vastaa tähän odotukseen varjelemalla ja kiertelemällä, poika turhautuu.

Seksuaalisen ja sukupuolisen moninaisuuden arvostuksen pitäisi olla läpileikkaava arvo koko kouluyhteisössä ja kaikissa oppiaineissa. Ei voi olla niin, että esimerkiksi homoseksuaalisuutta tai transsukupuolisuutta pidetään hyväksyttävänä vain terveystiedon tunnilla, mutta muualla ei. Sellainen viesti on ristiriitainen, loukkaava ja marginalisoiva. Kuten aiemmassa totesimme, voidaan kaikkia kunnioittava ilmapiiri luoda yksinkertaisesti kiinnittämällä huomio käytettyyn kieleen ja termeihin. Nollatoleranssi homottelun sietämisessä on samasta syystä perusteltua.

Poikien mielestä seksuaaliopetuksen tulisi käsitellä todentuntuisia ja uskottavia ajankohtaisia tilanteita poikien omasta elämästä ja heitä henkilökohtaisesti koskettavista asioista.

Pojat haluaisivat kuulla koulussa myös seksin myönteisistä puolista ja seksuaalisesta nautinnosta. He haluaisivat myös ymmärtää, mistä tytöt nauttivat ja miten he voisivat tuottaa tytöille nautintoa. Pojat ovat valmiita kantamaan tästä vastuuta. Kasvattajien vastuulle jää auttaa poikia tässä pyrkimyksessä.

Lähteet

- Aalberg, V. ja Siimes, M. (2007). Lapsesta aikuiseksi: nuoren kypsyminen naiseksi ja mieheksi. Helsinki. Nemo.
- Aho, T., Kotisaari-Ainamo, A., Pelander, A., Rinkinen, T. (2008) Puhutaan seksuaalisuudesta. Väestöliitto, Helsinki.
- Apter, D., Eskola, M-S., Säävälä, M., Kettu, N. (2009) Maahanmuuttajien seksuaali- ja lisääntymisterveyden edistäminen. Toimintasuunnitelma. Väestöliitto.
- Brusila, P., Hyvärinen, S., Kallio, M., Porras, K. (2009) Eikö se kuulu kenellekään. Rohkene kohdata kaltoinkohdeltu nuori. Väestöliitto. Helsinki.
- Cacciatore, R. (2008) Aggression portaat. Opetushallitus ja Väestöliitto. Helsinki.
- Cantell, H. (2013) Opetussuunnitelma ja tuntijakouudistus: arvopohdintaa ja välttämättömiä valintoja. Kasvatus. 2:195-198.
- Daneback, K., Månsson, S-A., Ross, M.W. & Markham, C.M. (2012) The Internet as a source of information about sexuality. Sex Education 12:5:583-598.
- Daneback, K. & Löfberg, C. (2011) Youth, sexuality and the internet: Young people's use of the internet to learn about sexuality. In Youth culture and net culture: Online social practices (Eds. Dunkels, E., Frånberg, G.-M. & Hällgren, C.). Hershey. PA: IGI Global. s. 190-206.
- Döring, N. (2009) The internet impact on sexuality: A critical review of 15 years of research. Computers in Human Behavior 25:5:1089-1101.
- [EU Kids online- kyselytutkimus, tutkimuksen päätulokset.](#) (luettu 4.3.2013)
- Foucault, M. (1980) The History of Sexuality I: An Introduction. New York: Vintage Books, a Division of Random House.
- Freire, P. (2005) Sorrettujen pedagogiikka. Vastapaino. Tampere.
- Hall, S. (1999) Identiteetti. Tammer-Paino Oy. Tampere.
- [Helsingin kaupungin internetsivut, maahanmuuttajien opetus](#) (Luettu 27.3.2013)
- Honkasalo, V. (2013) Se suuri ero. Kulttuuri ja seksuaalisuus terveystiedon oppikirjoissa. Nuorisotutkimus 1: 6-22.
- Jurva, R. (2012) Heteroseksuaalisuus terveystiedon oppimateriaaleissa tyttönäkökulmasta tarkasteltuna. Pro gradu-tutkielma. Naistutkimus. Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö. Tampereen yliopisto.
- Kontula, O. (toim.) (2012) Mitä pojat todella haluavat tietää seksistä. Tehoa poikien seksuaaliopetukseen (PoikaS-hanke). Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 55/2012. Väestöliitto. Helsinki.
- Kontula, O. (2010) The evolution of sex education and students' sexual knowledge in Finland in the 2000s. Sex Education 10:4:373-386.
- Kontula, O. ja Meriläinen, H. (2007) Koulun seksuaalikasvatus 2000-luvun Suomessa. Väestöntutkimuslaitos Katsauksia E 26/2007. Väestöliitto. Helsinki.
- Lehtonen, J. (2012) Opettajien käsityksiä seksuaalisuuden kirjosta. Nuorisotutkimus 2:21-32.
- Opetushallitus (2004) Perusopetuksen opetussuunnitelma perusteet 2004. Vammalan kirjapaino oy. Vammala.

- Pelastakaa Lapset (2011) Helsingin kaupunki, Väestöliitto, Rikosseuraamuslaitos, Helsingin poliisilaitos.
- Rinkinen, T. (2012) Nuorten kysymyksiä seksuaaliterveydestä Väestöliiton Internetpalvelussa. Väestötutkimuslaitos. D 54/2012. Väestöliitto. Hansaprint Oy, Helsinki.
- Rinkinen, T. Miettinen, A. Halonen, M. ja Apter, D. (2012) Tyttöjen tunnekokemuksia ja mielipiteitä pornografiasta: hämmennystä, mielihyvää vai inhoa? Nuorisotutkimus 3:39 – 50.
- Rossi, L-M. (2004) Heterotehdas. Gaudeamus. Helsinki.
- Salminen, M. (2012) Monikulttuurisuus yläkoulun seksuaaliopetuksessa: Kuinka terveystiedon oppikirjat ja opettajat huomioivat monikulttuurisuuden seksuaaliopetuksessa. Kasvatustieteiden pro gradu-tutkielma. Käyttätymistieteiden laitos. Helsingin yliopisto.
- Seppänen, J. (2008) Katseen voima. Vastapaino, Tampere.
- Seppänen, J. Väliaverronen, E. (2012) Mediatyhteiskunta. Vastapaino, Tampere.
- Sillanpää, J. (2010). Toiveammattina julkkis? Kuuluisuuden hierarkkinen rakentuminen nuorten musiikin harrastajien perspektiivistä 2000-luvun Suomessa. Mediakulttuurin pro gradu-tutkielma. Tampereen yliopisto.
- Simon, L. & Daneback, K. (2013) Adolescents' Use of the Internet for Sex Education: A Thematic and Critical Review of the Literature. International Journal of Sexual Health 25:4:305-319.
- Sisäasiainministeriö (2012) Sisäinen turvallisuus. Miksi nuori surmaa? Yhteenveto nuorten tekemistä suunnitelmallisista henkirikoksista ja niiden taustoista. Sisäasiainministeriön julkaisuja 44/2012. Helsinki.
- Skinnari, S. (2007) Pedagoginen rakkaus. PS-kustannus 2007.
- Sugar Daddy. <http://sdprojekti.blogspot.fi/> (Luettu 18.3.13)
- Suojele minua kaikelta (2011) Tietoa internetin ja digitaalisen median osuudesta lasten seksuaaliseen hyväksikäyttöön lasten kanssa ja heidän hyväkseen toimiville ammattilaisille.
- Superori-peli poikien seksuaalikasvatukseen, Väestöliitto. www.superori.fi
- [THL, Kouluterveyskysely 2011, Tulokset aiheittain, Seksuaaliterveys](#) (luettu 3.4.2013)
- [Väestöliitto, Sitähän sä kysyt - tietopeli](#) (luettu 18.3.2013)
- Whiteley, L.B., Mello, B.A., Hunt, O. & Brown, L.K. (2012) A Review of Sexual Health Web Sites for Adolescents. Clinical Pediatrics 51:3:209-213.
- WHO (World Health Organization) (2004) Definitions: Sexual health, sexuality, sexual rights. Progress in Reproductive Health Research, No. 67:3.
- WHO ja BZgA (2010): Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa. THL. Valopaino Oy, Helsinki.
- Yesilova, K. (2000) Sukupuolittuva ruumis. Fysiologiset muutokset ja itsesuhde nuorille suunnatuissa seksuaalivalistusoppaissa. Nuorisotutkimus 18:4:36-47.

Väestöntutkimuslaitoksen julkaisuja –seksologia ja seksuaaliterveys

Kontula, Osmo (toim.): Mitä pojat todella haluavat tietää seksistä? Tehoa poikien seksuaaliopetukseen (PoikaS-hanke)

Väestöliiton Tehoa poikien seksuaaliopetukseen (PoikaS) -hankkeessa on tutkittu sitä, mistä seurustelu- ja seksuaaliasioista ja millä tavoilla yläasteikäiset pojat kaipaisivat lisätietoa. Erityinen painopiste on ollut selvittää, mitkä seksuaaliasiat heitä ovat erityisesti askarruttaneet. Lisäksi poikia on pyydetty arvioimaan saamaansa seksuaaliopetusta. Tavoite on ollut kuunnella mahdollisimman aidosti ja avoimesti poikien omia näkemyksiä ja tunteita. Tämä on ensimmäinen kerta, kun suomalaistutkimuksessa on paneuduttu huolella poikien seksuaalikasvatukseen. Hankkeen on mahdollistanut Raha-automaattiyhdistykseltä saatu rahoitus.

Pojat olivat erityisen huolissaan omasta seksuaalisesta riittävydestään. Huoleen riittämättömyydestä kiteytyi poikien pelko

siitä, että heillä on ja ennen kaikkea tulee aina olemaankin liian pieni penis, joka ei takaa heidän seksuaalista toimintakykyään. Toimintakyky tarkoitti sitä, että peniksellä piti pystyä tuottamaan nautintoa niin itselle kuin kumppanillekin.

Seksuaaliopetuksen tulisi pystyä simuloimaan mahdollisimman todentuntuksia ja poikien omasta elämästä lähtöisin olevia tilanteita. Haaste on siinä, kuinka tuoda nämä todelliset tilanteet luokkahuoneisiin tavalla, joka tuntuu oppilaista aidolta ja uskottavalta, mutta joka ei kuitenkaan leimaa ketään. Pojille on myös tärkeää tunne opetusta antavan henkilön aitoudesta ja uskottavuudesta. Heille itselleen pitää tulla tunne käsiteltävän asian henkilökohtaisuudesta, mutta samalla heidän on tunnettava, että kukaan muu ei arvaa tai tiedä, että juuri se asia askarruttaa heitä itseään kenties jopa ahdistavalla tavalla.

Hankkeen keskeinen tavoite on kehittää opetusmenetelmiä ja -materiaaleja, jotka nykyistä paremmin vastaisivat niitä tarpeita ja odotuksia, joita pojilla on tätä opetusta ja sen sisältämiä tietoja kohtaan. Tässä raportissa esitettävät tutkimustiedot ovat keskeisenä lähtökohtana tälle jatkotyölle.

Kontula, Osmo (toim.): Mitä pojat todella haluavat tietää seksistä? Tehoa poikien seksuaaliopetukseen (PoikaS-hanke). Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 55/2012. 278 sivua. Hinta 26€+ toimituskulut

Tilaukset Väestöliiton nettikaupasta www.vaestoliitto.fi/nettikauppa/tutkimukset
tai sähköpostitse: tilaukset@vaestoliitto.fi

SUPERORI

OLETKO SUPERORI VAI HIMOHUMMA?
TESTAA SEKSITIETOSI!

Vastaa kysymyksiin
ja kehity Superoriksi!

WWW.SUPERORI.FI

Superori on Väestöliiton asiantuntijoiden nuorille kehittämä peli, jonka avulla voi testata tietonsa seksistä ja muista nuoria kiinnostavista asioista.

WWW.SUPERORI.FI

Saankohan mä tarpeeksi orgasmeja? Saanko mä riittävästi seksiä? Haluanko mä liikaa seksiä? Onko normaalia masturboida näin paljon? Miten usein voit tehdä aloitteen? Onks tää normaalia?

Minkälaista on kasvaa naiseksi tänään? Kirjasta löydät viiden nuoren naisen kuvausta siitä, mitä kaikkea he ovat käyneet läpi matkallaan itsensä tiedostavaksi seksuaaliseksi naiseksi. He olisivat itse aikoinaan halunneet kuulla oikeiden ihmisten oikeista seksikokemuksista – siksi tämä kirja.

Tutkija ja seksuaalineuvoja Alicia Viani keskustelee naisten kanssa tuoden mukaan omia muistojaan ja hyviä vinkkejä. Hän ohjaa lukijoitaan sisarellisella lämmöllä läpi vaikeidenkin kokemusten.

Nuorelle kirja antaa eväitä ja uusia ideoita omaan seksuaaliseen kasvuun, kasvattajille se avartaa seksuaalisuuden kokemisen laajaa kirjaa ja nykypäivän asenteita.

Alicia Viani: Yhtäkkiä oivalsin, mistä seksissä on kyse! Nuorten naisten kokemuksia seksuaalisesta kasvusta ja nautinnosta. Väestöliitto 2013. ISBN 978-952-226-128-1. Hinta 23€.

www.vaestoliitto.fi/nettikauppa/tutkimukset/seksologia/

Tilaukset sähköpostitse osoitteeseen tilaukset@vaestoliitto.fi

“Toivon että vastaat koska en uskalla kysyä keneltäkään muulta aikuiselta!!! Ole kiltti ja auta!!!”

Nuorten seksuaaliterveyteen liittyvä tiedontarve on suuri. Eniten nuoria askarruttavat seksuaaliseen toimintaan, omaan kehoon ja kehitykseen sekä raskauteen liittyvät kysymykset. Netissä nuoret uskaltavat kysyä asioita, joita he eivät kasvokkain uskalla ottaa esille. Tämä uusi, ainutlaatuinen tutkimus avaa nuorten näkökulmaa seksuaalikasvatukseen.

- -Miten saadaan tyttö kiinnostumaan pojasta?
- -Miten suutelen, missä, milloin, mitä sanon tai teen?
- -Voiko uimaveden välityksellä tulla raskaaksi?
- -Kysyisin vielä että onko mahdollista pyörtyä himosta?

Väestöliitossa on toiminut nuorille suunnattu Internetpalvelu vuodesta 2001. Palvelussa nuoret voivat esittää seksuaaliterveyteen liittyviä kysymyksiä ja käydä kahdenkeskisiä keskusteluja asiantuntijoiden

kanssa. Nuorten kysymyksiin vastaa ja heidän kanssaan keskustelee aina ammatti-ihminen. Toiminta on anonyymia, sen aikana **on vastattu yli 3 000 nuorten esittämään viestiin.**

Tuija Rinkinen: Nuorten kysymyksiä seksuaaliterveydestä Väestöliiton internetpalvelussa
Hinta 27 € + toimituskulut

Tilaukset www.vaestoliitto.fi/nettikauppa tai sähköpostitse osoitteeseen tilaukset@vaestoliitto.fi